

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit
20

Tallinn 2009

Sisukord

Eessõna.....	4
Väljavõte Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu põhikirjast.....	5
ELIL-i juhatuse esimehed ehk presidendid.....	6
Ants Leemets.....	6
Ants Paju.....	7
Priidik Mentaal.....	7
Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu tegevjuhid.....	8
Auli Lõoke.....	8
Elgi Saare.....	8
Rein Lillema.....	9
Mihkel Aitsam.....	9
Ärkamisaeg.....	10
Eesti invaliikumise algusaastad.....	10
Eesti (Füüsiliste Puuetega) Invaliidide Ühingu asutamine 27. mail 1988.....	17
Liikumispuudega inimeste organisatsiooni arengulugu Elgi Saare silmade läbi.....	19
ELIL-i suurprojektid.....	20
Karaski saaga.....	20
Sihtasutus Karaski Keskus.....	24
Rootsi DHR-i ja ELIÜL-i ja ELIL-i koolitus 1997–1999.....	26
Eesti Invaühingute Liidu koostööst Suomen Invalidiliitto'ga.....	29
Tähed tantsivad liikumispuudega laste heaks 2006–2008.....	30
Puudega inimeste ja nende toetajate pikett Toompeal.....	33
Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu ja Suomen Invalidiliitto kultuuripäevad 10.–11.06.2006.....	34
Käsmu suvelaagrid 2007–2008.....	37
Kas minna või mitte?.....	39
Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit 2009.....	41
Ida-Harjumaa Invaühing.....	41
Jõgevamaa Liikumispuudega Inimeste Ühing.....	44
Järva Liikumispuuetega Inimeste Selts.....	45
Liikumispuuetega Laste Tugiühing.....	47
Lääne-Harjumaa Invaühing.....	49
Läänemaa Invaühing.....	50
MTÜ Viru Valere.....	55
Nissi Valla Invaühing.....	56
Otepää Invaühing.....	58
Põlvamaa Invaühing.....	59
Pärnumaa Invaühing.....	62
Pärnu Ratastooli Klubi.....	65
Rakvere Liikumispuuetega Inimeste Ühing.....	66
Rapla Linna Puuetega Inimeste Selts.....	68
Saare Maakonna Invaühing.....	70
Saue Linna Invaühing.....	71
Tallinna Invaspordiühing.....	74
Tallinna Liikumispuudega Inimeste Ühing.....	77

Tapa Linna Invaühing	78
Tartu Liikumispuuetega Inimeste Ühing.....	81
Tõrva Puuetega Inimeste Liit	82
Valga Liikumispuuetega Inimeste Selts	84
Viljandi Linna Invaühing	85
Viljandimaa Invaühing	86
Võru Maakonna Invaühing.....	89
Võru Ratastooliklubi	92
Summary	94
Lisa 1	97
ELIL-i liikmesorganisatsioonid 2009.....	97
Lisa 2	99
Kronoloogia.....	99

Eessõna

Mõte avaldada Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu 20. aastapäevaks raamat mõlkus Auli Lõokese peas juba 2007. aastal. Ta oli raamatu koostamist juhatusega arutanud ja juhatus oli idee heaks kiitnud. Invaliikumisele 15. märtsil 1980 aluse pannud inimesed Votele Luha, Mihkel Aitsam, Elgi Saare, Mati Mugur ja paljud teised olid veel elu ja tervise juures. Nendelt oleks võinud artikleid tellida. Kui kirjutistele lisada fotod, mis olid tehtud omaaegsetest autorallidest, spordivõistlustest ja koosviibimistest, saaks käsikirja, mille võib raamatuks trükkida.

2008. aasta sügisel palus Auli Lõoke, et ma võtaksin juubeliteose koostamise ja materjalide keelelise toimetamise enda mureks. Nõustusin. Puht mälestuste raamatu asemel otsustasime teha ülevaateraamatu, mis kajastab ELIL-i tegevust nüüdisajani välja. Meenutused invaliikumise algusaastatest oleksid raamatus omal kohal, aga ka täna toimunud tähtsündmusest peab kirjutama, sest tänasest saab kiiresti eilne ja aastakümnete pärast ajalugu. Nii ongi raamatus kirjutatud Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu tänuüritusest „Aasta tegu 2008“, mis toimus 12. veebruaril 2009, s.t alles äsja.

Eesti Liikumispuudega Inimestega Liit koondab 26 invaorganisatsiooni. Juubeliraamatus tahtsime nendest juttu teha. Saatsime liikmesorganisatsioonidele e-kirjad, milles palusime kaastööd, kus on märgitud, millal on organisatsioon loodud, kes on olnud juhatuse esimehed, millega on tegeldud ja tegeldakse. Riburada saabusid vastused – ühed lühikesed ja asjalikud, teised detailrikkad ja emotsionaalsed.

Kõikide juhatuste esimeeste pilti ja elulooandmeid ei suutnud praegused juhatused hankida. Neid tähistab raamatus vaid nimi.

Kaksteist juhatuse esimeest on 20 aasta kestel meie hulgast jäädavalt lahkunud.

Täna kõiki, kes leidsid raamatu tarbeks aega minevikku meenutada, meenutused kirja panna ning juubeliteose tarbeks mulle saata.

Juhan Nurme,
raamatu „Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit 20“ koostaja ja keeleteoimetaja

Väljavõte Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu põhikirjast

2.1 Eesmärgi saavutamiseks Liit

2.1.1 koondab, analüüsib ja vahendab teavet Eesti liikumispuudega inimeste vajadustest ja olukorrast;

2.1.2 tegutseb aktiivselt avaliku arvamuse kujundamisel;

2.1.3 korraldab konsultatsioone ja läbirääkimisi riigivõimu- ja valitsemisorganitega;

2.1.4 teeb koostööd kodanikeühenduste, avaliku- ja ärisektori institutsioonidega;

2.1.5 teeb koostööd rahvusvaheliste invaorganisatsioonidega ja esindustega;

2.1.6 korraldab oma liikmetele nõustamisi, vabariiklikke ja piirkondlikke koolitusi, seminare, rehabilitatsiooni- ja puhkeüritusi;

2.1.7 annab välja trükiseid;

2.1.8 kogub annetusi, sh sihtotstarbelisi annetusi;

2.1.9 juhindub kinnitatud tegevusprogrammist.

ELIL-i juhatuse esimehed ehk presidendid

Ants Leemets,

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu juhatuse esimees aastast 2001

Ants Leemets on sündinud 23. mail 1950 Rakveres. Ta õppis Rakvere Gümnaasiumis. 1976 lõpetas Tartu Riikliku Ülikooli õigusteaduskonna. On töötanud Tamsalu Teraviljasaaduste Kombinaadis juristina, direktori asetäitjana, Tapa Tarbijate Kooperatiivis juhatuse esimehena, agrofirma Pandivere kommertsdirektorina, Lääne-Viru maavalitsuses nõunikuna, abimaavanemana, maavanemana, 1995. aastal oli Eesti Vabariigi regionaalminister, 1996. Maapanga juhatuse liige, 1997. Tallinna abilinnapea. 2002. aastast on sihtasutuse Virumaa

Muuseumid juhatuse liige (juhataja).

Ühiskondlikku tööd teeb ELIL-is, mille üheks peamiseks ülesandeks peab võitlust puuetega inimestele võrdsete võimaluste tagamise eest.

Talle meeldib mängida tennist, mida teeb igal võimalusel.

Abielus. Peres on tütar.

Ants Paju,

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu (Eesti Invaorganisatsioonide Liidu, Eesti Liikumispuudega Inimeste Ühingute Liidu) juhatuse esimees 1995–2001

Ants Paju on sündinud 10. septembril 1944 Pajusi vallas Jõgeva maakonnas. 25. märtsil 1949 küüditati ta koos vanematega Siberisse, kus alustas kooliteed Kaigarotka Algkoolis Krasnozjorski rajoonis Novosibirski oblastis. Naasnud 10. septembril 1955 Eestisse, õppis Tapiku 7-klassilises Koolis ja Põltsamaa Keskkoolis. Pärast armeeteenistust lõpetas Eesti Põllumajanduse Akadeemia metsateaduskonna inseneri diplomiga. Töömeheteed alustas 1971. aastal Eesti Metsainstituudis. Ta on töötanud Jõgeva rajooni ajalehe Punalipp asetoimetajana, seejärel ajakirja Eesti Loodus peatoimetajana. On teinud kolm autorifilmi – „Mälu“, „Sünd“, „Elutöö“ ja režissöörina dokumentaalfilmid „Valga“, „Kahastöö“, „Koduõuest“. 1977. aastal võeti Ants Paju

ajakirjanike liidu liikmeks.

Fosforiidisõda viis Ants Paju poliitikasse. 1990. aastal valiti ta Eesti NSV Ülemnõukogu saadikuks ja Eesti Kongressi liikmeks, hiljem Eesti Vabariigi Riigikogu liikmeks. 1993. aastast töötas ta Eesti Vabariigi Presidendi esindajana Narvas, Ida-Virumaal ja Vähemusrahvuste Ümarlauas.

Ants Paju on rahvusliku lennukompanii *Estonian Air* mänedžer, AS Eesti Raudtee turundusdirektori nõunik, teede- ja sideministri nõunik, valitsuse transiitkaubanduse vastutav sekretär.

Noore mehena jõudis Ants Paju tippporti, heites kolmanda eestlasena 1976. aastal ketast üle kuuekümne meetri.

Ants Paju on Põltsamaa linna aukodanik. 2004. aastal tunnistati ta Jõgeva maakonna aasta tegijaks. Teda on autasustatud Valgetähe IV astme ja Riigivapi III järgu ordeniga.

Abielus. Peres kaks last, kel omal pered.

Priidik Mentaal,

Eesti Invaühingute Liidu juhatuse esimees 1994–1995

Priidik Mentaal on sündinud 15. augustil 1943 Läänemaal Asukülas. Õppis Pürksi 7-klassilises Koolis, Tallinna IV Keskkoolis, Vabariiklikus Kaugõppe-Keskkoolis ja Tallinna Polütehnilises Instituudis. Töötas majavalitsuses, ENSV Autotranspordi ja Maanteede Ministeeriumis, tehases Estoplast. Oli kõrgtasemel rallisõitja ja purjetaja. Abielus, kolm last.

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu tegevjuhid

Auli Lõoke,

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu tegevjuht aastast 2003

Auli Lõoke on sündinud 20. veebruaril 1955 Tallinnas, õppis Kohila Keskkoolis, kõrghariduse omandas Tartu Riiklikus Ülikoolis eesti keele ja kirjanduse erialal. On töötanud ENSV Aiandusministeeriumi Aianduse Peavalitsuse KTB-s informatsiooniinsenerina, tootmiskoondises Salvo ökonomistina, moe- ja disainifirmas Enelin konsultandina. 1995–1997 oli Tallinna Invanõukogu tegevjuht, 1996–2003 OÜ Aiamaailm juhatuse liige, firma raamatupidamise eest vastutaja, 1. märtsist 2003 Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu tegevjuht. Vabal ajal tegeleb aiandusega. Abielus, kaks täiskasvanud last.

Invaliikumises on osalenud algusest peale. Oli 1980. aastal ühingu Autom käsijuhtimissõidukite omanike sektsiooni asutajaliige, 26.12.1982 rahvaspordiklubi Invasport asutajaliige, 23. 09.1988 Tallinna Invaühingu (tänapäev Tallinna Liikumispuudega Inimeste Ühing) asutajaliige. Võtab Tallinna LIÜ tööst osa seniajani.

Elgi Saare,

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu (Eesti Invaühingute Liidu, Eesti Invaorganisatsioonide Liidu, Eesti Liikumispuudega Inimeste Ühingute Liidu) tegevjuht 1994–2003

Elgi Saare on sündinud 4. septembril 1940 Harjumaal Kuivajõel. Õppis Kuivajõe 7-klassilises Koolis, Kose Keskkoolis, Tallinna Polütehnikumis. Peale polütehnikumi lõpetamist töötas aastatel 1962–1988 raadiotehases Punane Ret metroloogina. 1988–1989 oli Eesti Invaliidide Ühingu invakonsultant; 1989–1994 Eesti Invaühingute Liidus volikogu sekretär; 25.05.1994–20.10.1994 Eesti Invaorganisatsioonide Liidus asetegvedirektor. 1994–2003 Eesti Liikumispuudega Inimeste Ühingute Liidu, Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu tegevjuht. Abielus.

Vabatahtlik töö. 1980–1982 ühingu Autom käsijuhtimisega autode omanike sektsiooni aktivist, sekretär-infovahendaja; 1982–1986 rahvaspordiklubis Invasport sekretär; 1987–1988 Ülevabariigilise Füüsiliste Puuetega Inimeste Ühingu ettevalmistuskomisjoni liige;

21.03.1990 Eesti Invaspordi Liidu asutajaliige; alates 13.11.1998 Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu juhatuse liige.

Autasud. Vabariigi President otsusega 2. veebruarist 2001 on Elgi Saaret autasustatud Eesti riigile ja rahvale osutatud teenete eest Eesti Punase Risti viienda klassi ordeniga.

Rein Lillema (02.06.1962–12.07.2007)

Eesti Invaühingute Liidu tegevjuht 1994. aasta maist kuni oktoobrini

Rein Lillema sündis 2. juunil 1962 Tallinnas, suri 12. juulil 2007 Tallinnas. Õppis 27. 8-klassilises Koolis, Vabariiklikus Kaugõppe Keskkoolis ja Tln Polütehnilises Instituudis, mis jäi lõpetamata. Töötas Silikaatbetooni Teadusliku Uurimise ja Projekteerimise Instituudis, tehases Estoplast, firmas SteelLine. Harrastas rallisõitu, kus võitis rohkesti medaleid.

Mihkel Aitsam,

Eesti Invaühingute Liidu tegevjuht 1989–1994

Mihkel Aitsam on sündinud 9. oktoobril 1929 Pärnus. Õppis Pärnu Linna V Algkoolis, Pärnu I Keskkoolis, jätkas haridusteed Tallinna Polütehnikumis, mille lõpetamise järel astus Tallinna Polütehnilise Instituudi energeetika teaduskonna õhtusesse osakonda, kus omandas insener-energeetiku kutse. 1951. aastal sai Eestis esimese karkudel liikuva invaliidina autojuhiloa käsijuhtimisele kohandatud autole. Töötas Tallinna Remonditehases (1956. aastast Tallinna Ekskavaatoritehas), Eesti Energoremondis, Elektrotehnika Teadusliku Uurimise Instituudis. 1970–1988 oli ETKVL-i arvutuskeskuse peainsener. 1988–1989 Eesti Invaliidide Ühingu esimees, 1989–1994 Eesti Invaühingute Liidu esimees (Karaski Keskuse ehitamine, AS Eesti Ortopeedia käivitamine ja ülesehitamine, Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuse ehitusele aluse panemine). 1994–1994 AS Eesti Ortopeedia direktor, 1996–1998 Tallinna Liikumispuudega Inimeste Ühingu esimees. 1989–2002 invapsühholoogia lektor Tallinna Pedagoogilises Instituudis ja Tallinna Pedagoogilises Seminaris.

1981. aastast tuntud puudega inimeste organisaator ja invaliidide õiguste eest võitleja NSVL-is ja hiljem Eesti Vabariigis.

On Vabariigi Presidendi otsusega 2. veebruarist 2001 autasustatud Eesti Punase Risti III klassi ordeniga.

Abielus. Poeg, kolm lapselast.

Ärkamisaeg

Eesti invaliikumise algusaastad

Minu sügavam huvi invaprobleemide vastu algas 1970-ndate aastate lõpus. Paljusid invaliidsusega seonduvaid probleeme ma adusin, olin neid enda jaoks tollaegses ühiskonnas lahti mõtestanud, kuid need ei äratanud minus sügavat huvi. Olin leidnud oma koha ühiskonnas, saanud hariduse ja end ka oma võimetele vastavale tööpostile (ETKVL-i arvutuskeskuse peainsener) üles töötanud, perekonna loonud ja isaks saanud. Otsene pidev kontakt teiste invaliididega (ja vajadus selle järele) puudus.

Saatuslik lehekuulutus

1980. a veebruarikuu teisel poolel ilmus Õhtulehes kuulutus:

15. märtsil on Keilasse Ohtu tee 5 kutsutud kõik, kes on huvitatud ühingu Autom Tallinna osakonna juurde käsijuhtimisautode omanike sektsiooni loomisest. Eesmärgiks on tegelda sõidumeisterlikkuse tõstmise (sh 1981. a kehtima hakkava uue liiklusmäärustiku õppimisega) ja autosportiga – vigursõit ja rahvarallid käsijuhtimisautodele.

Kõik on teretunud!

Kuulutuse avaldajaks oli Votele Luha, Automi Harju rajooninõukogu instruktor, kes tegeles rahvarallide korraldamise, sõidumeisterlikkuse ja liiklusmäärustiku õpetamisega. Ise oli ta invaliid – kui ma ei eksi, puudus tal paremal jalal põid ning ta käis karkudega. Vaevalt et Votele Luha või keegi teine kohaletulnutest aimas, et paneme aluse invaliidide ärkamisajale omaegses N Liidus: plahvatuslikult kiiretele protsessidele, mis viisid invaspordi ja -ühingute tekkele nii Eestis kui kogu NL-is. Otse fantastiline oli invaliidide valmisolek ja tahtmine osaleda ühisüritustel, rallidel. Seda näitasid näiteks 1981., 1982. ja eriti 1983. a jaanikurallid. Viimane toimus Paldiski külje all Põllkülas. Stardieelsel ööl oli metsik äike. Kui varahommikul Eesti Raadio reporter Liina Kusmaga Põllkülla sõitsime, oli hinges kahtlus, kas seal üldse kedagi on. Pilt oli aga vapustav – kõik olid kohal!

Kõik algas autoklubist

Sektsioonis algas tegevus: juhatuse liikmete graafikujärgsed valved ja vastuvõtud kindlatel nädalapäevadel Keilas Ohtu tee 5. Käivitus ühiskondlike autoinspektorite grupi töö – kuulusin ka ise sinna. Grupp tegutses edukalt paar-kolm aastat. Algasid liikluseeskirjade õppimine,

vigur- ja jäärajasõitude treeningud, põhimõttelise uuendusena ka kohtumised sotsiaalhooldusministeeriumi ja teiste ametkondade töötajatega. Esinemas käisid ministeeriumi pensionäride teenindusosakonna juhataja V. Reinert, jurist S. Tromp, autoinspektsiooni liiklusjärelvalve töötajad, hiljem lisandusid veel muul moel huvitavad inimesed. 1981. a jaanikurallist alates hakkas Automi käsijuhtimissõidukite sektsiooni tegevust kajastama Eesti Raadio.

Oli ülemaailmne invaliidide aasta, raadio suunas meie juurde Liina Kusma. 1981. aasta kevadtalvel hakkas V. Luha kurtma, et temal ei ole tervis korras – kõrge vererõhk, süda jätab lööke vahele. Aitasin tal muretseda vererõhu mõõtmiseks vajalikud riistad. Olukord ei paranenud. Ta taandas end käsijuhtimissõidukite sektsiooni esimehe kohalt. See koorem tuli minu õlgadele. Palusin koorma kandmisele appi Elgi Saare, keda olin juba ürituste käigus tundma õppinud. Ega Elgi pikalt mõelnudki. Lõime käed. Üsna kiiresti kasvas ta ühingu sisemiseks hingeks. Peaaegu kohe palusin tal hakata täitma sekretäri, informaatore ja sidepidaja kohustusi.

Meievaheline tööjaotus kujunes selliseks, et Elgi töötas organisatsioonis sisse-, mina väljapoole. Nii oli see kõigil meie kolmeteistkümnel koostöötamise aastal (ka EIÜ-s ja EIÜL-s). Tagantjärele loen sellist tööjaotust parimaks. Ainult tänu sellele oli mul võimalus kaugemaid sihte seada.

Organisatsiooni juhtoina vahetus toob alati kaasa suuremaid või väiksemaid muudatusi, nii oli ka minu saamisega käsijuhtimissõidukite sektsiooni esimeheks. Olime erinevate elukogemuste ja vaadetega inimesed. V. Luha (tal omal autot ei olnud) töötas Automi Harju rajooninõukogus instruktorina. Tema tööülesanne oli kaasa aidata rahvarallide läbiviimisele, korraldada liikmeskonnale liiklusmäärustiku õpetamist ja teha muud jooksvat tööd. Selle käigus tabas ta ära, et invaliididest käsijuhtimissõidukite omanikega ei tegele keegi, nad on jäetud omapead. See oli väga tänuväärne tähelepanek. Veelgi tähtsam oli, et ta leppis kokku Automi Kesknõukogu esimehe Valdur Tammingu ja Tallinna organisatsiooni esimehe Virve Kiisaga käsijuhtimissõidukite sektsiooni loomise suhtes Tallinna organisatsiooni juurde. Nii ühe kui teise kohta võib öelda, et nende poolne suhtumine oli väga hea, meid lasti ise elada ja toimetada.

Oda viskab artikli autor

Mihkel Aitsam, tollaegne RSK Invasport esimees. Keila–Joa 1984

Kaheksakümnendatel väga populaarse
telesaate “Prillitoos” saatejuht
Hagi Šein Mihkel Aitsamit
intervjueerimas

Ei mäleta, et mingeid piiranguid oleks püstitatud. Eriti usalduslik vahekord kujunes mul V. Kiisaga, kellega koos tuli meil nii mõnedki hapud õunad ära süüa põhjuseks V. Luha hilisemad põhjendamatud kaebekirjad.

Invaliide oli N Liidus kahesuguseid – rikkaid ja vaeseid

Tänapäevases mõistes hakkas seksioon tööle fänklubina, liikmeid ühendavaks teljeks auto ja autosport. V. Luha külvatud seeme kukkus ettevalmistatud pinnasele, olemas olid sünnipärased autosportlased Mati Kuuse, Rein Lillema jt, kes hakkasid kohe rahvaralliseid organiseerima ja neis osalema. Mina nägin ja näen praegugi käsijuhtimissõidukis invaliidi jalgu, tema liikumisabivahendit, mitte spordivahendit. Loomulikult annavad spordivõistlused emotsionaalselt palju nii osavõtjatele kui pealtvaatajatele-kaasaelajatele, kuid autosport jääb ikkagi elitaarseks spordiks, spordiks vähestele (rääkimata sellest, et võistlejatele enestele ei ole asi odav: auto ettevalmistus, bensiin, mõlkide ja purunemiste remont). Liikmeskonna täienemine teistsuguste huvidega invaliididega ja hoopis teisesuunaliste kohtumiste-ürituste korraldamine ei meeldinud aga V. Luhale.

NSV Liidus jagunesid invaliidid tinglikult just nagu kahte gruppi: need, keda aktsepteeriti riiklikult toetamist-abistamist vajavateks: pimedad ja kurdid, kellel olid omad ühingud ja põhiliselt oma liikmeskonna tööjõu kasutamisele rajatud (suurte riiklike maksusoodustustega) tootmisettevõtted. Teised, kes olid tunnustatud küll invaliidideks (kõik peale kurtide ja pimedate), kuid kellel puudusid ühingud ja tootmisettevõtted. Selline invaliidide avalikult kahte lehte löömine tõi loomulikult kaasa erinevad suhtlemisvõimalused ja elustandardid. Kurtide-pimedate ühingud olid suurte riiklike maksusoodustuste tõttu rikkad (näiteks Tallinna Silmakliinik ehitati pimedate ühingu rahadega). Nad toetasid oma liikmeid majanduslikult, andes raadioid, magnetofone, remonditoetusi jm, nad korraldasid isetegevust, ekskursioone lõunapiirkondadesse, arendasid kurtide ja pimedate sporti, osalesid nii NSVL-i kui ka ülemaailmsel spordivõistlustel. Mitteaktsepteeritudel kõik see puudus: ei mingeid ühinguid, ei mingeid tootmisettevõtteid. Hoopis isoleerimine ühiskonnast. Ühingud olid poliitilistel põhjustel keelatud: invaliidid karkudega, ratastoolidega (mis olid kohutavalt rasked ja suured)

jm abivahenditega ei sobinud nõukogulikus „heaolühiskonnas” avalikult elama. Oli ju ajastu, kus emad, kellel sündisid puuetega lapsed, olid selles ise süüdi. Sünnitusmajades tehti neile kohe ettepanek anda laps lastekodusse. Kahe või enama invaliidi kohtumine või omavaheline jutuaamine tänaval oli toleaeagses ühiskonnas kohutav vaatepilt. Soome TV vahendusel oli meil (Põhja-Eesti invaliididel) mingi ülevaade invaliidide elust, nende ühingutest ja invaspordist lääneriikides. Paljud unistasid selliste ühingute loomisest Eestis, hästi mõisteti koostegutsemise vajalikkust, kuid puudusid võimalused – organisatsioon, mille kaudu selleni jõuda. Selleks sai Automi käsijuhtimissõidukite omanike sektsioon, mis pakkus invaliididele esmakordselt avalikult võimalust kogunemiseks ja probleemide arutamiseks. Eks minagi alustasin sektsiooni eesotsas mõtetega invaühingust, kuid see kõik oli alles kaugel. Üks erihuvi mul siiski oli: kui võimalik ja kui on huvilisi, siis tuleks invaspordi kaudu kaasata ja legaliseerida invaliidide laiem osavõtt ühistegevusest. See oleks olnud edasiminekuks.

Sport ühendas ja aktiveeris

1981. a kevadel korraldasime esimese kahepäevase kergejõustiku kallakuga laagri (see oli üldse esimene invalaager) kurtide ühingu puhkebaasis Kohila lähisel (ühingu juhatus suhtus meisse väga mõistvalt, saime ruumid tasuta).

Õnnestumine oli täielik, positiivseid emotsioone jagus kõigile. Eriti on meelde jäänud Paidest pärit mõlema reie amputatsiooniga (tugevasti ülekaaluline) mees, kes istuli maas kuuli tõukas. Edasi hakkas Automi käsijuhtimissõidukite omanike sektsioon arenema kahes suunas:

Kepiga pealtvaataja Teet Rajasalu, oda lennutab Heinard Udama

- sõidumeisterlikkuse arendamine (k.a sõidutreeningud libedal teel – jäärajal)
- ühiskondlike autoinspektorite grupi töö ja rahvarallid
- invaspordist pluss laiemat huvi pakkuvad kohtumised (juristid, arstid, alternatiivravi esindajad, dietoloog, seksuoloog jt).

Aivar Kink, Andrus Seppam, Jaak Pihlakas, Tiit Roos – meie raskekahurvägi ratastoolide võidusõidus. RSK Invasport hooaja avavõistlused Norma staadionil Maarjamäel 1983. aastal

Mõlemal oli palju nii omi kui ühiseid huvilisi ja toetajaid. Suureks takistuseks sektsiooni koondunutele (Keila inimesi oli ainult neli-viis) oli ürituste korraldamisel liikumispuudelistele, eriti ratastoolikasutajatele, sõna otseses mõttes ligipääsetavate ruumide puudumine Tallinnas. Sõiduks Keilasse ja tagasi kulus palju aega ja vaeva. Enamusel (80–90%) liikmeskonnast aga oma transpordivahend puudus. Esimene meie vajadustele enam-vähem vastav ruumikompleks, mille leidsime, oli ETKVL-i Ehitusvalitsuse uus saun Pääskülas Tihniku tänaval asunud segusõlme territooriumil. Ligipääs oli hea, sauna eesruum ürituste läbiviimiseks küllalt suur. Kokkuleppe saavutamise ruumide tasuta kasutamise kohta valdajatega ei olnud keeruline, mul olid nendega head tööalased suhted. Neid ruume kasutasime mitu aastat, isegi suuri jõulupidusid sai seal peetud. Nii kandus Automi käsijuhtimissõidukite omanike sektsiooni töö raskuspunkt Keilast Tallinna. See aitas omakorda kaasa liikmeskonna kiirele kasvule. 1982. a suveks valmistumisel võtsime programmi juba kahepäevased invakergejõustiku võistlused. Toimusid need juulis Haapsalu lähedal Doorakul Lääne Kaluri puhkebaasis. See laager oli suur kordaminek. Kogunes ligikaudu 60–70 inimest (invaliidid, nende perekonnaliikmed) mitmest Eestimaa piirkonnast. (Minu mäletamist mööda tuli kaugeim pere kohale Valgast. Nendega seoses meenub, kuidas umbes 15aastane poeg tõi süles tuppa füüsiliselt väga väikese ja liikumisvõimetu ema Aina.) Kõik tehti ja korraldati oma jõududega, omaalgatuse korras, ka võistlusplatside ettevalmistamine karjamaale, kus toimusid võistlused, kohtunikutöö. Eriti meelde jääv oli õhtune pidu, see vallandas fantaasia ja isetegemise tahtmise – midagi nagu oleks pääsenud paisu tagant: koostati ja esitati lühinäidendeid, instseneeringuid.

Ootamatud külalised avasid uue ukse

Meile kõigile ootamatult saabus Doorakule Tõnu Karu (TA Küberneetika Instituudi teadustöötaja, invaliikumise suur toetaja). Tema tõi kaasa tõelised üllatuskülalised: Leningradi Proteesimisinstituudi direktori, ortopeediaprofessori, kelle nime olen kahjuks unustanud, koos oma füsioteraapia osakonna juhataja dr Rõbakoviga. Nendeni oli jõudnud info (Tõnu Karu kaudu), et Eestis tegeldakse invaspordiga. Tuldi vaatama, malli võtma ja sidemeid looma. Mõlemapoolne vaimustumine oli suur – nii meie kui ka külalised jäid

võistlustega väga rahule (peale klassikaliste kergejõustikualade nagu ketas, oda, õhupüssist laskmine, olid meil kavas ka mängulised, kuid täpsust arendavad spordialad: rõngaste heitmine märklauda, tennisepalli viskamine pange jm). Peale võistluste lõppemist pidas professor loengu proteesimise hetkeseisust ja perspektiividest toleaesgses N Liidus. Tema ettekandest selgus, et ta oli osalenud NSVL-i delegatsiooni koosseisus ÜRO istungjärgul, mil 1981. aasta kinnitati ülemaailmseks invaliidide aastaks ja 1982–1992 invakümmeaastakuks, mis olid mõeldud invaprobleemide lahendamiseks. Kuulsime, et ka Leningradi Proteesimisinstituudis tegeldakse pisitasa invaspordiga. Kohtumine lõppes lubadusega kutsuda meid samal sügisel Leningradi osalema nende poolt korraldatavatel kergejõustikuvõistlustel. Innustust edasiseks said mõlemad osapooled.

Reis Leningradi sai otsustavaks

Kutse Leningradi saabus septembri alguses, võistlused pidid toimuma, kui ma õigesti mäletan, 20. septembri paiku. Kutsutud oli 16 inimest. Leningradi sõitsime nelja autoga: mina, Arvo Kelement, Elgi Saare ja Mati Kuuse. Kaasa võtsime esindajad kolmest ametkonnast: dr Fritsas Markusase Arstlikust Kehakultuuri Dispanserist, Eha Leppiku sotsiaalhooldusministeeriumist ja ühe instruktorist noorhärä spordikomiteest. Nimetatud inimesed võtsime Leningradi kaasa teadlikult – oli tarvis, et seal nähtut ei kommenteeriks vaimustunult invaliidid, vaid seda teeksid kõrvalised, võimalikult erapooletud ametkondade esindajad. Salasooviks oli Eestis püsti panna invaliidide oma sõltumatu spordiorganisatsioon – spordiklubi (Eestis oli alanud juriidilise isiku õigustes rahvaspordiklubide loomine).

Sõit Leningradi õnnestus. Meid majutati hiigelsuure staadioni tribüünide all asuvasse hotelli. Samal staadionil toimusid järgmisel päeval ka võistlused. Sõitsime Leningradi ettekujutusega, et seal on invasport palju arenenum, palju kaugemale jõudnum kui meil ning et me ise spordivõistlustest osa ei võta – vaatame ja õpime. Kuid tegelikkus kujunes vastupidiseks: kui staadionile toodi bussidega sportlased-invaliidid (patsiendid proteesimisinstituudi haiglast), nad üles rivistati ning algas avadefilee (loomulikult fanfaarihelide ja marsiga), olime kui üks mees rivis ja tegime võistlused täies mahus kaasa, ka dr Markusas (ta oli invaliid, kes kaotanud sõjas ülevalt poolt küünarnukki parema käe). Ei kahetse, emotsioonid missugused! Igati jäid rahule ka meiega kaasa sõitnud inimesed. On hoopis midagi muud kui võistlused toimuvad staadionil, mitte karjamaal nagu meil.

Võistluste avamine 1984. aastal Keila–Joal. Toona oli külalisi Omskist, Leningradist, Lätist, Leedust. Vaadake pilti hoolega – sellel on palju tuttavaid inimesi, osa neist spordivad tänagi

Leningradis toimunud võistlustel osales ka üks proteesimisinstituudis ravil olnud bulgaarlane, kohe võeti käibele mõiste „rahvusvahelised võistlused”. Kergejõustikualad olid leningradlastel valitud ainult puhtsportlikud, nagu see oli maailmas tavaks. Võistlused lõppesid samal õhtul banketiga sealsamas tribüüni all asuvas sööklas. Osavõtjaskond ei olnud suur: kogu meie delegatsioon pluss Leningradi Proteesimisinstituudi juhtivtöötajatest meditsiinipersonal (võistluste organisaatorid), mõni Leningradi invaliid ka. Leningradis ilmnas suur ja põhimõtteline erinevus siinse ja sealse invaspordi vahel: kui meil oli initsiatiiv invaliidide endi kätes, kogu vajaliku korraldamis-, organiseerimis- ja kohtunikutöö tegid invaliidid ja nende perekonnaliikmed ise, siis seal tegi selle töö ära valgetes kitlites meditsiinipersonal, invaliidide omaalgatus oli võrdne nulliga, nemad toodi (!) ainult võistlema. Tolleaegset suhtumist invaliididesse iseloomustas ka see, et võistluste algul suleti ja lukustati staadioni metallväravad – staadionil toimuv ei olnud ju mõeldud publiku silmadele.

Edasine areng Eestis läks aga plaanipäraselt – nähtu oli jätnud meiega kaasa sõitnutele ülimalt positiivse mulje, mida nad kodus ka heldelt teistega jagasid. ENSV MN juures asuva Kehakultuuri- ja Spordikomitee esimees M. Mark mõistis meid, Tallinna RSN TK Kehakultuuri- ja Spordikomitee juhataja Talvistu toetas ning 26. detsembril 1982 toimus Õismäel rahvaspordiklubi „Invasport” asutamiskonverents (Tallinna RSN TK Kehakultuuri- ja Spordikomiteest osales I. Laherand). RSK Invasport põhikiri kinnitati Talvistu käskkirjaga 3. jaanuaril 1983. Olime saavutanud esimese tõeliselt suure võidu – invaliidide oma ja iseseisva, juriidiliselt tunnustatud organisatsiooni. RSK Invasport oli ka üks esimestest rahvaspordiklubidest, kes sai Hoiupangas ametliku arveldusarve Hoiupanga toleaege juhi Siim Kallase toetusel.

Mihkel Aitsam,

rahvaspordiklubi Invasport asutajaliige ja 1983–1989 selle esimees

Eesti (Füüsiliste Puuetega) Invaliidide Ühingu asutamine 27. mail 1988

28.08.1987 pöördus sotsiaalhooldusministeerium EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu poole ettepanekuga luua ministeeriumi käskkirjaga juba 1987. aastal ENSV-s füüsiliste puuetega invaliidide ühingu moodustamiseks orgkomitee, kes töötaks välja ettepanekud moodustatava ühingu eesmärkide ja organisatsioonilise ülesehituse ning ühingu koosseisude, materiaalsete vajaduste ning nende lahendamise teede kohta, ja koostaks põhikirja projekti. Kirjas vihjati ka sellele, et näiteks 1986. aastal esmainvaliidistunute arv (5610) ületas aastase uue tööjõu juurdekasvu. Selle põhjuseks peeti ebasoodsaid töö- ja olmetingimusi, puudusi tervishoiualases töös jm. Osutati ka sellele, et vabariigi ettevõtetes toimub üleminek uuele töötasustamissüsteemile, mis tunduvalt komplitseerib füüsiliste puuetega invaliidide töötamise võimalusi (invaliididest töötas ~33%) ilma ühendava organisatsioonita, mille alged esimeste initsiatiivivate spordiklubide näol olid juba olemas. Kirjale oli lisatud kirja projekt NSV Liidu Töö- ja Sotsiaalküsimuste Komiteele.

Pärast kooskõlastuse saamist NSVL MN Riiklikust Töö ja Sotsiaalküsimuste Komiteelt andis Eesti NSV Ministrite Nõukogu 29. dets 1987 nõusoleku füüsiliste puuetega invaliidide ühingu loomiseks. Selle alusel loodi sotsiaalhooldusministeeriumi kolleegiumi otsusega ENSV füüsiliste puuetega invaliidide ühingu moodustamise initsiatiivgrupp eesotsas ministri I asetäitja E. Saiaga, asetäitjateks Mihkel Aitsam ja Lembit Lüüs (personaalpensionär), Mati Mugur, Elgi Saare, Mati Kuuse ja Leino Viiras.

Algasid vajalikud ettevalmistustööd ühingu loomiseks. Lähtuda tuli ja sai olemas olnud teadmistest ja võimalustest. Kuna linnades ja rajoonides puudusid juriidilise isiku õigustes füüsiliste puuetega invaliidide ühingud, ei olnud võimalik alustada üleestilise liidu loomisest. Alustada tuli üleestilisest ühingust, seejärel moodustada territoriaalsel põhimõttel kohalikud osakonnad ja alles seejärel astuda järgmine samm – kutsuda kokku erakorraline kongress ja luua juba Eesti Invaühingute (Invaliidide) Liit. Sellise skeemi järgi tegevus toimuski.

Ühingu põhikirja ja struktuuri eeskujuks said ENSV pimedate ja kurtide ühingute vastavad dokumendid. Põhikirja kirjutati sisse, et ühingu üldsuunamist teostab Eesti NSV Sotsiaalhooldusministeerium.

Ühingu kõrgeimaks organiks oli vähemalt iga 3 aasta järel kokkukutsutav kongress, tööorganiteks 21-liikmeline keskjuhatuse, 5-liikmeline presiidium, 7-liikmeline laiendatud presiidium ja 5-liikmeline revisjonikomisjon.

Eesti (Füüsiliste Puuetega) Invaliidide Ühingu asutamiskonverents toimus 27. mail 1988 Tallinnas riikliku projekterimisinstituudi "Eesti Tööstusprojekt" saalis algusega kl 11.00.

Kohal oli linnadest ja rajoonidest valitud esindajaid 74, orgkomitee liikmeid 12 ja initsiatiivgrupi liikmeid 4 – kokku 90 hääleõigusega delegaati. Konverentsist võtsid osa veel kõikide linnade ja rajoonide sotsiaalhooldusosakondade juhatajad (24 inimest), külalised teistest liiduvabariikidest, ajakirjanduse ning tele-raadiokomitee esindajad. Kohal oli ka kaks külalist Moskvast: Irina Kalinitzenko – NSVL MN Riikliku Töö ja Sotsiaalküsimuste Komitee juhtiv spetsialist, ja Gleb Simonenko – ÜAÜKN sotsiaalkindlustuse osakonna juhataja asetäitja.

Konverentsist võttis osa ka EKP Keskkomitee sekretär Indrek Toome. Konverentsi avas orgkomitee esimees, sotsiaalhooldusministri I asetäitja Endel Saia. Tervituskõnega esines sotsiaalhooldusminister G. Sarri, ettekande ühingu ees seisvatest ülesannetest tegi orgkomitee aseesimees Mihkel Aitsam, kes valiti ka Eesti Invaliidide Ühingu esimeheks.

Eesti Invaliidide Ühingu juhtorganid

1. 21-liikmeline keskjuhatus: Andres Ellamaa, Tõnu Karu, Mati Kuuse, Mati Mugur, Juhan Nurme, Mihkel Aitsam, Voldemar Pinn, Elgi Saare, Merike Sarapuu, Leino Viiras, Endel Saia, Eduard Anderson, Ilmar Kruusma, Alja Kivi, Sergei Lunin, Teet Rajasalu, Vello Roos, Sven-Aage Nõmmisto, Elle Silvestrova, Armand Viljard, Viktor Borodinski.

2. 7-liikmeline laiendatud presiidium: Juhan Nurme, Leino Viiras, Mati Kuuse, Endel Saia, Endla Vaino, Mihkel Aitsam, Elgi Saare.

3. 5-liikmeline presiidium: Eduard Anderson, Mati Mugur, Mati Kuuse, Mihkel Aitsam, Elgi Saare.

4. 5-liikmeline revisjonikomisjon: Harri Kadu, Tiiu Animägi, Reet Pajo, Genadi Vaher, Endla Vaino.

ENSV Ametiühingute Nõukogu tegi EIÜ-le sünnikingituse – 1,0 mln rbl tervise- ja spordikeskuse rajamiseks.

Soojalt toetasid EIÜ asutamist paljud ettevõtted, tootmiskollektiivid ja tavakodanikud üle Eesti. Nad mõistsid, et loodav ühing vajab rahalist toetust nii palkadeks kui ka oma esmatülesannete täitmiseks – invaliididele töökohtade loomiseks, kultuuritegevuse arendamiseks, abivahendite tootmiseks ja hankimiseks, invaliidistunud laste ja nende vanemate abistamiseks. Nii kirjutas Rahva Häääl 13. mail 1988 artiklis “Programm 100 000. Kel on silmad, see näeb”:

“Programm 100 000” oli Linnahalli ja Mainori reklaamifirma Inorek, Eesti Televisiooni, Eesti Kultuurifondi ja Mõigu KEK-i eestvedamisel ning mitme organisatsiooni kaasaitamisel korraldatud ürituste sari, millega taheti invaliidide ühingu tegevuse toetuseks koguda 100 000 rbl. Selleks

- toimusid 20. mail kell 14.00 “Dünamo” staadioni esisel platsil Eesti lahtised meistrivõistlused käsijuhtimisega sõiduautode mitmevõistluses
- anti 21. mail kell 11.00 Raekoja platsil start II ratastoolide võidusõidule ümber vanalinna
- andis Soome firma Taurus Music 21. mail kell 19.00 Linnahallis Eesti Füüsiliste Puuetega Invaliidide Ühingu toetuseks kontserdi. Võõrustajaks oli **Justament**. Kontserdist tehti raadio otsesaade ja videosalvestus
- andsid 22. mail kell 15.00 Raekoja platsil invaliidide ühingu toetuseks kontserdi eesti levimuusikud Singer Vinger, Gunnar Grapsi grupp, Ultima Thule, Kolumbus Kris, Velikije Luki, Sergei Manukjani ansambel. Ka selle kontserdi lõpuosa kanti üle Eesti Televisioonis. Piletite müük algas kohapeal 2 tundi enne algust. Raekoja plats oli läbikäiguks suletud kl 13–19.

Lisaks nendele üritustele korraldas Inorek tänavakorjanduse ja mälestuskaartide müügi, mida tegid helerohelistes pusades “Kodulinna” noored neljal päeval neljas paigas: kohvik Moskva ees, Viru Väravate juures, Raekoja platsil ja Nunne tänaval. Juba kahe esimese korjanduspäeva tulemused – 860 ja 920 rubla olid kenad. Annetusi sai teha ka pangapäilekandega. Kokku laekus asutustelt ja eraisikutelt Eesti Invaliidide Ühingu arvele 191 366,16 rbl.

Mihkel Aitsam,

Eesti Invaliidide Ühingu esimees

Liikumispuudega inimeste organisatsiooni arengulugu Elgi Saare silmade läbi

Liikumispuudega inimeste organiseerumise alguseks tuleb lugeda 15. märtsi 1980, mil Keilas loodi Votele Luha eestvedamisel ENSV ühingu Autom juurde käsijuhtimissõidukite omanike sektsioon.

Sektsioon luges oma tegutsemise eesmärgiks tõsta tugiliikumisaparaadi puuetega sõidukijuhtide sõidumeisterlikkust, õpetada neid tundma sõiduki ehitust, et kriisiolukorras paremini toime tulla. Ühiselt alustati täpsussõidutreeninguid, toimusid esimesed autospordivõistlused – lihtsustatud autorallid, vigursõiduvõistlused, jäärajasõidud.

Oluline oli ka puuetega inimeste tutvusringkonna laienemine ja arusaamise tekkimine, et puuetega inimesed suudavad organiseerunutena nii mõndagi korda saata, mida sel ajal peeti ennekuulmatuks. Alustati loengute organiseerimisega nii liiklus- kui ka muudel antud ajahetkel huvi pakkuvatel teemadel. Toimusid kohtumised sotsiaaltöö ametnikega, juristidega, arstidega. Tegevus oli intensiivne, kuus 2–3 üritust. Klubilised üritused (tähtpäevade tähistamine, nääripidu jm) haarasid laiemat ringi inimesi kui ainult käsiseadeautode juhte.

Esimesel aastal oli eestvedajaks Votele Luha, kes peale umbes aastast tegutsemist taandus. Ta oli aga leidnud aktiivseid tegevuse jätkajaid ning edasi juhtis sektsiooni esimehena Mihkel Aitsam, kes pani rõhku sektsiooni tutvustamisele väljapoole – hoidis suhteid meediaga, ametiasutustega, kes said kaasa aidata sektsiooni töö elavdamisele. Tegelikku tööd sektsiooni sees tegid Arvo Kelement, Mati Kuuse jt. Olenevalt ettevõtmise iseloomust (kas võistlus või klubiline üritus) tekkisid üritustele oma aktivistid. Panuse andsid Leino Viiras, Mia Görmann, Merike Sarapuu, Eino Ugandi jt. Paljud ettevõtmised õnnestusid tänu heatahtlikele abistajatele ja liikumispuudega inimeste pereliikmetele. Kõrvalt oli autospordis suur abi perekond Kallaselt. Piritas purjespordikeskuses alustati regulaarseid üldkehalise ettevalmistuse treeninguid.

Mina alustasin aktiivset tegevust 1980. aasta lõpul. Tegin informaatori-sekretäri tööd. Hoolitsesin info jõudmise eest inimesteni. Mulle ei olnud raske saata välja sadakond kutset või teadet ühe või teise ürituse toimumise kohta. Kõik üritustel osalejad registreerisin ja hoolitsesin selle eest, et mul oleksid ka uute osalejate kontaktandmed järgmistele ettevõtmistele kutsete jaoks. Pidasin arvestust ettevõtmiste, inimeste sportlike ja muude saavutuste kohta. Valdasin kogu infot. Tegelesin ka tööplaanide ja kirjavahetuse korraldamisega. Hea on õnnestumisi meenutada. Kogu tegevus oli vabatahtlik ning pisikulutusi endal teha polnud probleem.

Invategutsemisele andis värvingu ka teadmine, et meil hoiab tugevalt silma peal KGB. 1981. aastal toimusid esimesed spordipäevad Kohila lähistel pimedate ühingu puhkebaasis, kus visati palli ja tõugati kuuli, lasti õhupüssist märki. Järgmistel aastatel korraldati mitmepäevaseid kokkutulekuid Doorakul, Põllkülas jm. Kõik ürituste kulud maksid osavõtjad ise. Ka bensiini. Mitmepäevased kokkutulekud seoti sportmängudega ning autode vigursõitudega. Õhtul kuulati lõkke ääres pillimängu, tehti isetegevust, lauldi ja tantsiti. Ja

muidugi ei puudunud ise küpsetatud või suitsutatud kalad ning šašlõkk. Ööbimine telgis või magamine autos ei olnud rahulolematuse põhjuseks. Ja kohandatud WC nõuet ei tulnud kellelegi meelde, ka ratastoolides inimestel mitte.

26. detsembril 1982 loodi rahvaspordiklubi Invasport.

Teave meie sportlikust tegevusest ulatus Lätti, Leetu, Leningradi ja Moskvasse. Hiljem ka Soome ning paljudesse teistesse maadesse. Üheks esimeseks “välisreisiks” oli sõit Leningradi, kus osalesime Leningradis Lenini-nimelisel suurel staadionil invaspordivõistlustel (staadioni kinniste väravate taga ja ilma publikuta). Meie üritustest võtsid sageli osa külalised Lätist ja Leedust. Olime oodatud ka nende üritustele. Minule on eriti meelde jäänud 1983. aasta nädalane reis Omskisse.

1984. tekkis koostöö Eesti Televisiooni saate “Prillitoos” juhi Hagi Šeiniga, hakati korraldama üritusi ka lauluväljakul ja publiku ees.

1987. aastal lubati hakata tegema ettevalmistusi Eestis füüsiliste puuetega inimeste ühingu asutamiseks. Sotsiaalhooldusministeeriumi juurde moodustati ühingu ellukutsumiseks initsiatiivgrupp ja 1988. aastal loodi Eesti Invaliidide Ühing.

Ka maakondadesse tekkis kohalikke ühinguid, nagu Saaremaale, Jõgevale, Hiiumaale, Viljandisse, Lääne-Virumaale... Moodustunud 8 ühingu liitusid 1989. Eesti Invaühingute Liiduks.

1982.–1994. aastani oli – ükskõik mis nime organisatsioon parasjagu kandis – selle esimeheks Mihkel Aitsam. 1989–1994 oli liidul 3–6 palgalist töötajat: esimees, sekretär, esimehe asetäitja, abivahenditega varustaja, koolituse eest vastutaja, autojuht. Sellel ajal leiti Astangu koolimaja, linnavalitsus andis selle EIÜL-i haldusalasse, alustati koolimaja ümberprojekteerimist ning vaieldi, mis majas peaks toimuma. Teine objekt oli Põlvamaal Karaski koolimaja, mis vajab remonti ja kohandamist puuetega inimeste vajaduste järgi.

Mind valiti Eesti Liikumispuudega Inimeste Ühingu Liidu tegevjuhiks 1994. Juhtisin organisatsiooni 2003. aastani.

Igal inimesel, kes aitab organisatsiooni tegevusele kaasa või võtab selle tegevusest osa, kujuneb sündmustest isiklik vaatenurk. Minu silmad nägid asju oma moodi, sinu silmad võisid näha ka midagi muud.

ELIL-i suurprojektid

Karaski saaga

ENSV Ametiühingute Kesknõukogu tegi 1988. aastal Eesti Invaliidide Ühingule asutamiskonverentsil sihtannetuse 1,0 mln rbl Tallinna tervise- ja spordikeskuse rajamiseks. Sellele taotles sotsiaalhooldusministeerium veel laupäevakute rahadest 0,5 mln lisa. See oli suur avanss ja väljakutse. Meil puudus isegi täpsem ettekujutus, milliseid funktsioone too asutus peaks täitma. Meie kogemused piirdusid Pirita Purjespordikeskuses toimuvate üldfüüsilise ettevalmistuse treeningutega, mida korraldas RSK Invasport, igapäevaelus tehtud tähelepanekutega ja ise huvigruppi kuulujate intuitsiooniga. Puudus ehituskrunt, puudus väikseimgi kujutus, millises Tallinna piirkonnas keskus peaks asuma. Veel hullem, Eestis

puudusid arhitektid, kes oleksid varem sarnaseid projekte koostanud.

Kõiki probleeme tuli hakata lahendama. Esmaülesandeks oli leida koht, kuhu keskus ehitada. Tähtsaimaks meiepoolseks tingimuseks oli hea ligipääsetavus mitmesuguste liiklusvahenditega. Võimalikke vabu paiku oli vähe järele jäänud. Toimus Tallinna generaalplaani koostamine ja kõik kõlbulikud krundid olid ametkonnad broneerinud. Konstruktiivsed läbirääkimised generaalplaani juhtarhitektide Malle Meelaku ja Irina Rauaga viisid positiivsele tulemusele: ehituseks vajalik maaala broneeriti linna generaalplaanile Sõle tänava ja Kolde puiestee nurgale (Pelgulinna sünnitusmaja kõrvale praeguse Säätumarketki kohale).

Tervisekeskust nõustus projekteerima Eesti Projekt, arhitektiks määrati Kalle Koppel, vastutustundlik ja oma tööle pühendunud mees. Projekteerimise lähteülesande koostas ta ise, meie ei olnud selleks küllalt kompetentsed. Projekteerimisprotsess oli pikk ja vaevaline. Ei tohi unustada, et 1980. lõpul ja 1990. algusaastatel puudusid Eestis igasugused invanormid (need tuli alles koostada). Tuli käia (kasutasime *Tapaturma- ja Sairausinvalidiliito* abi) Soomes malli võtmas, töötada välja keskuse tehnoloogiline skeem, valida vajalikud seadmed. Omaette pikki vaidlusi põhjustas evakuaatsiooniprobleem: kuidas tulekahju korral ratastoolides inimesi keskuse üheksakorruselisest hotellist evakueerida (tuletõrjel puudusid kõrged autoredelid). 1993. aastal sai projekt valmis.

1993. aasta projekti järgi tervisekeskuse ehitama ei hakatud.

1980. lõpul ja 1990. algusaastatel NSV Liit lagunes. Eesti iseseisvus. Juba 1989. oli alanud inflatsioon. Tuli teha pingutusi, et 1,5 mln rbl (sihtkasutamiseks) pangas ei nullistuks, vaid säilitaks ostuvõime. Kasutasime Põhja-Eesti Panga abi: seal tagati vähemalt 3-aastase tähtajalise hoiuse puhul hoiusumma kasv inflatsiooniprotsendi võrra. Mida aeg edasi, seda enam oli tunda rahareformi hõngu, üha enam sai selgeks, et tervisekeskuse ehitamine hakkab tekkivate rahastamissegaduste tõttu utopiaks muutuma. Kiiresti tuli leida optimaalne alternatiiv, pangas olev annetuse raha kiiresti ja sihtotstarbeliselt investeerida.

Juba 1989/1990 läkitasin valitsusasutustele kirju palvega leida võimalus ja anda Eesti Invaühingute Liidule üle mõni vabanev puhkebaas ümber ehitamiseks invaliidide rehabilitatsioonikeskuseks. Kirjadele isegi ei vastatud. Intensiivselt otsisin ka mujalt: Loode-Eestist (Tallinna lähikonnast) ei leidnud midagi. Ükskord, olles ENSV Välisministeeriumis vormistamas väljasõiduluba Soome proteesimisele sõitjale, juhtusin kõrvuti istuma ühe Põlva ajakirjanikuga, kellel, nagu ilmnas, oli kaasasündinud käe veega tütar. Ajakirjanik rääkis mulle tühjaks jäänud Karaski koolimajast Põlvamaal. Ise mul aega seda vaatama sõita ei olnud,

kohal käis Jõgeva Invaühingu esimees Roland Kaasik. Talle maja meeldis. Läksin seejärel ise, ka mulle meeldis. Vallavalitsus oleks olnud nõus koolimaja müüma, kuid selleks puudus tal õigus: koolikompleks oli haridusministeeriumi bilansis.

Algas projekt "Karaski Kohanemiskeskus". Võtsin kui otseselt huvitatud organisatsiooni esindaja Karaski koolimaja munitsipaliseerimise

asjaajamise enda peale. Saavutasin kiiresti vajalikud kokkulepped majandusministeeriumis ja ost sai teoks.

Kohe asusime kaks aastat tühjana seisnud maja ümber projekteerima kohanemiskeskuseks; arhitektina tegi suurepärase töö Kalle Koppel. 1932. aastal valminud hoone oli suuresti amortiseerunud ega vastanud enam sanitaarnõuetele: kuivkäimlad, ahjuküte, tuult läbi laskvad aknad-uksed, väike ja ebakohane köök, kõverad põrandad, laed ja seinad, nelja meetri kõrgune saal, amortiseerunud eterniitkatvus, madala soojapidavusega seinad ning teise korruse lagi, puudusid vee- ja kanalisatsioonisüsteemid jne.

Rahareform, mille vältimatuses ma kindel olin, lähenes. Otsisime võimalusi väljaspool fonde (pidi tellima eelmisel aastal) seinte, lagede ja põrandate katmiseks vajalike puitlaastplaatide (korralikud kipsplaadid alles puudusid) hankimiseks. Õnneks töötas ühe liikumispuudega poisi ema Pärnu puidutöötlemiskombinaadis „Viisnurk“ pearaamatupidajana; tema tuli appi ja plaadid saime kombinaadi ületoodangu arvelt.

Samal ajalt projekteerimise ja puitlaastplaatide hankimisega alustasime remonditöödega. Remondi võttis enda peale kohalik ehitusettevõtja, kes püüdis hästi odava (madala kvalifikatsiooniga) tööjõuga läbi ajada. Vaatamata sellele ja minu tihtilugu suurtele pingutustele segastest ehitusarvetest aru saada, oli tulemus hea. Mulle isiklikult tähendasid ehitustööd Karaskil vähemalt üle nädala-kahe objekti külastamist. Mäletan, kuidas ma ükskord 1993. aasta sügisel sinna sõitnud, sattusin maalrite joomapeole. Ega siis jäänud muud üle kui viina- ja veinipudelid kotti ja koduteele. Rekvireeritud kraami viskasin kümme-kaheteistkilomeetri kaugusel maanteekraavi.

Rahareformi toimumise ajal 20. juunil 1992 olid remonditööd pooleli, kuid raha oli sihtotstarbeliselt kasutatud (Karaski ostu juriidiline vormistamine ja ostuhinna 350 000 rbl ülekandmine olid toimunud kuu-kaks enne rahareformi).

Endise koolimaja läbijooksva katuse parandamiseks rublasid ei jätkunud. Raha ei olnud kuskilt võtta. Eesti riik oli vaene. Lahendus tuli nagu muinasjutus: ühel õhtul augustis või septembris 1992 helistas mulle koju keegi saksa keelt kõnelev härra. Ta esitles end mingi Hollandi fondi esindajana ja soovis järgmisel hommikul minuga kohtuda. See toimus endises ETKVL Kutsekooli ühiselamus Narva mnt 7. Eestisse olid sõitnud Hollandi fondi Stichting Het R.C. Maagdenhusi juhatuse kaks liiget: hr O. Regout ja pr M.L. Frohn-de Winter eesmärgiga leida siit organisatsioone, kes abi vajavad. Tallinnast sõitsid nad edasi Tartusse ja Riiga. Rääkisin neile Karaskist ja selle probleemidest. Nad palusid, et ma märgiksin nende Eesti teede kaardile võimalikult täpselt Karaski asukoha, ja me läksime lahku. Mina sellele kohtumisele erilist tähtsust ei omistanud. Eestis liikus ringi igasuguseid "abipakkujaid". Kuid läks teisiti: paari kuu pärast sain Hollandist kirja. Hollandi külalised olid Karaskil ära käinud, see oli neile meeldinud ja fond oli otsustanud eraldada meile 8000 kuldnat katuse katmiseks (nagu hiljem ilmnes, oli Karaski Kohanemiskeskus Stichting Het R.C. Maagdenhusi fondi esimene abiprojekt Eestis). Abi kõige õigemal ajal. Karaski maja sai katuse.

Teha jäi veel palju: viimistlustööd, kanalisatsiooni- ja veetrassid, biopuhasti ost ja paigaldamine, maja soojustus, välisvooder ja selle värvimine, lifti ning köögiseadmete ost ja paigaldamine, elektrialajaam jm. Nendeks töödeks raha ei olnud, ei olnud ka proteesimissettevõtte ruumide remondiks Tallinnas (konteinertöökoda oli juba tellitud). Oli tekkinud keeruline finantsmajanduslik seis.

Kui ma ei eksi, oli Eha Leppik see hea naisterahvas, kes andis mulle kuldaväärt nõu: taotle

raha Euroopa Komisjonilt. Ma teadsin, et nendel Eesti jaoks majanduslikult rasketel aastatel saatis Euroopa Eestile viljaabi. See toodi laevadega siia ja vili müüdi kohapeal maha, laekunud raha jagas Euroopa Komisjon Eesti valitsusasutuste soovitude alusel kohapealsetele abivajajatele. Seda tööd koordineeris Euroopa Komisjoni esindaja rahandusministeeriumis. Koostas initsiatiivi 2,0 mln kroonile. Kiri tõlgiti inglise keelde ja käisime Euroopa Komisjoni esindaja jutul: mina + inglise keele tõlk. Sotsiaalministeerium ja valitsus toetasid meie rahataotlust ning 1993. aasta algul raha laekus. Kuna proteesimistöökoha käikulaskmine lisakulusid ei nõudnud, läks kogu raha Karaski väljaehitamisele.

Euroopa Komisjonilt saadud raha eest ostsin Karaski Kohanemiskeskusele uue Ford Transit kaubiku. Selle kere soojustati ja varustati akendega Soomes, Eestis pandi sisse Koeru Autoremonditehasest ostetud istmed ning keskus sai ümmarguselt 2/3 hinnaga reisibussi. Karaski sai oma kööki moodsa kuid kalli polüfunktsionaalse küpsetusahju.

Karaski Kohanemiskeskus asub Ihamaru-Kambja kruuskattega maantee ääres. Kruuskate (tolm) häiris suvekuudel keskuse normaalset tööd. Mustkatte paigaldamiseks Karaski küla ulatuses leidis Eesti Puuetega Inimeste Fond 0,2 mln.

Hindamatut abi Karaski Kohanemiskeskuse sisustamiseks (keskus valmis 1994. aasta kevadel) osutas Stichting Het R.C. Maagdenhus: nad saatsid Karaskile osa likvideeritavast sõjaväe reservhaiglast – suure veoautokoorma reformpõhjaga voodeid koos uute madratsite, tekkide, patjade ja linadega. Neid voodeid ja pesu kasutatakse Karaskil tänini. Abi tuli ka Soomest: eriti tuleb esile tõsta SM-i põdevat Bengt Juhansonit Pietersaarist (teist nii oma tööle andunud humanitaarabi vahendajat ei ole ma kohanud); tema toodud on enamik toidunõudest, tubades olevad toolid, lauad, öökapid.

Karaski Kohanemiskeskuse ehitamine, korras- ja käigushoidmine ilma kohapealse esindajata ei olnud mõeldav. Esimesel umbes pooleteisel aastal (ehitamise ajal) täitis seda ülesannet ja oli Eesti Invaühingute Liidu palgal noor lastekodust pärit piiga. Ta elas koos oma mehega (samuti lastekodust) ja kahe lapsega kooli endise direktori korteris I korrusel. Tema järelevalvajakarjäär jäi lühikeseks, ilmnesid viinaviga, vastutustundetus ja laiskus.

Olin kuulnud, et naabertalu pererahvas, perekond Laasid, on töötä. Perekond oli hiljuti selle talu ostonud ja korrastas seda. Läksin maad kuulama. Esimene, mis õue sõites silma torkas, oli kord ja puhtus. Oli näha, et selles majas peetakse lugu tööst. Jõudsime kokkuleppele: Maiast sai Karaski Kohanemiskeskuse perenaine-komandant, Madisest autojuht (aastast 1994) ja töömees, kelle kuldsed käed said iga tööga hakkama. Maia ja Madis on oma tööle pühendunud tandem. Selget keelt räägivad nende töö tulemused: 10 aastat remondita ekspluatatsioonis olnud heas seisukorras maja, püगतud muruga ja korras parkmetsaga 3 ha territoorium, omal initsiatiivil väljaehitatud puhkenurgad, väliujula jm.

Külastasin aastatel 1988–1990 mitu korda Lahti Kohanemiskeskust. Hea kontakti sain keskuse juhataja Tiina Juhansoniga. Sealsed töötajad olid valmis meid Karaski Keskuse sisulise töö käivitamisel abistama. Kahjuks ei saanud nad seda mitte nende süül teha.

Esimesed külalised-öbrijad Karaskil olid invaliidid Lapimaalt, kes saabusid suure bussiga. Nende kingitud Lapi stiilis seinavaip on praegugi SA Karaski Keskuse saali seinal. Rehabilitatsiooniteenuseid hakati Karaskil osutama aastast 1994.

Mihkel Aitsam,
tolleaegne Eesti Invaühingute Liidu juhatuse esimees

Sihtasutus Karaski Keskus

1994. aasta kevadeks oli Eesti Invaühingute Liidu poolt ostetud maja remonditud ja kohandatud: välistrepid olid asendatud kaldteedega, esimese ja teise korruse vahel liikus lift. Palgale olid võetud esimesed töötajad. Karaski Kohanemiskeskus, milles oli 35 majutuskohta, kaminasaal, söögiruum, seminariruum ja saun, võis hakata puudega inimesi vastu võtma. Eesti invaühingutel oli nüüd koht, kus korraldada rehabilitatsioonikursusi, toimetuleku- ja arenguseminare, kohanemis- ja kunstilaagreid. Arvatavasti on praegu Eestis vähe puudega inimesi, kes poleks vähemalt korra Karaskil käinud.

Kuni 1. veebruarini 1995 oli Karaski Eesti Invaühingute Liidu omand. Maja vajab ekspluatatsiooniks hoidmiseks jätkuvalt suuri summasid. Abi otsiti Eesti Liikumispuudega Inimeste Fondilt. 1. veebruaril 1995 moodustati sihtasutus Karaski Kohanemiskeskus OÜ. 12. juulil 1996 SA Karaski Kohanemiskeskus ja 27. novembril 1997 moodustasid Eesti Liikumispuudega Inimeste Ühingute Liit ja Eesti Puuetega Inimeste Fond Karaski Kohanemiskeskuse baasil sihtasutuse Karaski Keskus.

Kohe alustati sotsiaalpsühholoogiliste rehabilitatsioonikursustega. Töö käis põlve otsas ja katse-eksituse meetodil. Aastatel 1995–1996 saadi selge pilt tegelikust töömaast. Koostati kindel kalenderplaan, kursuste kodu- ja päevakord ning leiti kindlad koostööpartnerid vastava ala spetsialistide hulgast. Töö kursuste ettevalmistamisel käis tihedas koostöös puudeliiki esindava seltsi, ühingu või liiduga.

Samal ajal ehitati ja täiustati materiaalselt baasi. 1996. aastal renoveeriti õue peal asuv nn õpetajate maja. Esimesele korrusele sisustati tegevusteraapia ruum, mida sai kasutada ka loengute ja seminaride pidamiseks. Teisele korrusele ehitati üks kahetoaline kööginurga, esiku ja sansõlmega korteritüüpi majutus, milles magamiskohti kuni neljale inimesele, ning üks tuba, milles kohti kolmele inimesele, uuendati majasisest varustust ja mööblit, hangiti töövarustust ja vahendeid.

Territooriumile rajati kiviparkett-teid, asfaltteid ja parklaid. Siia-sinna ehitati puhkekohti ja -nurgakesi, oma jõududega püstitati suur külakiik, kuhu pääses ka ratastooliga. Paisjärvekeses sai ujuda.

1997. aastast alustati kursustega puudega laste peredele. 1998. aastaks oldi võimelised korraldama kursusi nii puudega inimeste peredele kui puudega inimestele endile, nii sotsiaaltöötajatele kui ka inimestele, kes vajasisid sotsiaalpsühholoogilist rehabilitatsiooni. Tundus, et leitud oldi viis, kuidas kursusi komplekteerida, ette valmistada ja korraldada. Samas aga nähti ära ka sel moel töötamise kitsaskohad: ühed ja samad inimesed käisid

kursuselt kursusele. Kui mõnel puudeliigil puudus tugev eestvedaja või -seisja, olid ka kursused nõrgad või polnudki neid. Asuti otsima probleemidele lahendusteid.

1998. aastal rajati treeninguruumid lihtsate jõuseadmete ja võimlemisvahenditega. Keskuses sai vaadata SAT-TV-d ja videoid, mängida koroonat ja muid mängu.

1998. aasta lõpuni rahastas Karaski Keskuses korraldatavaid sotsiaalpsühholoogilisi rehabilitatsioonikursusi sotsiaalministeerium riigieelarve summadest. Kalenderplaan (mis oli tehtud koostöös puudeliikide esindajatega) kooskõlastati ministeeriumiga, sõlmiti leping ja ministeerium tasus kursuste eest arvete alusel. Samal ajal kehtis kursustele osalustasu – 30 kuni 40 krooni päeva kohta. Aasta lõpul, kui raha üle jäi (kuna planeeritud kursused ei olnud 100%-liselt täidetud), korraldati lisakursusi nendele tahtjatele, kes polnud mahtunud esialgsesse kalenderplaani.

1999. aastast muutus kursuste rahastamine kord. Riigieelarve raha rehabilitatsioonikursuste korraldamiseks jagati maakonnavalitsustele ja Tallinna linnale. Otsustajateks said maakonnavalitsused koos kohaliku puuetega inimeste kojaga, kui palju ja kust ostetakse sotsiaalpsühholoogilise rehabilitatsiooni teenust. Karaski Keskus orienteerus kiiresti ümber ning koostas maakondadele pakkumised osutatavate teenuste kohta. Selle tulemusena ostsid maakonnad keskuselt rehabilitatsioonikursusi puuetega inimestele. Kursustel said kokku erinevate puuetega inimesed. Mõnel juhul süsteem toimis, mõnel mitte. Valdavalt sattusid kursustele inimesed, kes olid ise aktiivsed. Hoopiski puudusid aga ühe puudeliigi kesksed kursused.

Kuna oli teada, et ka aastaks 2000 jääb rehabilitatsiooniteenuse ostuks ettenähtud vahendite üle otsustamine maakondadele ja kohalikele puuetega inimeste kodadele, siis otsustas Karaski Keskus oma teenuseid mitmekesistada. Üht- või teistmoodi vajasisid sotsiaalpsühholoogilist rehabilitatsiooni kõik (puudega) inimesed. Kiiresti muutuv asjas oli palju valupunkte, mis ei väljendunud sedavõrd materiaalselt kui just vaimselt. Et harjuda oma puudega (äsja invaliidistunud inimene), kohaneda kiiresti muutuvate oludega (kõik puudega inimesed) ja tulla elus enam-vähem rahuldavalt toime, pidi sotsiaalpsühholoogiline rehabilitatsioon olema kättesaadav kõigile, kes seda vajasisid.

Alates 1999 aastast on Karaski maadelnud toimetulekuga. Projektipõhised rehakursused ei võimaldanud välja arendada algselt eesmärgiks seatud spetsiifiliste rehabilitatsiooniteenuste – sotsiaalpsühholoogiliste kursuste süsteemi.

Aastaid olematu rehabilitatsioonisüsteem oli jõudnud küll seadustega ja määrustega reguleeritud alasse, kuid põhiliselt tunnustati vaid kompleksset reha teenuse osutajat. Karaski kui üksikteenuse osutaja ei sobinud süsteemi.

Karaski ainus ellujäämise võimalus oli lülituda riiklikult rahastatava rehabilitatsiooniteenuse osutamise võrgustikku. See nõudis palgalist teenust osutavat püsitiimi (Karaski spetsiifilise teenuse korral algul vähemalt psühholoogi), mida vahendite puudumisel lubada ei saadud (tekisid püsikulud, millel puudus kate).

2006. aastaks oli maja üle kümne aasta eksploatatsioonis olnud ja vajab renoveerimist. Suur õnnestumine oli, et 2006. aasta riigieelarvest eraldati keskuse renoveerimiseks 2 miljonit krooni. 2006–2007 toimuski Karaski Keskuses põhjalik remont. Renoveerimistööd tehti suures majas: soojustati vundament, maja seinad, vahetati aknad, parandati korstnad, katus, ehitati uued naiste ja meeste duširuumid, kaks lisatualettruumi, remonditi kaminasaal, osa tubasid ja trepikojad.

Paralleelselt remondiga alustas Karaski Keskus kompleksse rehabilitatsiooniteenuse osutamist lastele, täiskasvanutele ja psüühilise erivajadusega inimestele. Rehabilitatsiooniteenuse laagrid toimuvad iga kuu ja kestavad 5 päeva. Rehabilitatsiooniteenust osutab rehabilitatsioonimeeskond, mis koosneb vähemalt viie eriala spetsialistist. Kui inimesele on vaja koostada rehabilitatsiooniplaan, liituvad meeskonnaga

veel teised asjatundjad. Teenusele registreerimine toimub väljatöötatud korra kohaselt.

2009. aastal pakub sihtasutus Karaski Keskus järgmisi teenuseid:

- rehabilitatsiooniplaani täitmise juhendamine ja täitmise tulemuste hindamise teenus
- füsioterapeudi teenus
- füsioterapeudi grupitöö teenus
- tegevusterapeudi ja loovterapeudi teenus
- sotsiaaltöötaja teenus
- sotsiaaltöötaja perenõustamisteenus
- sotsiaaltöötaja grupinõustamisteenus
- eripedagoogi teenus
- psühholoogi teenus
- psühholoogi perenõustamisteenus
- psühholoogi grupinõustamisteenus
- rehabilitatsiooniteenuse osutamine majutamisega (toitlustamine 1 kord päevas).

SA Karaski Keskus töötab ka külalismajana, pakkudes öömajateenust turistidele.

Signe Falkenberg,

SA Karaski Keskus nõukogu esimees 1995–2005

Rootsi DHR-i ja ELIÜL-i ja ELIL-i koolitus 1997–1999

Rootsi DHR-i (*De Handikappades Riksförbund*) Värmlandi osakonna ja ELIÜL-i koostöö algas 1996. aastal. Umbes aasta kulus vastastikku kompamiseks ja arusaamiseks, millist koolitust ELIÜL just vajab.

Koolitus toimus piirkonniti neljas regioonis vastavalt ühingute geograafilisele asupaigale. Esimene koolitus algas 1997. aastal ja sisaldas koos koduülesannetega 10 etappi umbes pooleteise aasta kestel. Koolitusse olid haaratud kõigi ELIÜL-i liikmesühingute aktiivsemad liikmed, 4–5 igast ühingust. Kokku plaaniti osavõtjate arvuks ligi 100 inimest. Tähtis oli järjepidevus, et samad inimesed võtaksid osa ka järgmistest koolitustest.

Koolituse põhieesmärgiks oli muuta tulemuslikuks ELIÜL-i liikmesorganisatsioonide töö. Selle saavutamiseks peeti vajalikuks

- katta organisatsiooniga kogu Eesti
- suurendada liikmete arvu
- kaasata ühingutesse aktiivseid liikmeid
- ajada invapoliitikat, et mõjutada eri tasandil otsuste tegemist
- töhustada juhatuste tööd
- parandada liikmete toimetulekut
- tõsta liikmete eneseteadvust
- õpetada inimesi oma puuet süvendatult tundma (puue pole haigus, vaid eluviis).

Kursustel käsitleti järgmisi teemasid:

- majanduslik kindlustatus/kindlusetus (pensionid)
- eluasemed (kohandamine)
- ühingudemokraatia
- invatransport
- ligipääsetavus
- abivahendid
- isiklik abistaja
- suhtumised ja hoiakud
- töötus (tööturg)
- haridus
- valla/maakonna koostöö puuetega inimeste organisatsioonidega
- naiste ja laste koht ühiskonnas ja organisatsioonis
- rehabilitatsioon.

Kursused toimusid kuuepäevaste tsüklikena. Järgmisel kursusel tehti alati tagasisivaade eelnenutele ja vahetati kogemusi, kuidas koolitustel õpitut oli kasutatud oma ühingus.

Tähtsaks kujunesid kõikides maakondades toimunud kohalike poliitikute, ametnike ja ELIÜL-i esindajate ühiskonverentsid, kus arutati invaliidumise ja poliitikute vahelisi koostöömudeleid ja toimus dialoog "Üldine või selektiivne heaolupoliitika".

Meeldejääv oli 1998. aasta talvel toimunud viiekümne kursuselase kahepäevane koolitus Rootsis Värmlandi kommunis. Huvitav polnud mitte üksnes tutvumine DHR-i inivatöoga, vaid ka bussiekskursioon mööda Värmlandi lääni, külaskäik Branäse suusakeskuse, kus köisraudtee gondlis sõideti mäetippu, ja edasi-tagasi laevasõit Stockholmi, kus meie 12 ratastooliinimest ummistasid pääsu laevale ja tekitasid praegu muigama panevaid probleeme laeva kitsastes kajutitevahelistes koridorides.

Eesti koolitusrühm Branäse suusakeskuse lumisel mäetipul 30.04.98

Hiljem sai tähtsa koha võrgustikutöö nii sama kui ka eri puudeliikidega inimeste organisatsioonide vahel. Stig Björklund tutvustas Rootsis kasutatavat õpiringi meetodikat. Oma osa oli Hilja Tuulik-Larssoni ülesvõetud teemal: võrdsusküsimused meeste ja naiste vahel. Tähtis oli ka ühingu liikmete paremale toimetulekule kaasaitamine. Ja seda just ühingu mõjutustööga oma külas, vallas.

Enne koostööd Rootsi DHR-iga pidas enamik ühinguid oma ellukutsumise mõtteks vaid klubitegevuse arendamist. Sisemine ebakindlus ja vähene teadlikkus ei lasknud ühingute liikmetel määratleda tegelikke eesmärke ega teadvustada oma rolli ühiskonnas. Mõttetu oli tulla kokku kurtma ühe või teise ebakõla üle, vaid koos tuleb süstemaatiliselt töötada olukorra muutmiseks.

Koolitutel tutvusid kursuselased, kuidas töötada kohalikul tasemel Agenda 22 dokumentidega, toetudes „Puuetega inimeste võrdsete võimaluste loomise standardreeglitele“.

1999. aastal ELIL-i ja DHR-i koostöö koolituses laienes. Tuli juurde uus partner – Eesti Vaegkuuljate Ühing. Sidemed kujunesid Avatud Hariduse Liidu (AHL) Tartu keskuse ja praktiliselt sama organisatsiooniga Rootsis ADF-ga. 1999. aastaks oli juba läbitud pikk ja põhjalik ühingu töö õpetus. Koos uute partneritega süvendati oma teadmisi invapoliitikas ning

õpiti süvendatult nii mõndagi uut. Rõhutati, et kõikide eluvaldkondade küsimuste arutamisel igal tasandil pole invapoliitika mingi eraldi seisev osa, vaid igal probleemil võib olla invatahk. Ja sellepärast peavad ühingud olema valvekoerad. Korrati võrdsusküsimusi meeste ja naiste suhtes, pöörati tähelepanu rühmatööle ja õpiringidele.

Tähtis on ühingudemokraatia. Ühing on demokraatlik siis, kui

- kõigil ühingu liikmeil on sõnavabadus
- kõigil ühingu liikmeil on õigus olla valitud juhtorganitesse
- otsused langetatakse hääletamise teel (enim häáli peaks saama parim otsus)
- juhtorganid on aruandekohustuslikud
- otsuseid ei salastata (avalikustatus)
- ollakse otsustusvõimelised, vastutustundlikud, pädevad.

Demokraatia ei ole miski, mis, kord saavutatud, on alatiseks olemas. Demokraatiat tuleb päevast päeva kaitsta.

Ühingu liikmetelt saab kõige tulemusrikkamalt aktiivsust oodata siis, kui igaühe arvamusele pööratakse tähelepanu ja otsustamisel ei kõla ainult ühingu juhi hääl. Ühingu liikmeid motiveerib see, kui pannakse tähele ka nende väikesi õnnestumisi ühistöös ja liikmed moodustavad hästi informeeritud seltsingu. Vaja on, et tegutsemise tulemusena midagi paremaks muutuks. Kui muutusi ei ole, siis on seisak, sisuliselt tagasimine.

Baltikumis ja Rootsis tehtud ankeetküsitlus näitas, et invaorganisatsioonid Eestis on läbinud suure arengu just tänu DHR-i asjatundlikule õpetusele.

Eraldi lehekülj või tahk on ELIL-i koostöö ja suhted Rootsi DHR-i koolitusgrupiga, kes jagasid meiega väsimatult oma kogemusi. Kas meie (õppurid) oleme olnud kõike suutelised vastu ja omaks võtma ning teoks tegema, on ise küsimus.

Hiljem tulid koolitust saama ka esindajad teistest ühendustest nagu Eesti Iseseisva Elu Keskus, Eesti Lihasehaigete Selts, MTÜ Händikäpp. Koolituse ajal tekkis uus ühendus Eesti Puuetega Naiste Ühing. Kõik need organisatsioonid said vajalikke teadmisi ja oskusi ELIL-i / DHR-i koolitusest. See oli kõikidele õnge, mitte kala andmine.

Elgi Saare,

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu tollane tegevjuht

Eesti Invaühingute Liidu koostööst Suomen Invalidiliitto'ga

Eesti Invaühingute Liidu koostöö Soome invaliiduga algas 1991. aastal. Toimused ühishõupidamised, vaagiti koostöövõimalusi. Eesti invadelegatsioonid on käinud tutvumas Soome invaliidide eluga ja tegevusega. Püütud on Soome kogemusi rakendada Eestis.

Soome invaliit on korraldanud eestikeelsete raamatute trükkimist: "Invaliidsus ja vaimne tervis", "Invaliidsus ja seksuaalelu" ja "Ühingutegevuse kursus". Soome invaliit tellib

ELIL-le ajakirja *Invalidityö*, mis on kujunenud meile õpperaamatuks. Soome invaliid on meie inimestele kõige raskemal ajal pärast iseseisvuse taastamist korjanud annetusi. Samuti on ta kogunud korralikke juba käigus olnud meile nii vajalikke abivahendeid ja ratastoole. Soome invaliid abistas Põlvamaal Karaski Kohanemiskeskust sisustamisel.

Eesti puuetega noored on korduvalt võtnud osa soome noorte puhkelaagritest-seminaridest. Eesti vene rahvusest (või vene keelt koduse keelena rääkivad) puuetega inimesed on võtnud osa Soomes vene keeles Venemaa puuetega inimestele korraldatud üritustest.

6.–9. augustini 1996 oli ELIÜL-i 12-liikmeline delegatsioon Soomes Järvenpää korraldatud lähiregiooni koostööseminaril. Seminaril arutati puuetega inimeste ühiskondlike liikumiste võimalusi mõjutada ühiskonna arengut ja otsida koostöövorme Karjala, Eesti ja Soome invaühingute vahel. Seminaril olid arutluse all järgmised teemad:

- a) organisatsiooni tegevuse põhieesmärgid
- b) organisatsiooni tegevus praegu ja tulevikus.

Seminaril avas Suomen Invalidiliitto esimees Pekka Tuominen. Teemadeks olid ka "Inimõiguste edendamine Euroopas", "Seadusandlus kui inimõiguste tagaja". Käidi Järvenpää linnapea vastuvõtul. Lõppsõnaks oli „Nähtamatud takistused murduvad“. Kirjutati alla Eesti–Soome ja Soome–Eesti invaühingute koostööprojektid. Eesti ja Soome jagati regioonideks ning leiti koostööpartnerid regioon regiooniga. Näiteks Harjumaa koostööregiooniks on Uusimaa, Saaremaa on koostöös Lapimaaga jne. Kavandati külaskäike, et vastastikku üksteist tundma õppida, ühiseid koolitusi, kogemuste vahetamist.

1996. aasta oktoobrikuu alguses külastasid Soome invaliidu president Pekka Tuominen ja tegevdirektor Raimo Lindberg Eestit. Koos ELIÜL-i presidendi Ants Pajuga oldi vastuvõtul Viljandi maakonna ja linna invaühingutes. Järgmisel päeval kohtuti Pärnu Puuetega Inimeste Kojas Pärnumaa Invaühinguga ning Pärnu Ratastooli Klubiga.

Visiidi ajal arutati Eesti regionaalsete invaühingute otsesuhteid Soome kohalike invaühingutega. Kuna nii Eestis kui ka Soomes on liitudesse kuuluvad invaühingud oma tegevuses sõltumatud, siis jääb liitude rolliks ühingute otsesidemetega seonduva teabe koondamine ja vajadusel suhete loomisele kaasaaitamine, kaasa arvatud tõlketööd.

Elgi Saare,

Eesti Liikumispuuetega Inimeste Liidu tollane tegevjuht

Tähed tantsivad liikumispuudega laste heaks 2006–2008

Kanal 2 menusaade „Tantsud tähtedega” tõi juba kolmandat hooaega lisaks vaatamisrõõmule rõõmu ka liikumispuudega lastele ja nende peredele. Saate originaalformaad pärineb BBC-st ning saate kontseptsiooniga haakub heategevus – nimetamisväärne osa televaatajate telefonihääletusel kogunenud rahast annetakse abivajajatele.

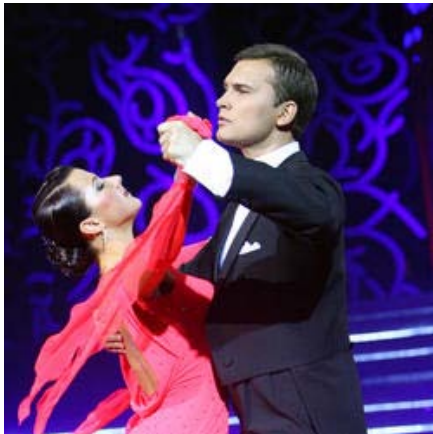
Kanal 2 tegi Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidule (ELIL) 2006. aastal ettepaneku koostööks. Ühiselt otsustati sihtgrupiks valida liikumispuudega lapsed, kellele otsustati annetada pool rahva telefonihääletusel saadud tulust. Kuna koostöö sujus hästi, siis valis telekanal meie liidu oma heategevuspartneriks ka järgmistel aastatel ja usaldas meile annetuse jaotamise vastutusrikka töö.

Tantsusaate patroon oli 2007. ja 2008. aastal pr Evelin Ilves. Oma otsust põhjendas ta väga kena sõnumiga: “Kui inimesel on liikumine raskendatud, ei ole kuidagi vähenenud tema õigus pääseda ligi infole, asutustele, kultuurile, sõpradele. Nad vajavad selleks rohkem kui meie. Ja me tahame ja peame neid aitama. Iga Eesti inimene võiks seada endale eesmärgiks teha iga päev kas või ühe pisikese heateo – püüan ise selle juhtmõtte järgi elada ning seeläbi ka kaasmaalastele eeskujuks olla.”

Annetuse jagamist korraldas komisjon, kuhu kuulusid ELIL-i ning liikumispuudega laste vanemate esindajad. Komisjoni otsused kinnitas liidu juhatus. Toetussumma läheb viimase sendini laste heaks, tööga seotud kulud kannab liit omavahenditest. 2006. aastal, kui esimene tantsusaade eetrisse läks, arutasime läbi ja koostasime lastele tehtava annetuse jaotuspõhimõtted ja avalduse vormi.

Toetuse jaotamise eesmärgiks seadsime laste füüsilise ning vaimse edendamise. Toetasime tegevusi, mis soodustavad lapse kehalist arengut, s.o taastusravi, täiendavaid

rehabilitatsiooniteenuseid; ka õppimisvõimaluste loomist, igapäevase elukeskkonna kohandamist, invatranspordi kasutamist, abivahendite ostmist või omaosaluse tasumist abivahendite muretsemisel; hobitegevust, puhkelaagrites ja huvialaringides osalemist. See loetelu pole kaugeltki ammendav.

Kerttu Tänav ja Koit Toome

Annetustest ei toetanud me toitlustamist, riiete soetamist, eluasemekulude katmist jms ega maksnud rahalisi toetusi. Raudseks reegliks oli, et teenuste ja asjade eest tasuti taotlejale ainult firmade või teenuse osutajate arвете alusel.

Toetust said taotleda kõik liikumispuudega lapsed ja noored kuni 18. eluaastani (gümnaasiumis õppijad võisid olla ka vanemad) puude raskusastmest sõltumata. Kuna toetus oli personaalne, siis jäid rahuldumata koolide ja teiste puudega lastega tegelevate asutuste taotlused.

Avalduse võis kirjutada liikumispuudega noor ise. Lapse eest esitas selle tavaliselt tema vanem või eestkostja. Kui oli teada, et vanematel on raske avaldust kirjutada, võis taotluse teha sotsiaaltöötaja või liikumispuudega inimesi ühendav mittetulundusühing.

Pärast avalduste esitamise tähtaja lõppu vaatas komisjon taotlused läbi ja otsustas, keda toetada ja kui suure summaga. Taotluste hindamise peamiseks kriteeriumiks oli toetusest saadav kasu lapse nii füüsilisele kui ka vaimsele arengule. Toetuse saamisest/mittesaamisest teavitasime taotlejaid personaalselt.

Kuidas jõudis info toetuse saamise võimalusest pereni, kus kasvas liikumispuudega laps? Sellest rääkisid saatejuhid igas tantsusaates. 2008. aastal lisandus ka videoklipp, kus ELIL-i nimi kui viide, kuhu küsimustega pöörduda. Laialdane teavitustöö algas detsembris, kui saatesari läbi ja annetused liidu arveldusarvele laekunud.

Avalduse vorm koos juhendiga on olnud kättesaadav detsembrikuu teisest poolest ELIL-i kodulehel www.elil.ee. Lisaks teavitasime nii oma ühingu kui ka maavalitsuste sotsiaal- ja tervishoiuosakondi, kel oli suur roll selles, et teave jõuaks omavalitsuse iga

sotsiaaltöötajani. Sotsiaaltöötajal lasus vastutus oma piirkonna perede teavitamisel. Vajadusel printisid nad vormid välja ja aitasid neid täita. Saatsime info kõigile kohalikele lehtedele ja raadiojaamadele palvega seda levitada.

Menusaate “Tantsud tähtedega” esimene hooaeg kogus liikumispuudega laste heaks 832 560 krooni. Tantsusaate teisel hooajal ületati miljoni piir – arvele laekus 1 018 291 krooni. Viimases otsesaates lisandus anonüümne annetus – 32 040 krooni. Nii said lapsed kokku 1 050 331 krooni.

2008. aastal võitsid Argo Ader ja Helena Liiv

Anonüümse(te) annetaja(te) kiri ümbrikul teatas tagasihoidlikult: „Eesti liikumispuudega lastele. Ühelt tantsupaarilt. Pole eriti tähtis, milliselt.” Lahkete annetajate nimi jäigi saladuseks. Nii ei jäänud raamatupidajal muud võimalust, kui kande juurde selgituseks märkida: saadud anonüümselt annetajalt. Kolmas hooaeg tõi väiksema, kuid ikkagi märkimisväärse summa – jagamisele läks 663 296 krooni. Kolmel aastal kokku on toetatud 524 last ja kindlasti polnud need üksnes liikumisega kimpus olevad lapsed. Palju oli liitpuudega lapsi, kel liikumisraskusele lisandus kas vaimu-, nägemis-, kuulmis- või kõnepuue.

Toetussummaks lapsele kujunes kahel esimesel aastal 5000, kolmandal 4500 krooni. Seda summat võib võtta keskmisena.

Paljud pered kulutasid vähem, öeldes, et nad said oma probleemi lahendatud ja soovivad kasutamata raha jätta nendele, kes seda rohkem vajavad. Nii on mõnigi pere saanud toetuse, mis on aidanud lahendada suurema probleemi. Kolm last ei jõudnud toetust ära oodata. Puudega lapse elulõng on vahel väga habras.

Taotlusi oleme saanud nende aastate jooksul kõigest maakondadest, ettearvatult enim Tallinnast ja Harjumaalt.

Kokku võttes võib laste taotlustes märgitud soovid ja vajadused jagada kuueks: arvutid, (enamasti sülearvutid); mitmesugused liikumisabivahendid – ortoosid ja ortopeedilised jalatsid; taastusravi, täiendavad rehabilitatsiooniteenused ja sanatooriumituusikud; kodu kohandamine; (inva)transport ja hobitegevus. Üllatavalt hästi on sujunud koostöö omavalitsustega. Sülearvutid on kallid, nende ostu saime toetada 4500–5000 krooniga. Ülejäänud osa arvest jäi pere kanda, mis paljudele käis üle jõu. Sellisel juhul tegime avalduse omavalitsusele, kust laps pärit, ja palusime arvuti ostu toetada. Mitte ükski

omavalitsus ei vastanud eitavalt, toetati vastavalt võimalustele, ja kõik lapsed, kelle südamesoov oli arvuti, selle ka said.

Oleme kuulnud palju sooje sõnu nii lastelt kui nende vanematelt palvega edastada need kõigile, kelle tõttu selline südamesse minev heategevus liikumispuudega laste heaks teoks sai. Oleme saanud laste joonistatud jõulukaarte ja joonistusi. Reigo ema kirjutas: „Varsti saab aasta sellest, kui tänu teie liidu abile sai meie poeg Reigo omale spetsiaalse lastekäru. Oleme saanud just sellise abivahendi, nagu pojale vaja. Reigo on käru täiesti omaks võtnud ja kasutame seda kodus toolina, autosõidul ja jalutuskäikudel. Nüüd ei pea me kauplusesse minnes poega enam süles kandma, vaid võime käruga elegantselt kaupade vahel rallitada. Eriti tore on see, et käru tooliosa saab keerata nii, et Reigo on näoga meie poole – nii saame sõidu ajal vestelda ja igale tema vajadusele kohe reageerida. Oleme väga tänulikud, et heade inimeste abiga saime just sellise käru, mis on meie pojale parim. Ka Reigo naeratab alati rõõmsalt, kui räägime, et nüüd läheb poja oma autoga sõitma. Kogu meie pere nimel soovime teile jõudu ja ikka toredaid inimesi teile-meile abiks!“

Auli Lõoke,
Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu tegevjuht

Puudega inimeste ja nende toetajate pikett Toompeal

Kolmapäeval 13. detsembril 2006 kella ühest kaheni võis Toompeal kohata ratastoolides inimesi.

Enne seda liikus nii rääkivas kui kirjutavas ajakirjanduses rohkesti teavet puuetega inimeste toetusrahade samale tasemele jäämisest. Vajaminevad 61 miljonit näib päris suure summana ja eks ole mõjukas õhata – nii palju! Nii võib mõelda küll täielik võhik, sest puuetega inimesed, igäüks eraldi, oleksid saanud ainult pisku,

aga hädavajaliku summa. Samuti ei tohi unustada, et esialgne summa, mida vajati, oli 215 miljonit, seega 61 miljonit oli juba kompromissettepanek, vastutulek valitsusele.

Viimasel viieteistkümnel aastal on puudelistest räägitud päris kenasti. Ühiskond on justkui tunnistanud nende ees oma süüd tegematajätmistest pärast. Ometi on see jäänud enamasti vaid fassaadiks. Paratamatult tekib tunne, et räägime, lubame ja silitame pead ja küllap siis Euroopa hakkab meid tsiviliseerituks pidama. Lubame ja naeratame ja saamegi nende hääled. Ikkagi koos peredega ligi kolmandik elanikkonnast. Nii ongi teinud kõik parteid koos ja igäüks eraldi. Eks seal Toompealgi tuldi ja tehti endale reklaami. Vahest on mõnel poliitikul

tõesti häbi (Siiri Sisask), vahest Mai Treial on tõesti puuetega inimeste eest seisnud ja jääb seisma, aga see on hüüdjä hää kõrbes, sest 2007. aasta riigieelarve on vastu võetud. Huvitav oleks analüüsida, kuidas meie tuntumate parteide väljahõigatud põhimõtted siis tegelikkuses välja paistavad.

Reformierakond soosib edukaid – kas siis inimene, kes läbi õnnetuse (haiguse või avarii) on kaotanud võime liikuda ilma abivahendita, aga sellegipoolest teeb tööd, spordib võimaluste piires, elab täisväärtuslikku elu, ei ole edukas?

Just isamaalastele ja respublikaanidele sihitud loosung ”Kui õnn ei ole rahas – vahetagem kohad!” pidanuks neile ideelistele ja aatelistele tegelastele selgeks tegema, et ilma rahata või väga pisku rahaga on raske isegi elus püsida, saati siis õnnelik olla.

Eriti huvitav oli muidugi keskerakonna suhtumine, peale proua Kalda, kes agaralt valimispropagandat tegi, neid eriti meeleavalduse sees ega ümber ei tiirelnud.

Mõne sõnaga ka toetusallkirjade kogumisest Internetis aadressil www.elil.ee.

Pooleteise päevaga kolmapäeval kella 12-ni kogunes 1970 toetushäält. Võib mõista riigiametnikke, kes toetama ei rutanud, neil koht ja raha mängus. Ometi oleksin oodanud, et rohkem sisemist sundi oleksid üles näidanud kõik ülejäänud. Ja vihale ajab, et need toredad ja andekad inimesed peavad ennast meelde tuletama neile, kes ei tohi unustada mitte ühtegi oma riigi kodanikku.

Sotsiaalminister sattus piketipäeva hommikul autoavariisse. Õnneks läks kõik hästi. Aga kui lähedal on see joon, mis eraldab tervet ja tugevat puudega inimesest!

Puue ei hüüa tulles – kõlas üks hüüdlausestest. Jäägu ta tänasele lugejale meelde, nii nagu ka need, kes julgesid ja suutsid Toompeale tulla oma õigust nõudma. Nii nagu kord Anija mehed.

Katrin Metsand,

ELIL-i tegevjuhi abi 2006. aastal

***Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu ja Suomen Invalidiliitto
kultuuripäevad 10.–11.06.2006***

Raekoja platsil. Esiplaanil Elgi Saare, Mati Mugur, Juhan Nurme

Mida rohkem, seda uhkem. See kehtib pea igas valdkonnas. Ka invaärituste korral. Keda huvitab, kui tosinajagu puudega inimest korraldab näiteks ühingusisese potsiavõistluse? Kui aga üle lahe saabub enam kui 500 soome puudelist, nende hulgas mitukümmend ratastooliinimest, ja üritus algab pidulikult Tallinna südames, siis on see sündmus, mis ületab uudistekünnise. Igatahes TV-mehed olid kohal.

10. juunil olin Raekoja platsil, kus kuumad päikesekiired jumestasid lahkelt kohalolijate palgeid. Nägin seal puudelisi Tartust ja Saaremaalt, Viljandist ja Rakverest, Tallinnast rääkimata. Tuttavalt soomlannalt kuulsin, et ka neid on igast Soome läänist. Ja et saabuti mitme laevaga, sest *Silja Line* võtab pardale vaid seitse ratastooliinimest – laevahuku korral ei suutvat nad muidu päästmist korraldada. Tallink piiranguid ei tegevat, aga garantiisid ka ei jaga. Lavale mikrofoni juurde astunud konferansjee katkestas meie vestluse, küsides retooriliselt, kas ajal, mil Uusikaupunkis (1721) sõlmiti rahu, millega Soome läks Rootsi kuningriigi valdusse ja Eesti ning Liivimaa Vene tsaaririigi võimu alla ning eestlaste maa oli ikalduse, katku ja Põhjasõja tagajärjel nii tühi, et aiateivaski püsti ei seisnud, oleks keegi võinud uneski näha, et 285 aastat hiljem avatakse rahvarohkes kevadises Tallinnas soome ja eesti puuetega inimeste kultuuripäevad. Seejärel sai sõna Tallinna linnapea Jüri Ratas, kes lubas linna lisaelarvest raha puuetega inimeste murede leevendamiseks ja soovis ilusat suve nii Eestis kui Soomes.

Soome suursaatkonna minister-nõunik tervitas kokkutulnuid ja märkis et Soome on Eesti suurim kaubanduspartner. Soome kaubavahetus Eestiga on suurem kui kõigi EL-i uusliikmetega kokku. Ants Leemets, ELIL-i president, sõnas: “Unustame paariks päevaks tähtsa organisatsioonitöö, tunneme rõõmu sõpradest, mõnusast tujust, algavast suvest ja ilusast ilmast. Kõige sellega teeme tegelikult tähtsat tööd, kontrollime, kas Tallinn on sõbralik linn puuetega inimestele. Meie suvine üritus ligi saja ratastoolikasutajaga on pealinnale mitmes mõttes kontrollitöö, anname endast teada nii linnaisadele kui kaaskodanikele.”

Dave Benton esinemas

Sisukatele sõnavõttudele järgnes lühike kontsert.

Lauljad Dave Benton ja Jüri Homenja olid meie vanad tuttavad ja lemmikud, kelles ei tulnud pettuda.

Soomlaste üllatusesineja oli koreograafilist ratastoolitantsu, arusaadavamalt väljendudes ratastooliballetti harrastav Risto Lang.

Mina olin 90-ndate alguses tegelenud ratastooli paaritantsuga, kus ratastoolis istuja tantsis terve partneriga. Trupi eluiga jäi aga lühikeseks, sest raske oli leida terveid ja tugevaid ratastoolitantsuhuvilisi. Praegu tegeldakse Pärnus ja Tallinnas ratastooli rivitantsuga, kus peamine on sünkroonne muusika taktis ratastooliga liikumine.

Ratastooliballett oli mulle ja eesti publikule uudis. Nägime tõepoolest balletti tüüpiliste käe, pea ja ülakeha liigutustega. Ainult jalad olid tantsijal liikumatud.

ELIL saatis omalt poolt lavale kepile toetuva Tartu

piiga hõbehääle Maarja Kaplinski.

Samal ajal elas Raekoja plats oma elu. Inimesed sagisid seal nagu sipelgad, järgides vaid neile teadaolevaid sihte, ja restoraniesiste välilaudade taga nautisid õllejoojad päikesepaistet.

Selle peale, et ühte üritust võib avada kaks korda, paugupealt ei tulegi. Korraldajate tahtel aga nii toimus. Kultuuripäevade avamisele kell 13.00 Raekoja platsil järgnes kell 16.00 teistkordne pidulik avamine Audentese spordihallis. Raekoja platsil toimus see linnarahva osavõtul, Audenteses olid kohal ainult omad. Kui kõlaritest kõlas “Mu isamaa on minu arm, kel südant annud ma...”, lõin pea uhkelt kuklasse ja laulsin kaasa. Märkasin, et ka soomlased lasevad häätel valjult kõlada – meie hümnidel on ju sama viis. Sellest sigis hinge soe sõprus- ja ühtekuuluvustunne. Missugused on Soome hümni sõnad, seda ma kahjuks ei tea.

Hümn lauldud, lasin pilgul puhata erakordselt puhaste värvidega Eesti ja Soome siidlipul, mis olid asetatud spordihoone sisetribüüni ette ning jäid sinna kultuuripäevade lõpuni.

Sõnavõttudeta ei saadud siingi läbi.

Katkeid Siiri Oviiri, europarlamenti saadiku ja Eesti Invaspordi Liidu presidendi kõnest: “Kultuur soojendab, sport innustab.

Invaspordis ei ole võitjaid ega kaotajaid, siin võidavad kõik.

Aktiivne inimene on tavaliselt õnnelikum kui tuim kõrvaltvaataja.”

Ants Leemets, Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu president, killumeister, tekitas lõbusa elevuse väitega:

“Meie teame, et meie puudega inimeste olukord pole nii hea kui Soomes. Teie teate, et teie olukord pole hea.”

Soome Invalidiliitto esindaja rääkis, et nende liitu kuulub 164 ühingut 33 000 liikmega. Euroopas on 51 miljonit puudega inimest. See pole tühine vähemus. Ent puudega inimesed tunnevad sageli tõrjutust tööl, vabal ajal, perekonnas. Erilisus on aga rikkus. Puudega inimesel on õigus võrdväärsele ja meeldivale elule.

Audentese spordihoones esines vaid meie rahvas. Esmakordselt astusid publiku ette Tallinna rivitantsijad. Soomlastel oli kaasas Flamenco tantsurühm “Noin kahdeksan Carmenia” (igas naises peituvat Carmen). Ka nemad tantsisid rohkem kätega – klõbistasid

kastanjette – kui ratastooliga. Taas laulis hõbehääl Maarja Kaplinski ja soolot tantsis Risto Lang.

Päev lõppes Rocca al Mare vabaõhumuuseumi kiigeplatsil, kus, häbi tunnistada, mina polnud varem käinud. Üle mere paistis Kopli poolsaar. Öhtupäikese kiired sädelesid säbarlainetel ja jagasid kitsilt sooja. Osta võis karastusjooke ja vokkpannitoitu. Tanel ja Märt, meie tuntud invaaktivistide meheks sirgunud pojad, meelitasid rahvast õnnemünte vermima. Kellele õnn ära ei kulu? Lunastasin vasest tooriku. Märt sobitas selle matriitsi ja ulatas raske sepavasara, millega rabasin matriitsile lagipähe. Uudistasin oma töövilja. Mulle vaatas kuldse helgiga vaskkettalt vastu kultuuripäevade logo.

Oskar Lutsu “Kapsapea” on küllap lavatükk, mis igale eestlasele pähe kulunud. Kuna lavastaja ja mängijad on alati uued, jääb näitemäng igavesti köitvaks ja värskeks, milles veendusin, kui jälgisin kiigeplatsil Haapsalu invateatri etendust. Lihtsamaid lauseid hõikasid mängijad soome keeles, et külalised ka jagaksid, milles asi.

Pühapäev tähendas minule esmajoones potsiavõistlust, milles esikoha pälvis Tartu meeskond koosseisus Heldur Otsa, Piia Jürgenson ja Inara Barkane. Sama meeskond nopib muide esikohti ka Eesti meistrivõistlustel. Potsiamängijatel jäi kuulamata eurodebatt Siiri Oviiri osavõtul. Nemad ei jõudnud õppida ka kivile maalimist. Sport nõuab ohvreid.

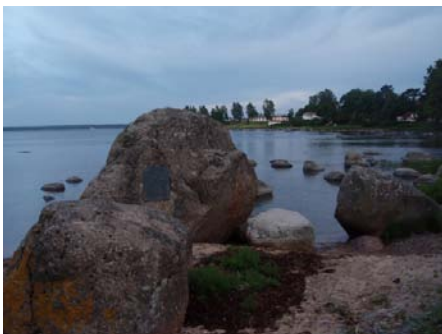
Kultuuripäevad lõpetati pühapäeval täpselt kell 14.00, sest külalised pidid jõudma laevadele. Laevad teatavasti ei oota.

Juhan Nurme,
Tallinna Liikumispuudega Inimeste Ühing

Käsmu suvelaagrid 2007–2008

Kui Saaremaa laagrid Karujärve ääres otsa said, siis soovisid inimesed, et suvelaagrid jätkuksid mujal. Olgugi, et 2006. aastal oli juba varakult kuulutatud, et laagrit ei tule, vaid sel aastal toimuvad Eesti-Soome kultuuripäevad, leidus ikkagi neid, kes küsisid, et millal laagrisse minnakse. Mõeldud, tehtud. Ettevalmistused järgmiseks laagriks algavad tavaliselt siis, kui eelmine lõpeb.

Uut kohta, soovitatavalt mere ääres, tuli liikumispuudega inimeste liidul kaua otsida, sest pisikesed majutuskohad ei sobinud kahesajale inimesele laagri korraldamiseks. Uuriti asja ja laagri asukohaks valiti Lainela puhkeküla, kus tingimused sobisid, vaja oli vaid teha mõningaid kohandusi. Loodeti meie inimeste mõistvale suhtumisele ja koha omaksvõtmisele. Ilmataadile ka, sest enamus ajast oldi ju õues. 14. suvelaager toimus 2007. ja 15. suvelaager 2008. aasta juunikuus Käsmus, millest meenuvad Käsmu kivine mererand, valged lippaiad väikeste majakeste ümber ja meie inimesed – liikumispuudega noored ja vanad, nende pered, sõbrad, korraldajad, vabatahtlikud.

Kui paistis päike, siis toimusid üritused õues, kui sadas vihm, siis sööklas. Laagrit avas ja lõpetas liidu president Ants Leemets oma julgustava ja tunnustava sõnavõtuga. Lahevisiooni nime alt võis leida esinejaid, kes rääkisid anekdoote või nalju, tantsisid või tegid näitemängu.

Traditsioonid on need, milleta hakkama ei saa. Nüüd on suvelaagreid kombeks ka suvepäevadeks, mõnel puhul isegi suvekoolideks kutsuda. Kuidas kellelegi suupärasem. Sport on laagrites ikka au sees olnud, samuti ka ratastooli vigursõidud. Lastele ja lastega koos on joonistatud, mängitud ja lauldud. Saaremaa käsitöömeistrite näitust oli Käsmus võimalik vaadata ja soovi korral ka kaunis näputöö kaasa osta. Populaarne oli loterii, kus võis võita nii käsitööesemeid, raamatuid kui ka muud tarvilikku nipet-näpet. Laagri lõpus pandi üles laagris valminud joonistuste ja skulptuuride näitus.

Loomu poolest on liikumispuudega inimesed rõõmsameelsed: tants ja trall käis laagris. Kes tantsida ei soovinud, see laulis. Laagrilistele esinesid taidlejad Läänemaa Kojateatrist, Saue ja Keila ühingust, kelle etteaste tibutantsu ja pardikese-mooniõie-tantsu saatel pani inimesed rütmi kaasa plaksutama. Helitehnik ja peakorraldaja oli mõlemal aastal Samuel Golumb, kelle juhendamisel õnnestus laager hästi. Laagrielust tehti palju pilte, mis on kõikidele huvilistele vaadata liidu kodulehel www.elil.ee.

Muusikalist meelelahutust on käinud pakkumas Gerli Padar, Boris Lehtlaan, viuldaja Natali ja Mart Eelmäe, akordionit ja löötpilli mängis Henn Rebane.

Toit on laagris tähtsal kohal, sest mereõhk ja liikumine tekitavad hundiisu. Kui Aulil poleks olnud tublit vabatahtlike meeskonda, kes toidu lauale kandis, siis oleks mõnegi laagrilise kõht tühjaks jäänud. Vihmase ilma korral sai ahju kütta ja saunas käia, telkidest toodi inimesed siis majadesse.

Igal aastal on korraldatud laagrilistele ka viktoriine ning pakutud midagi harivat ja huvipakkuvat kas loengu vormis või on jaganud oma kogemusi huvitavad inimesed. Eelmisel aastal näitasid Kaido Kikkas ja Rein Paluoja idamaade võitluskunsti võtteid ja pärast said kohalviibijad proovida nende relvi.

Laagrilistel käis 2007. aastal külas kirjanik Kalju Saaber, kes rääkis Virumaast ja virulastest, 2008. suvel kuulati Karl Mäesepa juttu Rakvere linna volikogu aseesimehe tööst, heategevusest ja soomlastest abielupaari Jaakkola kogutud elektriratastoolide vahendamisest Lääne-Virumaale. Jutust jäi kõlama mõte, et kui abi on vaja, siis tuleb sellest rääkida õigetele inimestele, sest paljudele probleemidele on võimalik leida lahendus. Andmisrõõm on tihti suurem kui saamisrõõm, sest andja teab, et on muutnud kellegi elu paremaks.

Huvi Virumaa vaatamisväarsusi kaeda oli liikumispuudega inimestel nii suur, et soovijaid ekskursioonidele oli rohkem kui bussides istekohti. Ka ratastoolibussiga sõitnud reisihuvilised said giidi abiga ülevaate Lääne-Virumaa kaunimatest paikadest. Need, kes maha jäid, said sportida ja suhelda. Kuna kokku saadakse harva, oli juttu rohkesti.

Tarbekunstniku Maia Pulleritsu eestvedamisel toimus moedemonstratsioon, kus esinesid Viljandi ühingu naised ja piigad. Nägime uskumatult kauneid naiste käekotte, peakatteid ja õlasalle – just selliseid, millesse oleks tahtnud ennast jahedatel juuniõhtutel meretuulte kaitseks mässida.

Nagu igal aastal lõppes laager kolmandal päeval koos tänusõnade, autasustamiste ja tänukirjadega. Salažürii avalikustas oma pingelise töö tulemused ja kuulutas välja tantsulõvid, kelleks olid 2007. aastal Ants Jaakson, Mare Kõll, 2008. aastal Harry Kestlane ja Kaia

Nõlvak. 2007. aastal valiti esimest korda proua Käsmu – Tiia Tiik ja härra Kivirand – Heldur Otsa. 2008. aastal valiti proua Käsmuks Mare Kõll ja härra Kivirannaks Rein Lehtmets.

Härra Kivirand 2007 – Heldur Otsa ja proua Käsmu 2007 – Tiia Tiik

Tiia Tiik,
proua Käsmu 2007,
ELIL-i vabatahtlik 2008

Kas minna või mitte?

Appi tuleb liikumisvabaduse infoportaal www.liikumisvabadus.invainfo.ee

Sageli murrab liikumiskustega inimene pead, kui tal on vaja korda ajada mõni asi väljaspool kodu, olgu selleks siis käik ametiasutusse, kauplusse, arsti juurde või lihtsalt soov minna sõpradega meelt lahutama, kuidas ta pääseb soovitud kohta, kas auto jaoks on ikka olemas invaparkimisplats, kas ta saab asutusse sisse, et seal vajalikud asjad korda ajada, kas ta tuleb üksinda toime või peab abistaja kaasas olema.

Huviliste sihtgrupp on tegelikult palju laiem – nägemispuudega inimesed, eakad, lapseotel naised, emad lapsevankritega ja väikeste lastega, turistid. Kõigile neile on oluline usaldusväärne teave hoonete ja rajatiste ligipääsetavusest.

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu 2005. aastal alustatud üleestilise liikumisvabaduse kaardistamise projekt püüab seda infolünka täita. 2006. algul valmis veebiportaal www.liikumisvabadus.invainfo.ee, kuhu ligipääsuinfo koondatakse. Teave lehel on eesti-, inglisi-, soome- ja venekeelne, et anda infot lisaks eesti keelt kõnelevatele inimestele ka lähinaabritele ning külalistele kaugemalt.

Andmebaasi kantud rajatised sisaldavad nime, kontaktandmeid, asukohta kaardil, ligipääsu kirjeldust ja fotosid; võimalik on lisada märkusi ning kommentaare.

Portaali kogutakse mitmesugust asjakohast teavet: avaldatakse artikleid ja uudiseid, kuid ka ehitusnorme, seadusi jms. Arvamuse avaldamiseks on avatud külalisraamat ja foorum.

Ligipääsetavuse hindamiseks kasutatakse tingmärke. Kaldtee olemasolul märgitakse kalde suurus, treppide puhul astmete arv ning kõrgus, ustel nende laius jne. Portaalist leiab infot tähistatud invaparkimiskohtade, nende arvu ja kauguse kohta sissepääsust. Oluline teave on ka invatualeti ja -lifti olemasolu. Hotellide ning muude majutuskohtade puhul märgitakse ära invatoad ja nende arv. Antakse objekti koordinaadid ja näidatakse WiFi leviala. Kuna kaardistajad on ise liikumispuudega inimesed, aitab see kaasa ligipääsetavuse hindamise usaldusväärsele, objektiivsele ja täpsusele.

Villu Urban, Arko Vool ja Jüri Järve
Viljandis

Sellisest koostööst on kasvanud välja mitu arvestatavat ligipääsetavuse eksperti, kellelt käiakse nõu küsimas ja keda palutakse valmimisjärgus hoone liikumisvabadust testima. Nõustamist vajavates küsimustes võib julgesti pöörduda Tallinnas Mati Muguri, Arko Voolu, Jüri Järve; Viljandis Villu Urbani; Tartus Heldur Otsa; Rakveres Tarmo Loose; Pärnus Toomas Mihkelsoni; Jõgeval Endre Variku; Paides Ülo Paasi ja Sael Heiki Lumilaiu poole.

Esimesena käivitus projekt 2006. a Tallinnas, kus poole aastaga kaardistati ja avaldati veebis info kuuesaja põhiliselt riikliku ja ühiskondliku rajatise kohta. Täna on tööd tehtud Pärnus, Rakveres, Jõgeval, Viljandis, Tartus, Paides ja mitmes väiksemas omavalitsuses. Kaardistatud objektide arv läheneb tuhande kaheksasajale. See on killuke sellest, mida portaal kunagi peaks sisaldama.

Omavalitsuste ametnikud on hakanud mõistma, et projekt ei ole mõeldud pelgalt puudega inimeste liikumisvalikute hõlbustamiseks, vaid pakub olulist ja ülevaatlikku teavet kohalikust olukorrast, mis omakorda aitab otsustajatel planeerida lühi- ja pikaajalisi tegevusi ligipääsetavuse valdkonnas. Enam ei pea selgitama, et liikumisvabadus on inimese üks põhiõigusi ja vastutus selle eest on riigil. Juba praeguseks sisestatud andmete analüüs näitab, et kõige masendavam on olukord just sotsiaalselt olulistest kohtades – koolides, perearstikeskustes, polikliinikutes, apteekides, riigi- ja avalikke teenuseid pakkuvates asutustes. Samas äriettevõtted – hotellid, kaubanduskeskused jms – suudavad ehitada invanormidest kinni pidades.

Projekti meeskond jätkab tööd ja loodab, et juba praeguse andmehulgaga on portaalist abi inimesele, kel liikumisega raskusi, kuid kes plaanib sõita pealinna kultuurieluga tutvuma. Nii saab ta juba kodus veebi uurides otsustada, kus ta on oodatud, kus mitte.

Jüri Järve,
projekti „Liikumisvabadus“ juht

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit 2009

Ida-Harjumaa Invaühing

Agnes Valgiste on sündinud 3. aprillil 1973 Viljandis. Põhihariduse omandas Abja Keskkoolis, keskkariduse Carl Robert Jakobsoni nim Viljandi I Keskkoolis. 1994–2000 õppis Tartu Ülikoolis MA sotsiaaltööd. Töötas 2005–2006 Kuusalu vallavalitsuse sotsiaaltoetuste arvestajana, 2006–2007 ehitiste ja jäätmevaldajate registripidajana, 2007. aastast alates vallavalitsuses puuetega inimeste kaitse spetsialist. 2005. aastast SA Kuusalu Alakeskus juhataja. 2006. aastal valiti Agnes Valgiste Ida-Harjumaa Invaühingu juhatuse esimeheks. Abielus, 3 tütart.

Agnes Valgiste,
Ida-Harjumaa Invaühingu juhatuse esimees aastast 2006

Karl Kizant on sündinud 26. novembril 1935 Oudova lähedal teisel pool Peipsit. Õppis Tallinna 17. Keskkoolis, 23. Keskkoolis, Lasnamäe 16. Keskkoolis, Töölisnoorte Keskkoolis, Raua tn Keskkoolis. Eriala omandas Palamuse metsamajanduskoolis. Töötas Tallinna Naha ja Jalatsi Tootmiskoondises Kommunaar kaadrite väljaõppe vanemmeistrina, oli Tallinna Aiandussovhoosis autojuht-ekspediitor, Kahala sovhoosis majandusdirektor, nii Kahala sovhoosis kui S.M. Kirovi nimelises Näidiskalurikolhoosis metsainsener. Kuni pensioni jäämiseni töötas Kirovi-nim NKK-s töökaitse ja ohutustehnika spetsialistina.

Karl Kizant,

Ida-Harjumaa Invaühingu juhatuse esimees 1994–2006

Abielus, 2 last, 3 lapselast.

Eda Muru meenutusi Ida-Harjumaa Invaühingu tegemistest 1995–2005

Ida-Harjumaa Invaühing registreeriti 15. juunil 1994.

Asusin Ida-Harjumaa Invaühingus tegutsema vabatahtlikuna 1994. aasta lõpul. Esimene töö oli riideabi jagamine Kiiu mõisas ehk Kuusalu vallamaja teisel korrusel. Samas asusid ka invaühingule eraldatud toad, kus oli korrast ära küttesüsteem ja kamin katki. Teisele korrusele sai mööda keerdtreppi. Ükski üritus seetõttu aga ära ei jäänud ja teiste aktiivsete ühinguliikmetega otsisime tegutsemisvõimalusi ka väljaspool vallamaja.

Järgmised tegemised seondusid loengute ja pidudega: Inge Ojakääru loengud etiketist, jõulupeod, vastlapäevade tähistamine, emadepäeva kevadpeod, mis toimusid põhiliselt Kiius Teeroosi baaris, hiljem Kuusalu rahvamajas, mis on siiaamaani ainuke puudega inimesele igati sõbralik hoone Kuusalu vallas.

1997. aastal valiti mind ühingu juhatuse liikmeks. Võtsin vabatahtlikult kohustuse kirjutada ja juhtida ka projekte ning esitada rahataotlusi täiskasvanud puudega inimeste tegevuste jaoks. Tollase sotsiaalameti juhataja Helle Lepiku abiga koostasime projekte Eesti Puuetega Inimeste Kojale (EPIK). Raha laekus käsitööringi ja puutööringi inventari jaoks. Summad olid väikesed, kuid midagi saime nende abil siiski korraldada. Kunsti- ja käsitööringi juhendamise võttis enda peale Lehte Sits, puutööringi tegemisi korraldas Kolga piirkonna noormeestega ühingu esimees Karl Kizant. Mina käisin perest peresse ning kuulutasin kohalikus ajalehes, et oleme olemas, tulge toast välja. Ajalehe Sõnumitooja peatoimetaja Ülle Tamm tuli meile alati lahkelt vastu ning meie kuulutused, artiklid jm ilmusid aegsasti kõigi lugejate tarvis. Ka kingiti meile mõned numbrid tasuta ajalehti puuetega inimestele jagamiseks.

Populaarsed olid ekskursioonid Eesti piires.

EPIK korraldas seminare ka väljaspool Eestit ning sõprussidemed välisorganisatsioonidega tõid kaasa meie aktivistide väikese delegatsiooni külaskäigud Stockholmi ning Helsingisse ja Lahtisse. Meie ühingut külastasid jälle Helsingi lähiümbruse invaorganisatsioonide esindajad, kes tõid külakostiks invaabivahendeid, mida nii mõnigi ühingu liige tänase päevani kasutab.

Jõudumööda osalesime ka Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu üritustel, Eesti Invaspordi Liidu spordivõistlustel (Jüri Toomejõe võitis peaaegu kõik ratastoolivõidusõidud) nii Tallinnas, Haapsalus (Merepäevad), Viljandis kui ka Narvas.

Tähelepanuväärne oli osalemine mardilaadal, kus müüsimise nii puuetega inimeste kui ka koduvalla memmede käsitööd – põhiliselt villaseid kápikuid ja sokke, mille tarbeks olime lõnga varunud ühelt vastutulelikult firmalt, kes oma tootmisjäägid meile andis.

Juhatus korraldas ühingu liikmetele regulaarselt (vähemalt kord kuus) tee- ja kohviõhtuid, kus tutvustas oma mõtteid ja edastas infot ja kus liikmed said niisama vestelda.

Vallamaja sotsiaalameeti kabinet oli justkui meie teine kodu. Koostööd tegime koduhooldustöötajate ja Eesti Koduabi Seltsi Kuusalu ühendusega. Traditsiooniks kujundasime jõululõuna Kolga restoranis.

Meenutan neid aastaid ja tegevusi alati soojuse ja armastusega, sest sel ajal tutvusin inimestega, kes mind tööellu tagasi töid ning olid edasiliikumisel kindlaks toeks.

Agnes Valgiste meenutab

Uute aktiivsete liikmete tuleku tõtu sai alates 2006. aastast Ida-Harjumaa Invaühing sisse uue hoo. Vahetus juhatuse koosseis, juhatuse esimeheks valiti Agnes Valgiste.

2006. aastal korraldasime küsitluse, et teada saada, kuivõrd vajalik on ühing meie inimestele.

Oleme korraldanud

- **teabepäevi**, kus on käsitletud nii seadusandlust kui psühholoogilist toimetulekut ja valuga seonduvat. Infot on jaganud abivahendifirmad, näiteks MTÜ Inkotuba, Mölnlycke, Tervise Abi OÜ ja Leena-Mireks OÜ. Toimunud on mitu koolitust Denase raviaparaatide kasutamiseks. 2008. aasta jaanuaris ja veebruaris viisime läbi projekti „Abikäsi sinu mures”, mille sihtrühmaks olid hooldajad, kes põetasid kodus puudega lähisugulast, ema, isa või last;
- **ekskursioone** Eestimaa kaunitesse kohtadesse. Külastasime muuhulgas Kumu, teletorni ning botaanikaaeda, Rakvere linnust ja muuseume, Kirna mõisa ning Järvamaa muuseumi. Oleme imetlenud vaatamisväärsusi marsruudil Viinistu–Käsmu–Sagadi, tutvunud kahel korral Kuusalu valla kaunimate ja olulisemate paikadega. Oleme käinud ka A.H. Tammsaare elu ja loominguga seotud paikades, külastanud nii Vargamäed kui Tallinnas asuvat kirjaniku muuseumi;
- **viltimistöõ õppepäevi** ning **kunstiringitunde**. Seni oleme tegelenud portselani- ja klaasimaaliga. Kavatsime õppida veel savivoolimist, siidimaali ja nahkehistööd. Huvipakkuvaid käsitööliike on sedavõrd palju, et tuleb valida, kas proovida igat natuke või tegeleda ühe alaga sügavuti;
- **20 loengut** tervisliku toitumise ja tervislike eluviiside teemal Kuusalus ja Kolgas 2007. aasta sügisel ja 2008. aasta talvel;
- **psühhotreeninguid**, mille sarjaga alustasime 2008. aasta sügisel. Väikeses sõbralikus ringis ning regulaarselt toimuvatel kokkusaamistel saadakse üksteiselt toetust ja julgustust.

Ühingul on tihe koostöö katusorganisatsioonidega – Eesti Liikumispuudega Inimeste Liiduga, Eesti Invaspordi Liiduga ja Harjumaa Puuetega Inimeste Nõukojaga (HPIN). Osaleme aktiivselt nende spordivõistlustel jt üritustel. 2008. aasta kevadel võtsime osa HPIN-i projektist „Puudega inimese päästmine hädaolukorras”. Lööme innukalt kaasa vallasestel mälumängudel, mis on mõnusaks ja lustlikuks ajaviiteks, teritab vaimu ja hoiab üleval meeletolu. Ühingul on tavaks tähistada ühiselt oma liikmete sünnipäevi. Võimaluse korral teeme seda koosviibimisega, selle puudumisel saadame õnnitlused sünnipäevalapsele kaardiga koju.

Jõgevamaa Liikumispuudega Inimeste Ühing

Leino Juhkam,

Jõgevamaa Liikumispuudega Inimeste Ühingu juhatuse esimees aastast 1997

Leino Juhkam on sündinud 29. märtsil 1967 Põltsamaal. Õppis Puurmani Keskkoolis, kus lõpetas põhikooli, kutse- ja keskkooli omandas Põltsamaa Kutsekeskkoolis. Pärast kooli töötas Puurmani kolhoosis, järgnes kaheaastane teenistus Nõukogude armees, millest 17 kuud möödusid Afganistanis, kus maamiini plahvatuse tagajärjel kaotas mõlemad jalad. Abielus.

Eesti Invaliidide Ühingu Jõgeva osakond asutati 3. novembril 1988. Sellele järgnes tolleaegsetes külanõukogudes kohalike osakondade loomine. Esialgu võeti invaühingusse olenemata diagnoosist kõiki invaliidsusgrupiga inimesi, kes hiljem jagunesid diagnoosipõhistesse ühingutesse.

Praegu tegutseva Jõgevamaa Liikumispuudega Inimeste Ühingu sünnipäev on 30. september 1997. Niisuguse nime all kanti ta 29. detsembril 1997 Tartu Maakohtu mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse.

Ühing loodi maakonna liikumispuudega inimesi ühendavaks organisatsiooniks. Koos käiakse rahvuslike tähtpäevade puhul ja sportlikel üritustel. Pika traditsiooniga on olnud Jõgeva linnas toimuv Tähe tänava ratastoolisõit. Peale staadioni valmimist on võistlused kolinud spordiväljakule, kus võistlejatel sujuvam sõita ja publikul hea ülevaade võistlusest.

Ka väike ühing võib olla tubli. Seda tõendab tõik, et Jõgevamaa LIÜ kuulus 2001. aastal Eesti Invaspordi Liidu kolme parema ühingu hulka. Kõik, kes osalenud invaspordis, teavad nii staažikat sportlast Alja Kivi kui ka noorkergejõustiklast Endre Varikut, viimastel aastatel toimunud Jõgeva kergejõustiku *Cup*'i korraldajat.

Ühingul on praegu 17 liiget.

Järva Liikumispuuetega Inimeste Selts

Siina Trutin,

Järva Liikumispuuetega Inimeste Seltsi (kuni 4. veebruarini 1999 Järvamaa Invaühing) juhatuse esimees aastast 1995

Siina Trutin on sündinud 10. mail 1949 Järvamaal. Alghariduse sai Lehtse 8-klassilises Koolis. Jätkas õpinguid Tallinna 12. Kutsekoolis erialaks maaler-krohvija-plaatija, õppides samal ajal ka õhtukeskkoolis. 1970. aastal sündis poeg Sten. Lapse ja töö kõrvalt käis õhtuti Tallinna 4. Tehnikakoolis õmblemist õppimas. 1974. aastal hakkasid teda piinama jalavalud ja elu keerlema arstide, haiglate ja apteegi vahel. 1977. aastal kolis Tallinnast, kus korterilootust polnud, Paidesse, asudes tööle Paide MEK-i. Kui tervis halvenes, läks tööle Paide haigla vastuvõtuosakonda. 1987. aastal amputeeriti tal vasak, 1991. aastal parem jalg.

Mart Sargma,

Järvamaa Invaühingu esimees 1991–1994

Reet Pajo,

Järvamaa Invaühingu esimees 1990–1991

Reet Pajo on sündinud 25. juulil 1944 Elva linnas, õppis Hellenurme Algkoolis 1951–1955, Palupera 7-kl Koolis 1955–1958, Elva Keskkoolis. 1958. aasta oktoobris haigestus lastehalvatusse. Jätkas õpinguid Haapsalu Sanatoorses Internaatkoolis 1960–1963, Elva Töölisnoorte Keskkoolis. 1964. aastal astus Tartu Riikliku Ülikooli õigusteaduskonna kaugõppe osakonda, mille lõpetas 1971. On töötanud Paide Rajooni TSN TK sotsiaalkindlustuse osakonnas, AS-is Saile. Alates 01.08.2000 töötab Pärnu Maakohtu Paide kohtumajas.

Huvitub spordist ja poliitikast, loeb meeleldi loodusraamatuid ja reisikirju.

Liikumise abivahendid on tugiaparaadid ja kargud + ratastool ning auto. Viimasel kolmel aastal ainult ratastool ja auto.

Vallaline, täiskasvanud poeg.

Järvamaa Invaühing on loodud 20. juunil 1990. Asutajaliikmeteks olid Reet Pajo, Ülo Paas, Mihkel Aitsam, Jaan Anspal, Lembit Saluvere ja Liivia Malken. Asutamiskoosolekul valiti esimeheks Reet Pajo.

Järgmine esimees oli Mart Sargma. 1994. aasta jõulupeol loobus Mart Sargma esimehe kohast.

Edasi on selts tegutsenud Siina Trutini juhtimisel.

„1994. aastal sattusin invakarussellile tänu Reet Rimmelgale, kes töötas AS-is Eesti Ortopeedia, mis asus Tallinnas Järvel,“ kirjutab Siina. „Lugenud minu proteesitaotluse dokumentidest, et olen Järvamaalt, küsis Reet, miks järvakad EIL-i ja Eesti Invaühingute Liidu üritustest osa ei võta. Sellistest liitudest ja nende tegemistest polnud ma midagi kuulnud. Ei, ma eksin, umbmääraselt kuulnud olin, aga alles Reeda käest sain teada, mis toimub ja kus toimub.“

Paide sotsosakonnast sain invaliidude telefoninumbrid ja aadressid. Esimene abimees süsteemi sisseelamisel oli Türi sotsosakonna juhataja Peeter Kruusement. Tema aitas mind nõuannetega ja transpordiga.

Esimene üritus, kuhu ma sattusin, oli Saaremaa laager. Siis tuli juba Madsa laager ja kergejõustikuvõistlus Tartus. Tahtsin väga teada, kuidas see võistlemine karkudel või ratastoolis käib. Ülo Paas loobus minuga Tartusse sõitmast. Aga minu huvi oli nii suur, et ma ei jätnud jonni. Ka Maire Nõmmik oli nõus tulema. Otsustasime ainult vaatama minna, aga Kahro Lukk oli too, kes ütles, et pole mingit vahtimist, kui kohal olete, siis ka võistlete.

Kui Mart Sargma ameti maha pani, valiti mind üheks aastaks tema kohusetäitjaks, pärast ühingu esimeheks.

Ühingu kontoriruumid asusid tol ajal Türil. Kolm korda nädalas sõitsin Türi ja tagasi liinibussiga, isegi kiilasjää ega lumetuisk ei peatanud mind.

4. veebruaril 1999 sai Järvamaa Invaühingu uueks nimeks Järva Liikumispuuetega Inimeste Selts. Praegu on meie selts 57-liikmeline. Kõige suurem huvi on meie rahval sporditegemise vastu, osa võetakse nii seltsi oma spordipäevast kui EIL-i korraldatud võistlustest. Meie tegemistest veel niipalju, et iga kuu viimane kolmapäev on meil infopäev, arutame päevaprobleeme, peame meeles kuu sünnipäevalapsi.“

Liikumispuuetega Laste Tugiühing

Külli Urb,

Liikumispuuetega Laste Tugiühingu juhatuse esimees aastast 1999

Külli Urb on sündinud 9. detsembril 1950 Tallinnas, õppis Tallinna 22. Keskkoolis, pärast lõpetamist astus Tartu Riiklikku Ülikooli, kus valis erialaks defektoloogia (eripedagoogika). On töötanud õpetajana, sotsiaalvaldkonnas teenuste koordinaatorina, projektijuhina. Oli aastatel 2000–2003 Tallinna Puuetega Inimeste Koja juhatuse esimees, alates 2005. aastast TPI Koja juhatuse liige ja Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu juhatuse liige. Praegu on Tallinna linnavalitsuse invakomisjoni aseesimees. Peres on kolm last – kaks poega ja tütar. Noorem poeg on puudega, mis on andnud põhjuse tegeleda puuetega inimestega, eriti puuetega lastega.

Heli Kaldoja,

Liikumispuuetega Laste Tugiühingu juhatuse esimees 1993–1999

Heli Kaldoja on sündinud 15. mail 1952 Tallinnas. Omandanud Tallinna 4. Keskkoolis keskkooli, astus Tartu Riiklikku Ülikooli, mille lõpetas 1976 eesti filoloogias ajakirjanduse erialal. Töötas kuni 1989. aastani kirjastustes toimetajana. 1988. aastal sündinud puudega lapse tõttu jäi kümneks aastaks koduseks. 1999. aastal kutsuti sotsiaalministeeriumi hoolekandeosakonda puuetega inimeste peaspetsialistik (abivahendid, rehabilitatsioon,

kõikvõimalikud jooksvad küsimused). 2002. aastal organiseeris Tallinna Lastekodu juurde suhteliselt iseseisva rehabilitatsioonikeskuse, millel oli 2008. aastal 170 klienti. Peres kaks last.

MTÜ Liikumispuuetega Laste Tugiühing loodi 17. veebruaril 1993. Asutajaks oli Heli Kaldoja, kes juhtis tugiühingut selle loomisest kuni 1999. aastani ja suutis palju ära teha tugiühingu arendamisel.

LPLTÜ eesmärk on seista liikumispuudega laste ja nende perede huvide eest, luua liikumispuudega inimestele samasugused võimalused toime tulla kui teistel ühiskonnaliikmetel. Erivajadusega laps peab saama kodus elada, koolis käia ja iseseisvuda. Loeme tähtsaks puuetega inimesi, eriti lapsi puudutavate probleemide avalikustamist.

1990. aastatel käivitas meie tugiühing Tallinnas mitu teenust puuetega inimestele. Koos Iseseisva Elu Keskuse juhatuse esimehe Jaak Võsaga tegime palju tööd selle nimel, et puudega inimesed saaksid kasutada invataksot ja isikliku abistaja teenust.

1999–2006 koordineeris tugiühing isikliku abistaja teenust liikumispuuetega lastele koolis ja kodus.

Igal suvel 2000. aastast alates on liikumispuudega lastele korraldatud Käsmus laager, kuhu viimastel aastatel on kaasatud ka liikumispuudega noori, kes on lastele innustavaks eeskujuks.

2003. aastal kutsus Liikumispuuetega Laste Tugiühing kokku üleestilise konverentsi, kus käsitleti puuetega laste olukorda Eestis.

Viimastel aastatel on Liikumispuuetega Laste Tugiühing osalenud aktiivselt Eesti Puuetega Inimeste Foorumi töös. Koos teiste puuetega inimeste organisatsioonidega suutsime mõjutada valitsusk koalitsiooni tõstma puuetega laste sotsiaaltoetust. Meie tugiühingu aktiivsed emad koostöös sotsiaalministeeriumiga saavutasid, et 2007. aastal käivitus raske ja sügava puudega lapsele riiklik lapsehoiuteenus.

Lääne-Harjumaa Invaühing

Riina Sippol,

Lääne-Harjumaa Invaühingu esimees 1996–2001, aastast 2007 esimehe kohusetäitja

Riina Sippol on sündinud 20. jaanuaril 1966 Saue. Lõpetas 1984. aastal Tallinna Muusikakeskkooli, omandas sotsiaaltöö eriala Tallinna Pedagoogilises Seminaris ja kaitses magistrikraadi sotsiaaltöös Tallinna Ülikoolis. Ta on töötanud Eesti Telefilmis ja Keilas Vikerkaare lasteaias puudega lastega. Aastast 1996 Keila Sotsiaalkeskuse juhataja. Vabaabielus, peres 2 last, kellest nooremal on vaimupuue.

Maia Seepter (08.02.1939–16.05.2007),

Lääne-Harjumaa Invaühingu esimees 2001–2007

Maia Seepter sündis 8. veebruaril 1939 Tallinnas, kus lõpetas keskkooli. Töötas ETKVL-i süsteemis ja Tallinna Kristlikus Koolkodus. Ta oli ühiskondlikult aktiivne, lüües kaasa ametiühingutöös, ja energiline ka invaühingu esinaisena. Oma töö ja isikliku elu seadis ta, arvestades puudega tütre heaolu. Maia lahkus meie hulgast ootamatult 16. mail 2007 ning siiani pole ühing leidnud temasarnast südamega puuetega inimeste eestvedajat.

Maia Seepter oli kolme lapse, sh vaimupuudega tütre ema.

Avo Sulg.

Lääne-Harjumaa Invaühingu esimees 1994–1996

Avo Sulg on sündinud 1956 Keilas, lõpetanud Keila I Keskkooli. Praegu töötab Kaitseliidu Harju Malevas.

Abielus, peres 3 last.

Invaliikumise alguseks Lääne-Harjumaal võib pidada 7. märtsi 1992, mil rühm puuetega inimesi ja nende pereliikmeid otsustas organiseeruda. Tööd alustas võimlemisrühm ja hakati tähistama lihavõttepähi, mardi- ja kadripäeva ning jõulupähi.

Ametlikult registreeriti Lääne-Harjumaa Invaühing 1994. aasta aprillis puuetega laste vanemate initsiatiivil, kaasamaks puudega inimesi ühiskonnaellu ja kaasa rääkimaks invapoliitika kujundamisel. Uue korra kohaselt registreeriti ühing 05.01.1999 Harju Maakohtu Registriosakonnas. Tänapäevaks on Lääne-Harjumaa organisatsioonist välja kasvanud väiksemad ühinged Saue ja Paldiski linnas, Nissi ja Keila vallas. Praegu koondab ühing peamiselt Keila linna ja lähiümbruse puudega inimesi.

Põhikirja järgi on invaühingu eesmärgiks Lääne-Harjumaal elavate puuetega inimeste koondamine, nende abistamine olme-, meditsiini- ja muude probleemide lahendamisel, nende sotsiaalne rehabilitatsioon, vaba aja sisustamine ning inaspordiga tegelema innustamine. Ühingul on traditsioonilised üritused, mis aastast aastasse korduvad:

- emadepäeva tähistamine kontserdi ja pidulauaga
- jõulupäeva ühingu liikmetele
- heategevuslik loterii Keila linna päevadel
- suvine ekskursioon Eestimaa erinevatesse paikadesse.

Lisaks sellele korraldatakse puuetega inimestele aktuaalsetel teemadel teabepäevi, osaletakse Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu töös ja Harjumaa Puuetega Inimeste Nõukoja tegemistes. Invaühing on püüdnud mõjutada omavalitsust invapoliitika kujundamisel ja on kaasa aidanud ka koostöövõrgustiku arendamisele Harjumaal. Tänu ühingu initsiatiivile osutatakse Keila linnas invatranspordi- ja isikliku abistaja teenust.

Lääne-Harjumaa Invaühing tegutseb Keila Sotsiaalkeskuse ruumides, ühingu liikmed saavad käia mitmesugustes ringides, tegeleda võimlemisega, külastada soodushinnaga Keila Tervisekeskust.

Läänemaa Invaühing

(esimesel aastal EIÜ Haapsalu osakond)

Luule Leit,

Läänemaa Invaühingu juhatuse esimees aastast 2002

Luule Leit on sündinud 10. septembril 1958 Haapsalus. Keskeriharidus. Töötas Vanalinna Bowlingus. Harrastused – näitlemine ja aiandus. Abielus.

Ene Kärner (12.04.1946–06.09.2006),

Läänemaa Invaühingu juhatuse esimees 1997– 2002

Ene Kärner sündis 12. aprillil 1946 Tallinnas, suri 6. septembril 2006 Haapsalus. Keskeriharidus. Töötas Värkstoas. Harrastused – käsitöö.

Aino Hurt on sündinud 01.01.1932 Valgas, keskeriharidus. Töötas riigipangas. Harrastused – käsitöö ja näitlemine. Lesk.

Aino Hurt,

Läänemaa Invaühingu juhatuse esimees 1995–1997

Sven-Aage Nõmmisto,

Läänemaa Invaühingu juhatuse esimees 1988–1995

Sven-Aage Nõmmisto on sündinud 19. oktoobril 1958 Tallinnas. Õppis 1966–1978 Haapsalu Sanatoorses Internaatkoolis. Kõrghariduse omandas 1989–1995 Tartu Riikliku Ülikooli õigusteaduskonnas. Töötas aasta maavalitsuses, oli neli aastat Haapsalu linnavalitsuse juriidilise osakonna juhataja, alates 1997. aastast vabakutseline jurist. Harrastused – heegeldamine, laulmine, lugemine, diskuteerimine erinevatel teemadel. Lesk.

„Kui Arno isaga kooli jõudis, olid tunnid juba alanud...“ Nii juhtus ka Haapsalu linnas ja rajoonis (tänapäeval Läänemaal), kus tol kaugel ajal vaid mõned üksikud ärksamad inimesed, kellel oli käsijuhtimisega Zaporozhets, osalesid harvadel Keila käsijuhtimisega autode omanike sektsiooni üritustel. Nende väheste inimeste, Vabariikliku Neuroloogia ja Ortopeedia Haigla tervisekosutajate ja eriti legendaarse veterani, tänaseks lahkunud Väino Reinmaa kaudu levis iseolemise invapisik ka Haapsalu lahe kaldale.

Esimesed invaliidumise sümptomid löid välja 1988. aasta varakevadel, kui Tallinnast tuli sõnum, et moodustamisel on Eesti NSV esimene vabariiklik invaühing. Ants Roos, Urmas ja Eve Rahuvarm, Elmar Lepik, Väino Reinmaa, Sven-Aage Nõmmisto, Liivi Põlluaed (sel ajal rajooni täitevkomitee sotsiaalosakonna juhataja) ja veel mõned kogunesid tollasesse Haapsalu Rajooni RSN TK sotsiaalosakonna lahke juhataja kabinetti. Eesmärk oli Haapsalu rajooni esindajate leidmine ja kinnitamine vabariikliku ühingu asutamiskoosolekule. Kindlasti tuleb ära märkida Tööraha Lipu ajakirjanikku Margus Välja, kes tegi tolle aja kohta revolutsioonilise loo "Kui õige ütleks TERE!". Tegemist oli tõelise lainetusega, mis mõjus silmapilkselt nii tulevastele liikmetele kui sponsoritele – artiklis viidatud kontakttelefonid olid mitu nädalat punased.

Pärast vabariikliku ühingu asutamist mais 1988 oli vaja moodustada ka Haapsalu rajooni osakond, mis sai teoks 21. oktoobril 1988 kell 16.00 Haapsalu rajooni kultuurikeskuses. Tolle aja kombe kohaselt austati kutsetega ka rajooni juhte. Kohal olid EKP Haapsalu Rajoonikomitee I sekretär sm Arder Väli, Haapsalu rajooni RSN TK esimees sm Lea Tuusov, Haapsalu rajooni RSN TK esimehe asetäitja, planeerimisosakonna juhataja sm Andres Lipstok, täitevkomitee vastutavad töötajad seltsimehed Hannes Saarsoo ja Hannes Danilov. Avatud puhveti lettidele oli paigutatud kaupu, mida mõni inimene oma senises elus näinudki polnud – lahustuv kohv *Nescafe*, *Coca-Cola*, igat sorti šokolaadi, haruldasi komme,

liha- ja kalamarjakonserve jm. Hinnad olid langetatud invaliididele kättesaadavaks ja oli päris ehmatav-nukker avastada, kuidas üks saamahimuline olevus meie sees järsku ellu ärkab, kui tekib oht, millestki heast ilma jääda. Päris kaklust ja verd ei mäleta, aga harva kasutatavate ja tsenseerimist vajavate sõnade saatel vahele trügimist ja kargu ettepanemist nägin küll.

Sellelt esimeselt ürituselt tuleb kindlasti kaasajani tuua episood juhatuse valimistest, kus ootamatult tõusis tagumistest ridadest püsti väheldast kasvu hästi hoolitsetud proua ja teatas lihtsalt justkui igapäevaselt lõunasöögilauda paludes ilma igasuguse paatose ja pidulikkuseta, et tema on valmis loodavat ühingut jõukohaselt aitama ja kui seda saab teha ainult juhatuse liikmena, siis palub ta ennast kirja panna juhatuse liikmekandidaatide nimekirja. Saalis püsis 17 sekundit hauavaikus ja siis lahvatas tugev aplaus, sest midagi tavatult lootusrikast oli selles pakkumises, justkui mingi väga hinnaline ja harva esinev kingitus kõigi jaoks korraga ja igäühe jaoks eraldi.

Loodud osakonna juhatuse esimesed koosolekud toimusid Väino Reinmaa juures, kes elas neuroloogiahaiglas. Meie kogunemiskoht oli Väino 5-ruutmeetrine magamistuba, kust oli just jalad ees ära viidud hingamisraskustega patsient. Meeles on eriline ratsionaalsus kitsukese ruumi kasutamisel – nii sisenemisel kui väljumisel pidime targalt kokku leppima, kes alustab liikumist ja kuhu keegi paigutub, mitu inimest mahub Väino voodile ja kes saab istuda tooli peale. Samuti on meeles asjalik-tõine õhkkond, sest vaja oli sisse ajada esimesed invavajaduste-lahenduste vaod nii iseendi kui ka ühiskonna teadvusesse – kelleltki ei olnud midagi õppida, sest ümberringi teistes osakondades olid samasugused algajad-õppijad-leiutajad-avastajad.

Esimestest vaeleavastustest tuleb meelde autokütusekaartide jagamine, mis oli toredaks koostöök kohaliku naftaterminaliga ja selle pikaajalise direktori Juri Šapovaloviga. Ei tema ega meie olnud kogenud kuritarvitamise nakkushaigust, selle leidlikkust ja küünilisust. Kuid juba mõne nädalaga avastasime, et olime juhatusega vastu võtnud hulga bensiiniliikmeid, kes olid hea tervise juures, kuid said igati õigustatult oma kütuseliimi kätte, sest avastasid õigel ajal või tuli neile ootamatult meelde, et neil on kuskil kolmas keegi vananimene, kes kindlasti pisut lonkas ja vajas just nüüd noore sugulase abi igapäevase toidukraami ja muu olulise kauba hankimisel. Eks meidki liigutas noorte inimeste hool oma ligimese eest ja ei olnud kellelgi juhatuses südant öelda, et me ei võta teda liikmeks. Meie silmad avanesid siis, kui lookleva kütusejärjekorra esimeses kolmandikus oli näha liiga palju eliitautosid ja oma kütusenormile lippasid kergejalgselt järele näost ja tervisest õhetavad noored mehed. Lõplikult sai pilt selgeks esimesel ühisüritusel, millest enamik bensiiniliikmeid ega nende hoolealuseid osa ei võtnud. Õnneks sai viga parandada ja üsna varsti puhastus ühing fiktiivsetest liikmetest.

Algusaegade õnnestumiste seast tuleb esile tõsta tööd sponsoritega – Läänemaa oli neli kuud esikohal annetuste mahu poolest, tihedalt kannul ja hiljem ka eespool oli Jõgeva IÜ. Üllatav oli valmisolek anda ja aidata, soov otsida ühinguga koostööd. Lisaks rahale ja paljudele vajalikele asjadele ja kaubale oli lihtne ja odav leida ka toitlustajaid, esinejaid, ruumide ja inventari rentijaid. Kuigi suures osas saab selle aja helduse panna üldise vabanemiseufooria arvele, oli siiski ka tänase pilguga hinnates paljude aitajate seas alustavaid ja igat senti lugevaid ettevõtjaid, kes vaatamata algusvalule leidsid jõudu aidata kaaskodanike sellega, mis neil oli.

Läänema Invaühingu (LIÜ) elu ja areng on olnud tihedasti seotud Eesti riigis toimuvaga ja enamasti on ühingu liikmed omal nahal tundnud kõiki riigis ja ühiskonna kulgevaid protsesse.

Traditsiooniliselt on Läänemaa Invaühingul olnud algusest peale head ja konstruktiivsed suhted linnavõimuga: linna toel on teoks saanud mitu suurt üritust, linn on aidanud oma töötajate kaudu pidada läbirääkimisi ja konsultatsioone koostööpartneritega, nii mõnigi käsipuu või kaldtee on paigaldatud tänu ladusale infovahetusele linnaametitega, toetust on saanud linnakodanikud, kelle jaoks maailm on osutunud liiga karmiks kohaks jne.

Suure probleemina on pidevalt päevakorras ligipääsetavus. 2004. aastal valmis 150 objekti kohta mahukas töö, kus olid kirjas liikumispuudega inimeste jaoks linnakeskkonna avalikus ruumis olulised parameetrid, nagu astmete olemasolu ja kõrgus, ukseavade laius, uste avanemise viisid – iseavanev, vastu sisenejat avanev või täiesti sobimatult avanev, kaldtee olemasolu ja kaldtee kaldenurk, põrandakatte iseloomustus, tänaval liikumise võimalused – kõnniteedel ja ülekäiguradadel äärekivide olemasolu ja kõrgus ning paljud muud andmed. Uurimusest sai mahukas köide, mis anti pidulikult üle linnavalitsusele.

2009. aasta alguses toimus aga taas nõupidamine, kus ligipääsetavuse teemat arendati edasi, laiendati ja n-ö digitaliseeriti. Eesmärgiks oli uue portaali www.liikumisvabadus.ee kaasamine Haapsalu invasõbralikumaks muutmisel. Nõupidamisest võtsid Haapsalu poolt osa linnavalitsuse seltskond eesotsas aselinnapeaga, taastusravihaigla juhtkond, kohalikud invaaktivistid ja 2004. aasta projekti teostajad. Tallinnast olid sõitnud kohale portaali vedajad ja invaliidu juhtkonna esindajad. Konstruktiivne arutelu näitas, et asjaosaliste vahel pole vastasseisu, kõik osalejad tajusid hoopis ühes suunas mõtlemise sünergia.

Ühingu mure viimastel aastatel on olnud, kuidas hoida liikmeid kursis neid puudutavate ja huvipakkuvate teemadega nii lähemas kui kaugemas ümbruses. Selleks on korraldatud koolitusi ja peetud üksikloenguid. Mitte just väga aktiivse üritustest osavõtu tõttu on ühingu juhtkond hoidnud liikmetega ka individuaalseid kontakte, mille käigus on püütud jõuda konkreetse inimese erivajadusteni. Sellisel tegevusel on olnud tugev sotsiaalpsühholoogiline mõju – ühingu liikmed tunnevad ennast millegi suure osana ja seda, et nende olemasolu ja hea käekäik on kellelegi olulised.

Koos teisi puudeliike esindavate organisatsioonidega osaleb LIÜ Läänemaa Puuetega Inimeste Koja (LPIK) töös. Koja kaudu jõuab ühingu ka maakonna teiste saatusekaaslaste probleemistik. Kõike seda püütakse koos analüüsida ja võimalust mööda invaliidumist maakonnas edendada.

Mitu LIÜ liiget osaleb harrastusnäitlejana regulaarselt Kojateatris, mille eestvedajaks on aastaid olnud professionaalne näitleja ja lavastaja Aivo Paljasmaa, kes on seda tööd teinud südamega ja minimaalse tasuga. Nii kriitikud kui vaatajad on lavatükke soojalt vastu võtnud.

Paljude LIÜ liikmete jaoks on üheks eneseteostuse allikaks sport. Mitu ühingu liiget teevad seda lausa tiptasemel ja on saavutanud arvestatavaid tulemusi. Hea meelega osaletakse ka ühingu spordiüritustel. Võistlejal on mõnus tunda, et funktsioonide suhtes, mis tal veel alles, saab ta kellegagi mõõtu võtta.

Juba asutamisest alates on oodatud ühingu suvepäevad Jursul, eraldatud paigas kauni looduse keskel. Kordagi pole osavõtjaid olnud alla 50, mis on ühingu jaoks kõrge arv. On liikmeid, kes ei jäta ühtegi suvepäeva vahele, kuid on ka neid, kes igal aastal tulla ei saa. Kindel on aga see, et Jursu suvepäevadest jäävad eemale ainult need, kellel on selleks

mõjuvad põhjused ja kes ise seda kibedasti kahetsevad. Selles pole ka midagi ebatavalist, sest seni on kõik Jursu mitmepäevased koosviibimised korda läinud.

Aeg-ajalt tekib ühingu liikmetel soov külastada Eestimaa teisi paiku. Siis on ühingu juhtkonnal meeldiv kohustus koostada enamikule sobiv mõistlik marsruut ja korraldada järjekordne ekskursioon. See on tegevus, kus elu reaalsus jäetakse väljapoole bussi ja lastakse end meeleldi viia eemale eluvõitlusest ja lähemale ilule ja harmooniale, mida teatavasti ikka kodust kaugemal rohkem leidub.

MTÜ Viru Valere

Andželika Apfelbaum,

MTÜ Viru Valere juhatuse esimees aastast 2005

Anželika Apfelbaum on sündinud 5. juunil 1973 Rakveres. Esimesed viis klassi õppis Rakvere I Keskkoolis, kuuendast kaheksandani käis Võsu 8-klassilises Koolis, 12. klassi lõpetas 1991. aastal Rakvere III Keskkoolis. 1991–1992 õppis raamatupidamise eriala Mõdriku Tehnikumis, mis jäi lõpetamata. 2001–2005 (3,5 a) tudeeris Lääne-Virumaa Kutsekõrgkoolis sotsiaaltöö eriala. On töötanud Lääne-Viru valvekeskuses valvurina, AS-is Rale ja AS-is Viru Pagar müüjana ning Tamsalu vallavalitsuses isikliku abistajana sügava puudega inimesele.

Abielus, peres kasvab kaks tütar.

MTÜ Viru Valere loodi 18. juulil 2000. Asutajaliikmeid oli 16. Valiti kolmeliikmeline juhatus. Esimesed juhatuse liikmed olid Liina Kits, Tarmo Loose ja Mare Rebane. Juhatusesimeest ei valitud. 30. augustil 2000 registreeriti MTÜ Viru Valere Viru Maakohtu registriosakonnas. Detsembris 2001 kinnitati uus põhikirj ja juhatus muutus viieliikmeliseks. 2002. aasta märtsis valiti juhatusse Jaane Aer, Tarmo Loose, Mariza Lillepea, Elle Pohlak ja Riina Joorits. Ka siis jäeti juhatuse esimees valimata, ühingu juhiti kollegiaalselt.

MTÜ-s Viru Valere on 64 liiget Lääne-Virumaa valdadest ja linnadest. MTÜ tugineb oma töös põhikirjale ja puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise standardreeglitele. Eesmärkideks on jagada informatsiooni; tõsta puuetega inimeste teadlikkust ning

enesehinnangut; parandada füüsilist, sotsiaalset ja psüühilist toimetulekut. Peamiseks sihtrühmaks on füüsilise puudega inimesed, nende pereliikmed ja toetajad. Ühingul on aastas neli põhiüritust: vastlapäeva tähistamine Pariisi külas, Toila Tervisekeskuse külastamine, *bowling*'upäev ja advendiaja tähistamine. Lisaks oleme käinud öises loomaaias, kanuumatkal ja kuulanud Tõnu Otsa psühholoogiaalast loengusarja. Projektid kirjutab MTÜ Viru Valerele Jaane Aer.

MTÜ Viru Valere on Lääne-Virumaa Puuetega Inimeste Koja ja Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu liige. Koostöös Lääne-Virumaa Puuetega Inimeste Kojaga on algatatud invaspordipäeva traditsioon Rakveres. Aktiivselt osaletakse Lääne-Virumaa Puuetega Inimeste Koja korraldatud seminaridel, teabepäevadel, koolitustel ja võetakse osa koja ringide tööst. MTÜ Viru Valere liikmed osalevad igaaastasel Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu suvepäevadel.

Nissi Valla Invaühing

Liivi Pajuväli,

Nissi Valla Invaühingu juhatuse esimees 2002. aastast

Liivi Pajuväli on sündinud 27. juulil 1949 Hiiumaal. Viieaastasena tuli ta koos vanematega mandrile, sest isa oli kuulutatud riigivastaseks elemendiks ja tal oli keelatud piiritsoonis elada. Liivi elas 33 aastat Sakus, lõpetas Tallinna II Keskkooli (Tallinna Reaalkooli) ja töötas Eesti Maaviljeluse ja Maaparanduse Teadusliku Uurimise Instituudi arvutuskeskuses. Abiellus ja siirdus Nissi. Enne invaliidistumist töötas Nissi valla munitsipaaltegevõtte Nissi Elamud direktorina. Praegu on valla sotsiaalkomisjoni liige.

Maie Koorep (valges pluusis),
Nissi Valla Invaühingu juhatuse esimees 2002

Maie Koorep, kes oli ühingu liige kui lapsinvaliidi ema, on sündinud 12.03.1967. Ta oli esimeheks vaid pool aastat, siis läks uuesti tööle, kus töökoormus kujunes nii suureks, et töö ja pereelu kõrvalt ei olnud tal enam võimalik esimehe ülesandeid täita. Abielus, kaks last.

Heino Siitam (13.02.1934–05.02.2004) ja Mihkel Aitsam,
Nissi Valla Invaühingu juhatuse esimees 1999–2002

Heino Siitam sündis 13.02.1934 Nissi vallas Siimika külas. Täiskasvanuna viis elu teda nii Kuusallu, Viljandisse kui ka Selisse. Ta töötas kultuuritöötajana ja varustajana. Invaliidistunud, tuli sünnikanti tagasi, kus oli invaliikumise algataja. Ta oli hea pillimees ja nii mõnegi ürituse õnnestumises oli tema akordionimängul suur osa. Tervise halvenes üles ta esimehe kohast lahti, kuid lõi juhatuse liikmena elu lõpuni ühingu töös aktiivselt kaasa.

Nissi Valla Invaühing on Tallinna Linnakohtu registriosakonna andmetesse kantud 5. oktoobril 1999. Mõtte algatajad Eino Siitam ja Urmas Pillerpau osalesid Lääne-Harjumaa Invaühingu töös, kuid transport Keilasse raskendas sealsetest üritustest osavõttu. Mehed kaasasid Anneli Üksiku ja Liivi Pajuvälja ning neljakesi hakati tegema ettevalmistusi ühingu loomiseks Nissi valda. Asutamiskoosolek toimus 18. juunil 1999, asutajaliikmeid oli 28.

Kõige suuremaks probleemiks ühingu moodustamise juures oli informatsiooni puudus. Kuidas luua mittetulundusühingut ja missuguseid dokumente selleks vaja on, seda oli võimalik seadustest välja lugeda, aga mis ühinguga peale hakata, ei teadnud keegi. Palju abi saime toleleagselt Lääne-Harjumaa Invaühingu esimehelt Riina Sippolilt. Nii liitusime kohe Harjumaa Puuetega Inimeste Nõukojaga, kust saime projektiga esimesed tegevusrahad juba 2000. aastaks. Ka koostöö vallaga sai kohe alguses hoo sisse, sest juba asutamiskoosolekul otsustasime, et üks ühingu liige peab saama valla sotsiaalkomisjoni liikmeks. Vald kutsus nimeliselt komisjoni Liivi Pajuvälja, kes on seal praeguseni. Valla mittetulundusühingute ja seltsingute rahastamise määruse kohaselt oleme igal aastal taotlenud vallalt toetust, mida oleme ka saanud.

Vald eraldas meile ühetoalise korteri, et saaksime avada päevakeskuse, kus pakkuda avahooldusteenuseid – võimalust pesu pesta, duši all käia ja Internetti kasutada. Mööbli,

seadmed ja arvutid saime Harju Maavalitsuse kaudu avahoolduse ja kohaliku omaalgatuse programmidest. Vald andis meile ka korteri remondiks vajaliku summa.

Leiame, et kohaliku omavalitsuse suhtumine nii meie ühingusse kui üldse puuetega inimeste probleemidesse on väga hea. Tänutäheks esitasime 2003. aastal vallavalitsuse ja volikogu ELIL-i auhinna „Aasta tegu“ kandidaadiks.

Meiepoolne kõige käegakatsutavam ja silmahakkavam kampaania on olnud ligipääsetavus valla territooriumil. Alguses tekitas see kahtlusi isegi mõnes meie ühingu liikmes. Inimene, kellel enesel ei ole liikumiskäsi, ei pruugi probleemi olulisust mõista. Nüüd on meie vald igal aastal eraldanud eelarvet tehes vahendid ühe ühiskondliku objekti kohandamiseks. On aru saadud, et sellest on kasu ka vanuritel ja väikelastega liikujatel. Saime vallalt tänukirja kui mittetulundusühing, kes on oma tööga kõige rohkem avaldanud mõju valla avalikule elule.

Igapäevaselt ajame oma asju – jagame informatsiooni kõigile valla elanikele. On välja kujunenud nii, et küsimused, mis puudutavad puudelisust, taastusravi, rehabilitatsiooni, esitatakse meie ühingule, teades, et kui meie ei oska vastata, siis vähemalt teame, kust vastuseid otsida.

Oma liikmetega, keda meil on nüüd juba 60, kohtume kord kuus, õnnitleme sünnipäevalapsi, arutame jooksvaid küsimusi. Igal aastal käime ekskursioonil, teatris, peame jõulupidu ning osaleme Harju PIN-i ja ELIL-i töös. Teeme koostööd teiste invaühingutega. Eriti tihedad sidemed on meil hiidlastega.

Meie ühing on 2009. aastal vahetult enne 10. sünnipäeva elujõuline organisatsioon, kellel on välja kujunenud oma traditsioonid.

Otepää Invaühing

Eino Saar,

Otepää Invaühingu juhatuse esimees aastast 1990

Eino Saar on sündinud 8. augustil 1938 Pühajärve vallas. Õppis Arula 7-klassilises Koolis ja Viljandi Põllumajanduse Mehhaniseerimise Koolis. Peale sõjaväeteenistust asus elektrikuna tööle Lõuna-Eesti Elektrivõrkudesse. 1965. aastal, töötades rändkino mehaanikuna, jäi tööõnnetuse tagajärjel ratastooli. 1990. aastast, ühingu loomisest alates, on Otepää Invaühingu juhatuse esimees.

Otepää Invaühing registreeriti 21. märtsil 1990. Ühingul on 120 liiget. Tavapärast korraldatakse neli suurüritust aastas. Ühiselt tähistatakse ühingu aastapäeva, jaanipäeva, mis mõnel aastal on kujunenud lausa Lõuna-Eesti invaühingute peoks, mihklipäeva ja jõulupühi. Neil koosviibimistel vahetatakse mõtteid ka tehtu üle ja tehakse tulevikuplaane.

Ühingu juhatus on tegelenud ja tegeleb Otepää linnas ligipääsetavuse probleemiga. Vallavalitsuse abiga saadi kaldtee ühingu kontorisse. Jälgitud on, et vajalikud kaldteed oleksid polikliinikul ja kauplustel.

2002. aasta suvel kutsus sotsiaalminister Siiri Oviir vastuvõtule juhatuse esimehe, kellele anti tänukiri.

Ühing on hankinud ja jaganud oma liikmetele abivahendeid – ratastoole, käimisraame, dušitoole, karke ja keppe. Kuna viimastel aastatel on humanitaarabisaadetised Skandinaavia maadest lakanud, siis praegu ühing abivahenditega ei tegele.

Otepää Invaühingul on head suhted vallavalitsusega, kes on andnud ühingule tasuta kasutada kontoriruumid ja kellelt saadakse raha ekskursioonideks ja teatrikülastusteks.

Põlvamaa Invaühing

Heli Puusta,

Põlvamaa Invaühingu juhatuse esimees aastast 2003

Heli Puusta on sündinud 2. juulil 1966 Tartu linnas. Tarkuse taganõudmist alustas 1973. Rahinge 8-klassilises Koolis. 1981. astus Tartu Meditsiinikooli, mille lõpetas 1985. aasta kevadel velskri erialal.

2001. aastast juhendab Põlvamaa Reumaliidu naisansamblit. Tema vedada on invaühingu näitering ning tihti lööb ta seal ka ise kaasa.

Aastatel 2003 – 2004 läbis Tervise Arengu Instituudi õppekava tegevusjuhendaja erialal.

2004. aastal võitis konkursi „Põlvamaa naine 2004”. Töötab Põlvamaa Puuetega Inimeste Kojas tegevusjuhendajana. Mängib akordionit ja valdab süntesaatorit.

Vabaabieline, peres 3 last: 18-aastane tütar (raske puue) ning 16- ja 14-aastane poeg.

Valdur Lüüs,

Põlvamaa Invaühingu juhatuse esimees 1997 – 2003 (pildil vasakul)

Valdur Lüüs on sündinud 3. märtsil 1954 Põlvas. Kooliteed alustas Joosu Algkoolis ning jätkas Vana-Koiola 8-kl Koolis. 1972 – 1974 teenis aega Nõukogude armees sideväeosa staabiülema autojuhina. Seal astus kaugõppekeskkooli, mis jäi aga lõpetamata. Sõjaväes sai II liigi autojuhi load. Pärast sõjaväeteenistust asus autojuhina tööle EPT Põlva Rajoonikoondisesse. 1975. aasta mais sattus liiklusõnnetusse, mille tagajärjel invaliidistus ja talle määrati II invaliidsusgrupp. Tööle asus uuesti 1975. aasta sügisel ning töötas kuni 1991. aastani.

Hobideks on tehnika ja puutöö.

Valdur Lüüs on abielus, peres on 6 last ja 6 lapselast.

Andres Tammetalu (03.02.1938–22.06.1997),

Põlvamaa Invaühingu juhatuse esimees 1994–1997

Andres Tammetalu sündis 3. veebruaril 1938 Tallinnas. Põdes lapsena lastehalvatust, kuid jalgade üle täismehena ei kurtnud. Elukutselt oli Andres lihandustehnoloog, ta on töötanud Valga ja Tartu lihakombinaadis, pidanud 14 aastat metsavahiametit. Andrese nuhtluseks oli kopsuastma, mille tõttu tal oli II invaliidsusgrupp.

Neli last.

Heino Valge,

Põlvamaa Invaühingu juhatuse esimees 1990–1994

Heino Valge on sündinud 26. detsembril 1934 Võrumaal Vastseliina vallas pere kuuenda lapsena. Et koolimineku ajaks oleks mida selga panna, tuli Heinol varakult hakata karjas käima. Kooliteed alustas Vana-Saaluse 6-klassilises Algkoolis. 1950. asus õppima Põltsamaa Vabrikukooli nr 18, kus omandas traktoristi eriala. Esimeseks töökohaks sai Saadjärve MTJ ja hiljem Vastseliina MTJ. Enne Nõukogude armeesse kutsumist töötas Võru Ehitusvalitsuses lihttöölisena. Pärast sõjaväge töötas laomehena Võru sõjaväeosas. Lõpetanud Tihemetsa Põllumajandusliku Mehhaniseerimise Tehnikumi, pidas elektriametit Võru alajaamas, seejärel Vastseliina sovhoosis. Praegu töötab klienditeenindajana ITAK-i Võru filiaalis. Muusika- ja laulumees. Abielus, kaks poega ja tütar.

MTÜ Põlvamaa Invaühing on loodud 1990. aastal. Asutamiskoosolekul, mis toimus Põlva Piimakombinaadi ruumes, valiti ühingu juhtima Heino Valge, kes oli olnud ka ühingu loomise initsiaator. Ühingusse koondusid erinevate puuetega inimesed. Töötati välja Põlva Maakonna Invaühingu logo ning võeti kasutusele pitsat. Liituti Eesti Invaspordi Liiduga ning osaleti võistlustel. Põlvamaa ühingu ülesandeks sai laskevõistluste korraldamine. Tegevust alustas näitering, mille eestvedajateks said elukutselised näitlejad Ilmar Märks ja Virve Tepp. Ühingu loomise üheks eesmärgiks oli parandada invaliidide tööhõivet. Korraldati liikmete valmistatud käsitööesemete müüke ja näitusi, kogemuste vahetamiseks loodi sõprussidemed Soome, Leedu ja Pihkva ühingutega.

1994. asus ühingu etteotsa Andres Tammetalu. Andres oli aktiivne kultuuritöö edendaja. Kuigi ühingu näitering oli tegutsenud ühingu asutamisest alates, saadi Andrese juhtimisel tublisti hoogu juurde. Invaühingu näiteringi etteasted olid oodatud igal koosviibimisel. Oma näitlejaoskusi ei hoidnud vaka all ka esimees ise. 1994. aastal sai ühingu esimees palka. Andres aga loobus töötasust ühingu hüvaks. Kahjuks jäi Andrese juhtimisaeg lühikeseks, sest 1997. aasta juunis kustus tema eluküünal liiklusõnnetuse tagajärjel. Andres Tammetalu on jäänud invaühingu liikmetele meelde kui mees, kes andis endast ühingu heaks kõik.

Peale Andres Tammetalu traagilist hukkumist valis üldkoosolek 1997. aastal ühingu juhtima Valdur Lüüsi, kes oli ametis kuni 2003. aasta veebruarini. Sel ajal moodustati aktiivselt uusi ühinguid ja seltse, kes löid lahku Põlvamaa Invaühingust. Invaühing jäi eelkõige liikumispuudega inimeste organisatsiooniks, kus suurt tähelepanu pöörati invaspordile. Valdur ise oli aktiivne sportlane, millest annavad tunnistust rohked diplomid ja medalid. Spordivõistlustele mindi Põlvast ikka Valduri isikliku väikebussiga. Oluliseks peeti ka koosviibimisi. Juhatuse liikmed läbisid Rootsi kolleegide korraldatud koolitustsükli Karaski kohanemiskeskuses.

2003. aasta veebruarist asus liikmete soovil Põlvamaa Invaühingut juhtima Heli Puusta. Kuna Invaühingu liikmete nimekirjas olid koos tegutsevate liikmetega ka ühingust juba lahkunud inimesi, siis sai Heli Puusta esmaseks tööks nimekirja korrastamine. Tulemusel jäi nimekirjas olevast 194 liikmest alles 92. Täna sel päeval on liikmete arv 110 piires. MTÜ Põlvamaa Invaühingu juhatuse liikmed läbisid Rootsi kolleegide korraldatud koolitustsükli Karaski kohanemiskeskuses.

Inimeste Koja allorganisatsioonide nimistusse ning kasutab tasuta koja ruume, mis asuvad AS-I Põlva Haigla keldrikorrusel, on remonditud ning ligipääsetavad. Ühing kuulub ELIL-i ja EIL-i. Tihedat koostööd tehakse naabermaakondade invaühingutega. Tavaks on korraldada teabepäevi ja koolitusi, kuhu kutsutakse rääkima inimesi, kes on seotud puuetega inimestele teenuste osutamisega või seaduste väljatöötamisega. Koolituste, loengute ja teabepäevade korraldamiseks saadakse vahendeid Eesti Puuetega Inimeste Fondist projektide alusel. Jätkuvalt tegutseb näitering, mida on mitmel korral auhinnatud Viljandis igal aastal toimival Puuetega Inimeste Taidlusfestivalil. Osaletakse Eesti Invaspordi Liidu võistlustel ning korraldatakse mõõduvõtmisi naabermaakondade ühingutega. Raha tegutsemiseks annavad Heli Puusta kirjutatud projektid, mis võimaldavad korraldada reise, spordivõistlusi, kohtumisi ja koosviibimisi.

MTÜ Põlvamaa Invaühing on jätkusuutlik organisatsioon, kes on huvitatud koostööst teiste puuetega inimeste organisatsioonidega, kohalike omavalitsustega ning seadusandjatega.

Pärnumaa Invaühing

Ants Jaakson,

Pärnumaa Invaühingu juhatuse esimees aastast 2003

Ants Jaakson on sündinud 1. detsembril 1940 Pärnus. Kooliteed alustas Seljametsa 7- klassilise Koolis, küpsustunnistuse sai Sindi Keskkoolis. Aastatel 1965–1968 õppis Tallinna Invaliidide Kutsekool-Internaadis tele-raadiomehhaanika eriala. Naasnud Sinti, parandas kodus asularahva televiisoreid ja raadioid. 1973. aastal määrati Seljametsa sidejaoskonna ülemaks, kellena töötas kuni pensionile minekuni.

Lesk, poeg.

Alissa Tolmats,

Pärnumaa Invaühingu juhatuse esimees 1995–2003

Mare Tomson,

Pärnumaa Invaühingu juhatuse esimees 1993–1995

Mare Tomson on sündinud 18. mail 1945 Tartus. Kooliteed alustas 1952 Pärnu V 7-klassilises Koolis, mille lõpetas 1959. Läks 1961 pagarina tööle Pärnu Leivakombinaati, 1969–1977 töötas Pärnu Linakombinaadis. Küpsustunnistuse sai 1974 Pärnu õhtukeskkoolis. Astus Tartu Riikliku Ülikooli õigusteaduskonda, kuid perekondlikel põhjustel katkestas õpingud. 1977 asus inspektorina tööle Pärnu Rajooni RSN Täitevkomitee sotsiaalosakonda, kus töötas 1981. aastani. Seejärel töötas Pärnu Kutselise Tuletõrje Malevas ning 1984. aastast Pärnu Linna RSN TK sotsiaalhooldusosakonnas algul inspektorina, hiljem pearaamatupidaja asetäitjana. 1984 –1986 õppis Tallinna Majandustehnikumis, kust sai juristi diplomi. Abielus, poeg.

Sirje Sibul (praegu Kallas), vasakpoolne naine,
Pärnumaa Invaühingu esimees 1990–1993

Sirje Sibul on sündinud 9. juulil 1951 Pärnumaal Häädemeeste külanõukogus. 1966. aastal lõpetas Pärnu VI 8-klassilise Kooli ja asus õppima Tartu Pedagoogilise Kooli Pärnu filiaali kehalise kasvatuse õpetaja erialale. Pärast kooli lõpetamist abiellus, perre sündis kolm last. Kuna ühel tütreil oli Downi sündroom, jäi pikaks ajaks koju. 1987. aastal läks Pärnu II

Lastepäevakodusse kasvatajaks. 1988. hakkas koos teiste lastevanematega korraldama üritusi puuetega lastele ja nende peredele. 1993. asus OÜ Invaru Pärnu teeninduspunktis klienditeenindajaks. Praegu töötab kasvatajana MTÜ-s Maarjakodu, kus hoolealusteks on Pärnu linna ja maakonna vaimse, füüsilise ja liitpuudega lapsed ja noored.

Ühingu asutajad olid põhiliselt lastevanemad, kelle peredes kasvasid puudega lapsed. 1989. aastal tekkis neil mõte luua ametlik organisatsioon. 18. juunil 1990. toimus asutamiskoosolek (hiljem registreeriti ühing nii linna- kui maakonnavalitsuses). Ühingu juhatuse esimeheks valiti Sirje Sibul (praegu Kallas), kelle peres kasvas Downi sündroomiga tütar.

Korraldasime ühingu liikmetele infopäevi, käisime kodudes anketeerimas (Eesti Invaühingute Liit tegeles siis invaliidide arvelevõtmisega üle Eesti). Korraldasime teatri ühiskülastusi Pärnusse, Viljandisse ja Tallinna.

Kui saadi ruumid, hakkas seal tööle käsitööring, toimusid kohtumised huvitavate inimestega, koos käis piibliring, avati oma kauplus, laenutati invaabivahendeid. Ühingu ruumides hakkas inimesi vastu võtma Tallinna ja hiljem ka Tartu proteesitööstuse meister. Lastele korraldati lasteõhtuid, spordipäevi, ujumist jm.

Pärnumaa Invaühing astus Eesti Invaühingute Liitu, Eesti Invaspordi Liitu, Eesti Vaimupuudega Inimeste Tugiliitu, Eesti Eriolümpiasse. Võeti osa nende liitude korraldatud üritustest. Meie noored käisid eriolümpiamängudel Poolas, Hispaanias, Ameerika Ühendriikides. Treeneriks oli Vaabo Kalbus, kes saatis noori ka paljudel Eestis korraldatud võistlustel.

1990–1993 võisid põhikirja järgi ühingusse kuuluda nii vaimse kui füüsilise puudega inimesed, nende pereliikmed ja lapsed. 1993. aastal oli ühingus ligi 200 liiget.

1993. suvel loodi lapsevanemate initsiatiivil Pärnumaa Tugiliit, kuhu hakkasid kuuluma vaimupuudega lapsed ja nende pered. Seoses tugiliidu loomisega astusid vaimupuudega lapsed ja nende vanemad Pärnumaa Invaühingust välja.

1993. aasta septembri üldkoosolekul muudeti Pärnumaa Invaühingu põhikirja nii, et ühingusse said kuuluda põhiliselt liikumispuudega inimesed. Valiti uus juhatus. Ühingu esinaiseks sai Mare Tomson. Sel ajal tegutses päevakeskuses naiste käsitöö- ja kunstiring, bridžiring, mängiti lauamänge ja koroonat, käidi ka ujulas. 1994. aasta kevadel tegime eraettevõtjale, kes tegeles pildiraamide valmistamisega, ettepaneku võtta tööle puudega inimesi. Kümme ühingu liiget sai hakata valmistama pildiraame – pani need kokku, lakkis ja värvis. Kahjuks jätkus tööd vaid hilissügiseni.

Pärnumaa Invaühing võttis aktiivselt osa EIL-i karika- ja meistrivõistlustest, millest mõne aasta pärast transpordiraskuste tõttu loobuti. Selle asemel korraldati oma spordipäevi. Populaarseks muutusid ekskursioonid. Tutvuti Lääne-Eesti mõisatega, käidi vaatamas Kirna energiaparki, sõideti Rakverre, Põlvasse, külastati jõulumaad Riia lähistel. Sõlmiti sõprussidemed Joensuu ja Valkeakoski invaühinguga, kellel käidi külas ja kelle delegatsioone võeti vastu kodus.

Traditsiooniliselt tähistavad ühingu liikmed koos jõule ja jaanipäeva. Kuus korra kogunetakse õnnitlema kohvilaua taga kuu sünnipäevalapsi. Suviti käiakse korra Jõulumäe Tervisekeskuses, kus jalutatakse matkaradadel ja kuulatakse tervise edendamise loenguid.

Ühingus on 59 liiget.

Pärnu Ratastooli Klubi

Toomas Mihkelson,
Pärnu Ratastooli Klubi juhatuse esimees aastast 1994

Toomas Mihkelson on sündinud 31. jaanuaril 1965 Pärnus. 1983. aastal lõpetas ta Pärnu II Keskkooli ja asus 1984. aastal õppima TPI-sse, kust peale esimest kursust kutsuti Nõukogude armeesse. Armees 1986. aastal juhtunud autoavarii tagajärjel jäi ratastooli. Koju naasnud, leidis ta rakendust Pärnu invataksodispetšerina. Seda ametit peab ta Pärnumaa Puuetega Inimeste Koja juhatuse esimehe kohustuste täitmise kõrvalt tänaseni.

Pärnu Ratastooli Klubi loodi märtsil 1994 ja registreeriti ümber Pärnu Maakohtu Registriosakonnas 12. aprillil 1999. 1994. aasta suvel osaleti Madsal invaspordilaagris ja hakati mängima potsiat ka kodus. Invasport oligi algusaastatel klubi põhitegevus. Hiljem liitus klubi Eesti Liikumispuudega Inimeste Liiduga. Klubi liikmed teadvustasid oma huve ja hakkasid kohapeal neid kaitsma. Klubiüritustele kutsuti rääkima ametiisikuid ja huvitavaid inimesi. Populaarseks muutusid igasuvised väljasõidud Sarisoo turismitallu, kus koos grilliti vorsti ja sõideti kanuuga. Vaba aega on püütud sisustada mitmeti, katsetatud on tegevusi, mis algul tunduvad võimalikud ainult tervetele, näiteks ratastooliga seltskonnatantsude tantsimine. Mitu aastat oli populaarne ratastoolikarate. 2004. aastal alustas ratastooli rivitantsurühm, mis tegutseb tänaseni ja tähistab sel aastal viiendat aastapäeva. Viimastel aastatel on igal suvel käidud Paatsalu puhkekeskuses suvitamas. Seal saab süstaga merel käia ja muid spordialasid harrastada. Käesolevaks ajaks on klubi tegevusteks jäänud lasketrenn, rivitants ja

süstatreeningud Pärnu jõel. Oleme käivitanud isikliku abistaja teenuse ja pakkunud seda kaheksa aastat.

Liikmeid on klubis olnud läbi aegade 25 inimese ringis.

Rakvere Liikumispuuetega Inimeste Ühing

Mariina Lätt,

Rakvere Liikumispuuetega Inimeste Ühingu juhatuse esimees aastast 2007

Mariina Lätt on sündinud 31. oktoobril 1952 Rakveres. Invaliid lapseast. On töötanud TNJTK-s Kommunaar. Armastab reisida ja koju tagasi tulla, naudib heade sõprade seltskonda ja veedab tunde spaas. Abielus, kaks poega, kaks lapselast.

Anne Kask,

Rakvere Liikumispuuetega Inimeste Ühingu juhatuse esimees 2000–2007

Anne Kask on sündinud 13. novembril 1957 Rakveres. Lõpetas 1976 Rakvere I Keskkooli ja 1979 Tallinna Kergetööstustehnikumi. Invaliidistus 1978. Lahutatud, poeg.

Kaarel-Kalev Kübarsepp (17.02.1936–16.04. 2002),
Rakvere Liikumispuuetega Inimeste Ühingu juhatuse esimees 1998–2000

Kaarel-Kalev Kübarsepp sündis 17.02.1936. aastal Ida-Virumaal. Invaliid lapseast, sõjaohver. Suri 16.04. 2002 Lääne-Virumaal. On töötanud tootmiskoondises Norma, hiljem pehme mööbli remonditöökojas Rakveres. Armastas sauna ja head sööki. Poeg, kaks pojapoega.

Meie ühingu n-ö alustala oli Lääne-Virumaa Puuetega Inimeste Ühing, mis asutati 1991 ja kuhu kuulusid puudega inimesed kogu maakonnast. Ühingu valiti juhtima hr Kaarel Kübarsepp. Kaarlil oli tahtmist tegeleda puuetega inimestega ja tal oli nägemus edukast ning üksmeelsest organisatsioonist. Kuna ühingu liikmed said sel ajal osta bensiini soodsamalt, kuulus organisatsiooni isegi 125 inimest. Kaarlil õnnestus saada linnalt tühjana seisnud laohoone, kuhu ta asutas pehme mööbli remonditöökoja, milles töötas ise ja pakkus tööd ka paarile puudega inimesele. Töökoja avamine oli suur pidupäev. Lõunasöögile restoranis olid kutsutud linnavalitsuse esindajad ja asjamehed Tallinnast. Üritust kajastas nii kohalik ajakirjandus kui ka ajakiri Sinuga.

Tolle aja üritusi meenutades peab mainima maakondadevahelist sõbruspäeva Tabiveres, perelaagreid, teabepäevi, rikkalikult kaetud laudadega jõulupidusid ja osavõttu ELIL-i korraldatud Saaremaa laagritest. Liikmetele jagati ka humanitaarabina välismaalt saabunud toidupakke, kuigi näljas keegi polnud.

1995–1997 hakkas ühing hääbuma. Tegevus soikus, kuna vallad rahaliselt enam ei toetanud. Iseseisvad ühingud loodi Tapal, Kadriinas jm.

8. augustil 1998 toimus üldkoosolek, mille otsuse alusel kanti Rakvere Liikumispuuetega Inimeste Ühing 23. septembril 1998 Viru Maakohtu Registriosakonna registrisse. Ühingu etteotsa valiti kogemustega hr Kaarel Kübarsepp. Uues ühingus oli liikmeid 25.

Kübarsepa tervis halvenes ja ta jäi üha enam ühingu juhtimisest kõrvale. Juhikohustused võttis enda kanda Anne Kask, kes oli osa võtnud Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu ja Rootsi DHR koolitustest (1997–1999). Anne oli noor ja energiline naine, kes tahtis õpitud igapäevatöös rakendada. Ühingusse registreerus uusi inimesi ja ühingu teati terves linnas. Läbirääkimiste tulemusel linnavalitsusega saadi ligipääsetav kohtumiskoht kesklinnas. Seal korraldas ühingu liige Gunnar Kask huvilistele arvuti algkursuse. Toimusid huvitavad väljasõidud Kihnu saarele, Lahemaale, Saaremaale, Võrumaale jm, sõlmiti sponsorlusleping *bowling*'usaali töötajatega. Nii saadi kord kuus käia tasuta *bowling*'ukuuli veeretamas. Ka projektijärgsed sportlikud perepäevad algasid alati *bowling*'usaalis, kus saadi nahk soojaks ja meel rõõmsaks. Personal pani imeks meie

pealehakkamist ja leidlikkust. Näiteks ratastoolis Ivo Lindmaa veeretab suurt ja rasket kera hoopis kápuli olles. Kui kuidagi ei saa, siis kuidagi ikka saab!

Parandati suhteid linnavalitsusega, kutsuti linna esindajaid oma üritustele ja räägiti valukohtadest, liituti tööd alustanud Rakvere Puuetega Inimeste Kojaga. Praegu on meie ühing üks koja innukamalt ja regulaarsemalt tegutsev ühing. Üritustest võtab osa üha enam liikmeid koos pereliikmetega. Nii osales kahepäevasel sportlikul perepäeval Rutjal ligi 40 inimest. Iga-aastane teatriskäik kogub järjest rohkem huvilisi. Hasartmängunõukogu toetuse tõttu on aina kallinevate piletite ajajärgul nii lihtsam kultuurile lähedale pääseda ja niimoodi ennastki täisväärtusliku inimesena tunda.

Juhatuse liikmed on läbinud koolituspäevi kodulinnas, Tallinnas ja rehabilitatsioonilaagreid Karaskil. Korraldatud on teabepäevi ravimtaimede talus, jaanalinnukasvatuse talus. 2008 tegime hipoteraapiat Rannakülas. Ühingu liikmed moodustasid lauluansambli Särtsakad. Külas käiakse maakonna hooldekodudes elavatel vanuritel. Meie inimesi kohtab puutööringis, käsitööringis, kunstiringis ja võimlemistunnis. Liikmed on väga motiveeritud ning aktiivsed, nad tunnevad elavat huvi tegutsemisvõimaluste vastu.

Koja korraldatud suvisel spordipäeval on ühingu esindus alati kohal ja võistlusriivis. 2007 tegi kohaliku ajalehe reporter pika jutu Virumaa Teatajale, kus kiitis meie ratastoolipoisse. Nii me neid kutsume, kuigi nad pole juba ammu enam poisikesed. Meie tugiliige Gunnar Kask võttis pika päeva sündmused filmilindile.

14. veebruaril 2007 asus tööle uus juhatuse esimees Mariina Lätt. Pr Läti hooleks on viia inimesi väljasõitudele, et linnaelust muserdatud inimesed saaksid keskkonna vahetuse kaudu ja uutest muljetest elujõudu ning pingetele leevendust. Nii käisid juhatuse liikmed 2007. ELIL-i korraldatud reisil Tšehhimaal. 2008. aastal aga organiseeris Mariina ise ühingu inimestele sõidu Leetu. Külastati delfinaariumi, mitmesuguseid põnevaid muuseume ning vallutati kohalik Nida liivakõrb. Oli väsitav, kuid meelde jääv reis. Raskused on selleks, et neid ületada. Anne Kask kirjutas reisikirja kohalikule ajalehele. Koostöö kirjutava pressiga on ka meie tööplaanis.

Kahjuks on soiku jäänud meie sõprus Soome Oulu ühinguga. Praegu vahetame vaid uusaastakaarte. Aga 1995. võõrustasime soomlasi Rakveres ja tutvustasime neile kaunist Lahemaad. 1998. tegime juhatuse liikmetega vastuvisiidi. Pikk, 9-tunnine sõit Soome ülaossa ei unune iial. Ööbisime kämpingus ja päeval käisime puuetega inimestele kohandatud majas, veekeskuses, raamatukogus, vanadekodus. Eriti on meelde jäänud sealne invavahendite töökoda. Saime kaasa ühe ratastooli Meelis Kalda jaoks, kes seda hädasti vajab. Andsime intervjuu sealses raadios. 2008. aastal oleme aktiivselt külastanud Rakvere veekeskust. Varem sõitsime ujuma Rakverest 5 km kaugusel asuvasse Vinni asulasse.

Praegu kuulub ühingusse 33 inimest, neist 20 on liikumispuudega. Kõige eakam liige on 82-aastane Helmi Grigorjeva ja kõige noorem Helen Levin (22 a).

Rapla Linna Puuetega Inimeste Selts

Vladimir Korolkov,

Rapla Linna Puuetega Inimeste Seltsi juhatuse esimees aastast 1998

Vladimir Korolkov on sündinud 11. detsembril 1956 Kaliningradi oblastis. Kooliteed alustas Rapla 8-klassilises Koolis, keskkariduse omandas Järvakandi Keskkoolis. Jätkas õpinguid NSVL Siseministeeriumi Tallinna Miilitsa Erikeskkoolis, mille lõpetas 1979. Täiendas end 1980–1985 NSVL Siseministeeriumi Akadeemia Moskva osakonna Leningradi filiaalis. Töötas Rapla siseasjade osakonnas kriminaaljälituse vaneminspektorina. Invaliidistus 1985. autoavarii tagajärjel.

Abielus, kaks last ja kaks lapselast.

Rapla Linna Puuetega Inimeste Selts, mis koondab peamiselt liikumispuudega inimesi, loodi 11. oktoobril 1998. Otsekohe tuli seltsil hakata tegelema ligipääsetavuse, invatranspordi ja tööhõive probleemidega. Puudega inimeste hääl muutus kuuldavamaks ja mõjukamaks, kui seltsi esimees valiti 1999. aastal Rapla linna volikokku. Linna eelarverahadega hakati kohandama puudega inimeste kortereid, ühiskondlikele hoonetele ehitama kaldteid.

Rapla linnavalitsus eraldas uuele seltsile ruumid Rapla hooldekeskuses, kus tegutsetakse siimaani.

Seltsi liikmed on võtnud aktiivselt osa Eesti Invaspordi Liidu spordivõistlustest ja laagritest Madsal ja Elvas. Aastaid on Rapla LPIS korraldanud Alus EIL-i lauatennisevõistlusi, Valtus ujumis- ja potsiavõistlusi, Kaius laskevõistlusi ja Kohilas kergejõustikuvõistlusi. Rapla kultuurikeskuses on seltsi eestvõtmisel toimunud mitu EIL-i aastalõpupidu.

Igal aastal korraldab selts kolmeetapilise potsia karikavõistluse. Üks kord nädalas kogunevad eakad inimesed jututuppa, kus kuulavad loenguid, arutavad maailma asju ja ajavad lihtsalt juttu. Jututoa juures tegutseb naisansambel Viisikera, kes esineb seltsi üritustel, suvapäevadel, käib meelelahutust pakkumas maakonna hooldekodude asukatele.

Seltsi liikmed tähistavad ühiselt jõule ja jaanipäeva.

Seltsis on piki aastaid olnud liikmeid viiekümne ringis.

Saare Maakonna Invaühing

Maire Peirumaa,

Saare Maakonna Invaühingu juhatuse esimees aastast 1990

Maire Peirumaa on sündinud 29. juunil 1945 Kuressaares. 1951. aasta sügisel haigestus sarlakitesse, mille tüsistuseks oli meningiit ja parema kehapoole halvatus. Ta ei saanud rääkida, ei tundnud kedagi ära, ei osanud lugeda ega kirjutada. Pool aastat võttis aega, kuni ta uuesti käima õppis.

Kodus ei koheldud teda kunagi kui liikumispuudega last. Ta pidi kõike tegema, kõigega hakkama saama. Kooliteed alustas 8-aastasena Kuressaare Viktor Kingissepa nimelises Keskkoolis. Koolis ei tundnud ta kunagi, et kaasõpilased või õpetajad oleksid teda tõrjunud või vältinud. Ta võttis osa kõikidest üritustest ja temaga arvestati. 1964 lõpetas Maire keskkooli. Tol ajal huvitas teda väga tarbekunst. Kuid ta ei pääsenud edasi õppima. Põhjuseks oli vanemate vastuseis, elukoht saarel ja tervis. Maire asus tööle Saaremaa Autobaasi nr 11, kus töötas 26 aastat, olles ka ühiskondlikult aktiivne.

1971–1972 käis ta Tartus kujutava kunsti kaugõppekursustel maalimist õppimas, kuid kursusi ei lõpetanud. 1990. kutsuti teda Saaremaa sotsiaalosakonda, kus talle tehti ettepanek asuda looma invaühingut. Maire oli ka ise juba mõnda aega mõtelnud, et puudega inimesed tuleks koondada organisatsiooni, muutes nõnda nende elu sisukamaks. Kohe hakkas ta puuetega inimeste kohta andmeid koguma.

Maire on üles kasvatanud tütre, kel on poeg.

Saare Maakonna Invaühingu asutamiskoosolek toimus 24. juulil 1990. Esimesed kuud asus ühingu kontor maavalitsuse majas. Varsti anti ühingu tasuta rendile paar tuba aadressil Suur-Sadama 49. Kuressaare linnavalitsuse otsusega vormistati maja ühingu omandisse 11. märtsil 1993. Nii kaugele jõuti pikkade läbirääkimiste tulemusel proua Noora Sepaga. Maja oli olnud tema voorimehest ja ka kalurist vanaisa oma, aga kuna Noora oli sõjapõgenik ja tema sugulasi enam elavate kirjas ei olnud, siis oli ta nõus maja meie ühingu kinkima, sest talle oli meeldinud meie põhikiri, mille talle olime saatnud.

Algusaastatel tegeles ühing invaabivahendite muretsemisega ja jagamisega. Abivahendeid jagati kõigile abivajajatele, mitte ainult ühingu liikmetele. Ka humanitaarabi läks ühingu vahendusel üle saare laiali. Kuni 2005. aastani korraldas ühing Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu suvelaagreid.

Ühingus on suures aus käsitöö. Majas töötavad käsitööringid, on oma väike müügipunkt. Ühingu loomisest alates on igal aastal korraldatud Kuressaares suur käsitöönäitus.

Kord aastas sõidetakse ekskursioonile. Tutvutud on Põhja-Eesti looduskaunite paikadega, käidud on Haapsalus, Hiiumaal. Oma majas võõrustatakse sõsarühinguid.

Kord kuus võtavad ühingu abivajajaid vastu ortopeed Tartust ja proteesimeister Tallinnast. Ühingu nõustatakse puudega inimesi ja nende pereliikmeid. Saaremaa Puuetega Inimeste Kojaga on ühingu kokkulepe, et koja koolitustest ja õppustest võivad osa võtta kõik puudeliigid.

Saare Maakonna Invaühingu nimekirjas oli 2009. aasta algul 243 liiget.

Saue Linna Invaühing

Elena Kalbus,

Saue Füüsiliste Puuetega Inimeste Ühingu juhatuse esimees 2004. aastast. Pärast ühingu ümbernimetamist 02.12.05 Saue Linna Invaühinguks jätkas juhatuse esimehena

Elena Kalbus on sündinud 21. oktoobril 1951 Novosibirski linnas. Õppis Tallinna I ja Tallinna VII Keskkoolis, kust läks Tallinna Koreograafiakooli, mille lõpetas 1969. Töötas algul RAT Vanemuises seejärel ENSV RA Ooperi- ja Balletiteatris Estonia balletiartistina. 1983–1987 õppis Tallinna Pedagoogilises Instituudis, kus omandas tantsujuhi eriala. Töötas Tallinna spordikoolides koreograafina, ka iluuisutajate koreograafina. Oli aastaid Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsi sekretär. Praegu juhendab rahvatantsurühmi Sael ja Keilas ning puuetega inimeste tervisevõimlemisrühmi Sael ja Keilas. Kuulab meeleldi klassikalist muusikat ja armastab reisida.

Abielus, kaks täiskasvanud tütart.

Riina Šamatauskas,

Saue Füüsiliste Puuetega Inimeste Ühingu juhatuse esimees 2000–2003

Riina Šamatauskas on sündinud 15. juunil 1964 Tallinnas, õppis Tallinna 28. 8- klassilises Koolis, Tallinna X Keskkoolis ja Tallinna Majandustehnikumis, täiendas end Tallinna Pedagoogilises Seminaris. Esimene töökoht oli Tallinna RSN Täitevkomitee tervishoiuosakonnas, seejärel töötas Kohila kolhoosis, Keila metskonnas, Maksu- ja Tolliametis. Harrastuseks on laulmine.

Abielus, peres kaks last (tütar ja liikumispuudega poeg).

Saue Füüsiliste Puuetega Inimeste Ühing loodi 2. detsembril 2000.

Ühingu asutamine tulenes vajadusest lahendada liikumispuudega inimeste probleeme. Asutajaliikmeid oli 5, neist 3 liikumispuudega (Lia ja Heiki Lumilaid, Urve Utno) ning 2 toetajaliiget (Riina Šamatauskas ja Liis Vaiklo).

Ühingu asutamisel seati peamiseks eesmärgiks kaardistada liikumispuudega isikute probleemkohad (elukohale ligipääsetavus, eluruumide kohandamine, ühiskondlikesse asutustesse ligipääs), koondada info ning leida lahendused koostöös omavalitsusega.

7. veebruaril 2001 toimus Saue FPIÜ esimene suurem koosviibimine, et tutvustada ühingu tegevust, liikmeid ning anda ülevaade probleemkohtadest. Külla kutsuti esindajad Saue Linnavalitsusest, Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidust ning naaberühingust Keilas.

Algusaastatest peale on ühing pakkunud tuge ühingusse koondunud inimestele. Seltsielu teiste omataolistega püsib siiani ühingu ettevõtmistes kesksel kohal.

Saue ühingusse kuuluvad puudega inimesed Saue linnast ja selle lähiümbrusest. Meie keskel on ka lapsevanemaid, kes seisavad oma puudega laste õiguste eest, samuti inimesi, kes tugisikutena soovivad meid toetada. Teretulnud on ühingusse kõik. Tegutseme mittetulundusühinguna, mis nüüd koguneb üks kord kuus Saue Päevakeskusesse, et teetassi juures arutada ühiselt probleeme. Enamasti sünnivad samas ka ideed edaspidisteks tegemisteks.

Oleme tänulikud ühingu esimesele aktiivsele juhatuse esimehele Riina Šamatauskasele, kes vaatamata suurele töökoormusele suutis meid juhtida 2003. aasta lõpuni. Pärast Riinat valisime esimeheks Elena Kalbuse.

Suur osa meie ühingu liikmeid tegeleb kaks korda nädalas Saue Päevakeskuses aktiivselt tervisevõimlemisega. Seal kuulatakse ka regulaarselt loenguid. Lektoriteks kutsume oma ala asjatundjaid. Eriti oodatud on terviseteemalised loengud. Ühingul on hea koostöö Saue linnavalitsusega, kes meie ettevõtmisi võimaluse piires rahaliselt toetab. Koostöös Saue Päevakeskusega oleme ellu viinud mitmeid tervisehoidmise ja -parandamise projekte.

Senine tegevus oli meid kasvatanud sedavõrd, et kadus eelarvamus teiste puudeliikidega inimeste suhtes. Olime küpsed esindama kohapeal kõigi puudega inimeste huve. Muutsime põhikirja ja 2. detsembril 2005 sai meist Saue Linna Invaühing. Ilusa punkti pani meie ühingu viieaastaseks saamisele rahvusvahelisel puuetega inimeste päeval üritus „Naeratuse nurgakivi“. Meenutasime minevikku ja märkisime ära tublimaid. Meeldejäädavaks kujunes hetk, mil Saue linnapea Ero Liivik andis ühingule tänukirja tulemusliku tegutsemise eest.

Sellest ajast alates oleme jõudumööda kaasa aidanud sellele, et hüüdlause „Saue – kodune linn“ puudutaks täiel määral ka puudega inimesi. Jõudsime nii kaugemale, et osalesime Saue linna arengukava koostamisel. Meie ettepanekuid arvestati. Olime esimesed Harjumaal, kes suutsid ülevabariigilise projekti raames kaardistada ligipääsetavuse avalikele asutustele ja objektidele.

Aktiivselt osaletakse ühingu esimehe Elena Kalbuse juhitud võimlemis- ja taidlusringis. Et Elena juhendab ka naaberlinnas Keilas Lääne-Harju Invaühingu võimlejaid, siis sündis idee moodustada ühine taidlusrühm. Rühmal on oma laulusolist Andres Tarja. Esinetud on nii Saue, Keilas kui ka mitmel pool mujal. Märkimisväärset edu on viimastel aastatel saavutatud puuetega inimeste taidlusfestivalil Viljandis, kus nii rühm kui ka juhendaja on pälvinud žürii tunnustuse.

Koosolekuid peame kord kuus. Meil on küllaltki suur ja tegus aktiiv. See on väikese ühingu eelis, sest suures kollektiivis on sageli ainukeseks kõiki haaravaks ürituseks kord aastas toimuv aruandlus- ja valimiskoosolek. Kasuks on tulnud tihe koostöö Saue Päevakeskusega. Kord kuus võimaldab ühing oma liikmetel kasutada Saue Gümnaasiumi ujulat. 1–2 korda kvartalis külastame Laulasmaa spaad.

Aastaid on kestnud tugevad sõprussidemed Lääne-Harju Invaühinguga. Koos oleme reisinud kaunil Eestimaal. Saue Linna Invaühing osaleb aktiivselt Harjumaal Puuetega Inimeste Nõukoja korraldatud suvistel ja talvistel invaspordipäevadel, koolitustel jm, samuti Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu üritustel.

2003. aastal käis Vabariigi Presidendi vastuvõtul meie ühingu liige Heiki Lumilaid. Invaühingu olulisemad eesmärgid on

- Saue linna ja lähiümbruse puuetega inimeste koondamine
- abi osutamine puuetega inimeste sulandumisele tänapäeva ühiskonda
- koostöö kohaliku omavalitsusega lähtuvalt puuetega inimeste erivajadustest
- vaba aja sisustamine, liikmete tegevusaktiivsuse igakülgne toetamine
- aktiivne koostöö naaberinvaühingutega, ühisprojektide koostamine ja elluviimine
- järjepidev tegelemine tervisespordiga.

Saue Linna Invaühingusse kuulus 2008. aasta oktoobris 46 liiget.

Tallinna Invaspordiühing

Rita Goruškina,

Tallinna Invaspordiühingu (kuni 1999. aastani rahvaspordiklubi Invasport) juhatuse esimees aastast 1993

Rita Goruškina on sündinud 8. jaanuaril 1968 Tallinnas, õppis 41. Algkoolis ja 14. Keskkoolis, seejärel omandas Tallinna Invaliidide Kutsekool-Internaadis sekretäri eriala. Lõpetas 1999. aastal Tallinna Pedagoogilise Seminari, kus õppis sotsiaalhooldustööd. On töötanud neli aastat Tln Invaliidide Kutsekool-Internaadis sekretärina. 1993. aastast Tallinna Invaspordiühingu juhatuse esimees.

Andres Lõoke,

rahvaspordiklubi Invasport juhatuse esimees 1990–1993

Andres Lõoke on sündinud 28. detsembril 1956 Moskvas üliõpilaste pojana. 1973. lõpetas Haljala 8-klassilise Kooli. 1976. aastal omandas põllumajandushariduse Jänedal, 1977–79 õppis majandust Eesti Põllumajanduse Akadeemias. 1982. võeti insenerina tööle Harju EPT-sse. kus töötas kuni 1990. aastani.

Kolm poega ja tütar.

Mati Kuuse (08.06.1950– 29.04.1997),

rahvaspordiklubi Invasport esimees 1989–1990

Kui Mati Täht ühel aprillikuu hilisõhtul Šnelli tiigi äärest tema pärisema poolt mahajäetuna leiti, ei olnud ta veel nelja aastanegi. Lastekodust lapsendasid Mati head inimesed Ida ja Voldemar, kes andsid talle peale kodusoojuse ka oma perekonnanime Kuuse. Mati õppis Viimsi 8-klassilises Koolis, kus harrastas rahvatantsu. 1966. astus Tallinna Polütehnikumi, õppides seal kaks aastat elektrotehnikat. 1968. asus autojuhina tööle sõiduautode laenususse. 1969. aastal sai Matist Eesti Televisiooni autojuht-valgustaja. 1972. opereeriti Matil

lülisammast, kust eemaldati kasvaja. 1973. pärast aastast haiglates viibimist saabus Mati alakehast halvatusena koju. Sügisel astus ta Meremeeste Kaugõppe Keskkooli ja lõpetas selle 1975.

Kui 1980. moodustati Keilas Automi käsijuhtimissõidukite omanike sektsioon, hakkas Mati invaäritustest osa võtma. Ta valiti sektsiooni juhatusse. Koos mõeldi välja autosportlaste kompleksvõistlused, kuhu kuulusid ralli, mäkketõus, vigursõit, jäärajasõit, liiklusviktoriin jm.

Rein Lillema kaardilugejaks käis Mati invarallidel Kiievis, Moskvas, rallitas ümber Laadoga. Tervete klassis võisteldes sõitis Mati end meistrikandidaadiks. 29. novembril 1989 valiti Mati rahvaspordiklubi Invasport esimeheks. Seda ametit pidas ta kuni 16. oktoobrini 1990, mil ta valiti Eesti Invaspordi Liidu peasekretäriks.

EIL-ist kujunes Mati Kuuse käe all organisatsioon, mis korraldas edukalt liikumispuudega inimeste kehakultuurialast tegevust, arendas rahvasporti ja lõi treenimisvõimalused tippportlastele osalemiseks paraolümpiamängudel.

Mihkel Aitsam,

1980–1982 ühingu Autom käsijuhtimissõidukite omanike sektsiooni juhatuses esimees, rahvaspordiklubi Invasport asutajaliige ja 1983–1989 selle esimees. Pilt ja elulugu, vt *Mihkel Aitsam*, Eesti Invaühingute Liidu tegevjuht 1989–1994

Tallinna Invaspordiühing, tollase nimega rahvaspordiklubi Invasport, loodi 26. dets 1982.

Tallinna Invaspordiühinguks nimetati ümber 12. jaanuaril 1999. Ühingu juhivad 4-liikmeline juhatus. Juhatuses esimees on 1993. aastast Rita Goruškina.

Tallinna Invaspordiühingu eesmärgiks on liikumispuudega spordihuviliste inimeste ühendamine, tervislike eluviiside propageerimine, liikmetele spordiga ja tervisespordiga tegelemiseks võimaluste loomine; liikumispuuetega laste ja noorte sotsiaalne rehabiliteerimine ja integreerimine ühiskonda; liikmete vaba aja sisustamine.

Praegu on ühingu liikmetel võimalik kasutada ujulat ja harjutada jõusaalis, teha ravivõimlemist, treenida õhupüssist laskmist, mängida potsiat ja malet. Puudega lapsed käivad hipoteraapias (ratsutamis) Veskimetsa ratsaspordikeskuses.

Ühingu liige, laskja Helmut Mänd, on võtnud osa mitmest paraolümpiast. 2001. aasta oktoobrist on Tallinna ISÜ kontor Tallinna Puuetega Inimeste Tegevuskeskuses. Puudega inimestele kohandatud avar maja on võimaldanud ühingu tegevust mitmekesistada ja elavdada. Oleme korraldanud seal spordipäevi, koolitusi, jõulupidusid. Ühingu tegevust tutvustatakse spordivõistluste fotodega tegevuskeskuse seinal.

Ühingu juhatus on käinud koos liikmetega ekskursioonil Itaalias ja Prahas.

2008. aasta novembris oli ühingul 76 liiget, nendest 24 lapsed.

Tallinna Liikumispuudega Inimeste Ühing

Mati Mugur,

Tallinna Invaühingu juhatuse esimees 1988–1995, Tallinna Liikumispuudega Inimeste Ühingu juhatuse esimees aastast 1999

Mati Mugur on sündinud 9. jaanuaril 1946 Tallinnas. Keskkhariduse omandas Keila Keskkoolis. 1967–1973 õppis Tallinna Polütehnilises Instituudis majandust. 1995–2003 läbis mitu Soome ja Rootsi koolitusprogrammi. On töötanud Tallinna Trammide ja Trollibusside Valitsuses nr 3, Harju EPT Remondi ja Tehnoloogia Büroos, 1995–1996 oli AS-i Eesti Ortopeedia tegevdirektor, aastast 2005 OÜ Manual tegevdirektor ja aastast 2006 OÜ Tõrvaaugu PL (puhkelaagri) juhatuse esimees. Sügav puue, liigub ratastooli ja autoga.

Andres Vaik,

Tallinna Liikumispuudega Inimeste Ühingu juhatuse esimees 1995–1996

Mihkel Aitsam,

Tallinna Liikumispuudega Inimeste Ühingu juhatuse esimees 1996–1998.

Pilt ja elulugu, vt *Mihkel Aitsam*, Eesti Invaühingute Liidu tegevjuht 1989–1994

1988. aasta augusti lõpus kogunes Väike-Õismäe majavalitsuse saali grupp Tallinnas elavaid liikumispuudega inimesi, kellest said Tallinna Invaühingu asutajaliikmed. Uue ühingu esimeheks valiti Mati Mugur. 23. septembril 1988 ühing registreeriti ja sellest sai esimene liikumispuudega inimeste regionaalne organisatsioon Eestis.

Sel ajal oli ühingu põhiülesanne liikmete vaba aja sisustamine, vähesel määral püüti lahendada ka nende eluprobleeme. Tõsiste probleemidega ei olnud võimalik tegeleda, sest kehtis nõukogude kord ja invaliididel ei tohtinud probleeme olla, kuna nende eest hoolitses riik.

Ühing sai suure toa kahekorruselises puumajas Tatari 14. Tuba oli remontimata ja külm. Kütta sai köögipliiti, kuid sellest ei piisanud – talvel oli selja tagant soe, eest külm ja

jalad külmetasid. Vaatamata kõigele toimusid seal tihti koosistumised: kuulati loenguid, kohtuti näitlejatega, ufoloogide ja muude huvitavate inimestega. Organiseeriti teatri ühiskülastusi, tähistati rahvuslikke tähtpäevi.

1989. aastal tehti ruumides remont. Kuna sel ajal oli suhteliselt kerge sponsoreid leida, said toad korda ja majja isegi keskkütte sisse. Samal ajal oli Eestis suur bensiinikriis. Invaühingu liikmed said garanteeritud bensiinilimiidi, mis tõi ühingusse suurel arvul uusi liikmeid. Kõrgperioodil oli Tallinna Invaühingu nimekirjas üle 2200 inimese. Algas ka humanitaarabi jagamine. Lisaks sellele ostis ühing kokku ja jagas suhkrut, jahu ja muud defitsiiti.

Ühing ostis auto. Tehti mitmeid vahetusi ja 1993. aastal oli ühingul tõstukiga Fordi väikebuss ja järgmisel aastal 22-kohaline buss, millega kavatseti käia ekskursioonidel. Fordiga hakati osutama taksoteenust.

Ühingu traditsioonilisteks üritusteks on olnud jõulupeod algul Tatari tänava majas, siis paar korda Andineemel, Seevaldi klubihoone saalis, lastepolikliinikus (mitu korda) ja kahel korral Mustamäe kultuurikeskuses. Viimastel aastatel on jõulupidu peetud Tallinna Puuetega Inimeste Tegevuskeskuses Endla tänavas.

Teiseks kestma jäänud tavaks on suvelaagrid. 1989. ja 1990. aastal oli suvelaager Madsal, 1991. Laulasmaal ja alates 1992. aastast Tõrvaaugus. 1994. aastal sai Tõrvaaugu ühingu omandiks.

Ühingu algusaastate tegevusse jääb esimese regionaalse invanõukogu kokkukutsumine, millest hiljem kasvas välja Tallinna Puuetega Inimeste Koda. 1999. aastal moodustati ühingu eestvõttel Tallinna Invakomisjon. Ühingu nimeks sai Tallinna Liikumispuudega Inimeste Ühing (natuke lohisev nimi, kuid aja nõue). Sellest alates muutus ühingu töö rõhuasetus. Peamiselt hakati tegema invapoliitikat. Invakomisjoni kaudu tegeldi pidevalt ühistranspordi, ligipääsetavuse, eluasemete ja üldkasutatavate hoonete kohandamisega ning muude probleemide lahendamisega Tallinnas.

Tapa Linna Invaühing

Laine Valli,

Tapa Linna Invaühingu esimees 1995. aastast

Tapa Linna Invaühingu ja Laine Valli lugu

Sündinud olen 28. juunil 1939 Järvemaal Albu vallas. Kuna ema kasvas mind üksinda (isa oli soetanud endale teise perekonna), siis võttis ta mind alati igale poole kaasa. Nii ei kartnud ma midagi ega kedagi. Olin laps, kelle kohta öeldakse, et ta ei seisa pudelis ka paigal.

27. augustil 1947 hakkasime emaga Lehtsest Aegviidu metsa pohlale minema. Ja siis see juhtuski. See oli peale sõda. Taludest toodi piim Lehtse meiereisse. Reisirongis oli üks piimavagun, kuhu piimanõud jaamas maast peale tõsteti ja sõit läks Tallinna poole. Kui aga vagun ei jäänud täpselt piimanõude kõrvale seisma, manööverdas reisirong nii kaua, kuni see õnnestus. Lehtse jaamas parandati raudteed ja perroonil olid suured kruusahunnikud. Sel hommikul arvas ema, et rong juba seisab ja tõstis mind vaguni astmelauale. Mina aga ei saanud käsipuust kinni ja kui ema hakkas maast korvi võtma, kukkusin trepi ja kruusahunniku vahele. Kartsin, et järgmise vaguni trepp lööb mulle pähe ja panin jalad roopa juures oleva suure paekivi vastu, et end kaugemale lükata, kuid libisesin ja rongiratas lõmastas mu jalad. See rong läks ära, meie jäime emaga sinna. Ema ei osanud ehmatusest midagi muud teha kui karjuda.

Kaubarongiga viidi mind esialgu Tapale ja sealt neli tundi hiljem kiirrongiga Tallinna. Kiirabiautosid sel ajal ei olnud.

Dr Saks Tõnismäel oli kindel, et nahunii suren, kuna olin palju verd kaotanud, ja lõikas mõlemad jalad poolest säärest maha. Pärast ütles küll, et kui ta oleks teadnud, et ma ellu jään, siis oleks ta teise jala alles jätnud. Aga mind see „oleks“ enam ei aidanud.

Kui pärast operatsiooni toibusin, olin selili voodis ja mitte keegi ei rääkinud mulle, et mul jalgu enam pole. Põlvede alla oli asetatud põhukott. Põlved olid konksus ja poolikuid jalgu polnud näha. Mul oli kahju ainult sellest, et ei saa esimeseks koolipäevaks terveks ja kooli minna. Siis rääkisid arstid, et kool on edasi lükatud, kuni minu jalad paranevad. Jäin uskuma. Teisel päeval tuli aga naabritüdruk mind vaatama ja paljastas valetajad.

Järgmine suur ehmatuse oli sidumisel. Laearmatuuri peegelduselt nägin, et mul polegi labajalgu. Siis algas suur nutt, et ma ei saa enam kunagi kooli.

Tulime emaga haiglast koju. Jalakõndid paranesid. Saime teada, et on olemas kunstjalad ehk proteesid, millega saab kõndida. Ema hakkas neid mulle taotlema, et saaksin kooli minna. Sotsiaalhooldusministeeriumist tuli emale vastus, et kuna olen juhuslik invaliid, siis on võimalik proteese saada ainult oma raha eest. Proteesid olid aga kallid ja meil oli vähe raha. Nii jäid seekord proteesid saamata ja hakkasin koolis käima nii, et ema viis mu hommikul süles enne tööleminekut kooli, pani klassipinki istuma ja seal ma siis istusin nii kaua, kuni ema peale tööd aega sai mulle järele tulla. Sügisel istusin vahel pimedas üksinda klassis ja ootasin ema. Ka ratastooli polnud saada.

Siis otsustas ema minna tolleaegase Eesti NSV Ülemnõukogu esimehe N. Karotamme jutule. Kolm korda käis Tallinnas, kuni lõpuks neljandal pääses vastuvõtule. Karotamm kuulus ema ära ja ütles, et mingu ta koju ja oodaku. Kõike oli vaja kontrollida. Ega me enam ei lootnudki. Kuid kahe nädala pärast tuli kiri, et minge Tartusse proteeside mõõtu andma – saate riigi kulu. Emal polnud sõiduraha. Üks tädi laenas emale palgapäevani sõiduraha. Aga juba järgmisel päeval tuli rahakaart. Ema arvas, et on eksitus, et temal pole kelleltki raha

saada. Raha oli 75 rubla Karotamme isiklikust fondist. Nii sain proteesid. Kuid selle pooleteise aastaga, mil olin ilma jalgadeta olnud, olin käimise ära unustanud ega osanud jalga jala ette tõsta. Käisin juba kepiga, kui juhtus, et kepp kukkus maha. Sein oli kolme sammu kaugusel ja läheduses ei viibinud kedagi. Jõudsin järeldusele, et kukun, kui kummardun keppi üles tõstma, ja kukun ka siis, kui astun need kolm sammu ilma kepi toeta. Proovisin siiski viimast varianti ja jõudsin õnnelikult seinani. Läksin suure kisaga tupp, et nüüd hakkab ilma kepita käima. Ema ei lubanud, kartis, et kukun ja lõhun kallid proteesid ära. Kui aga ema läks hommikul tööle, andsin kepi teiste laste kätte ja proovisin ilma kepita edasi minna. Kui kukkusin (seda juhtus esialgu tihti), upitasid teised lapsed mind jalule ja kõik algas uuesti.

Kui juba ilma kepita käia suutsin, panin kepi kõrvale ja proovisin, kas ema märkab, et käin kepita. Algul ei märganud, ja kui lõpuks märkas, sain riielda. Aga kepita hakkasin käima nagunii.

Lõpetasin Lehtse 7-klassilise Kooli ja Tapa Keskkooli. Keskkooli ajal õppisin sammudega tantsima. Peol tantsida ei julgenud. Kartsin, et kõik vaatavad. Mulle polnudki vaja tantsimist, tähtis oli teadmine, et ma suudan seda teha.

Keskkooli vaheajal käisin Nelijärve puhkebaasis pasportistiks.

Noorena huvitas mind õigusteadus. Kui mul aega oli, käisin Tapa kohtumajas kohtuistungeid kuulamas. Need olid minu meelest väga põnevad. Keskkooli lõpetanud, mõtlesin minna juurat õppima. Kui aga Tartus käisin, leidsin, et mul on ikka võõras linnas talvel libedaga üksinda raske. Sõitsin tagasi koju ja hakkasin kombinaati varustega kuduajaks. Kudusin poolteist aastat. Samal ajal asendasin seitse kuud raamatukogu juhatajat. Siis kutsuti mind Lehtse kooperatiivi raamatupidajaks, kus töötasin üle aasta.

Otsustasin, et pean õppima eriala, mis kindlustab töö. 1963. aastal läksin Tallinna Invaliidide Kutsekool-Internaati, mille rätsepaklassi lõpetasin 1966. Peale lõpetamist sain tööle Tapa Moeateljeesse, kus töötasin kuus aastat rätsepana ja kuusteist aastat rätsepjuurdelõikajana.

Vahepeal abiellusin oma klassivennaga Tallinna päevilt. Elasime poolteist aastat ja läksime lahku. Mulle ei meeldinud tema viinalembus. Seejärel elasime kaheksa aastat üksinda, seejärel abiellusin uuesti. Oli väga tore mees. Ta suri nelja ja poole aasta pärast. Olin jälle üks. Veel kord kohtusin mehega, kellega koos elama hakkasin. Too suri pärast kümneaastast kooselu. Ja mina vilets vingerdan ikka edasi. Lapsi mul kahjuks ei ole ja sugulasi ka mitte peale 97-aastase isa, kes elab eraldi.

27. augustil 1967, kui oli möödunud päeva pealt 20 aastat minuga juhtunud õnnetusest, sain osta käsijuhtimisega Zaporozetsi. Õppisin sõitma ja siis olid minu ees kõik teed lahti. Sõitsin ringi Eestis, ekskurseerisin Lätis ja Leedus, ka Venemaal käisin. Olen läbi sõitnud kolm autot.

Kui algas invaliikumine, hakkas see ka mind huvitama. Invaliidide kooli päevilt oli mul palju sõpru-invaliide, kellega edasi suhtlesin. Kui Tartus hakkas ilmuma invaajaleht Kavak, kirjutasin selle 1989. aasta detsembrinumbris oma kolmest soovist jõuluvanale. Üks soov oli, et ka Rakvere rajoon saaks oma invaühingu. Kui loodi Lääne-Virumaa Invaühing, valiti mind selle juhatusse. Hakkasin ühingu töös jõudumööda kaasa lööma. Tapa – Rakvere sõit oli kallis. Läksin Tapa linnavalitsusest sõiduraha näol abi paluma. Seal soovitati mul Tapale oma invaühing teha. Kuna selleks ajaks oli moeateljee töö lõpetanud, olin tööta ja mul oli aega küll. Kutsusin kohaliku ajalehe kaudu invaliide, et ühingu teha. 17. jaanuaril 1995 tuli

kokku seitse invaliidi ja sotsiaalkindlustuse osakonna juhataja. Leidsime, et inimesi on siiski vähe. Siis sain sotsiaalosakonnast Tapal elavate invaliidide nimekirja ja saatsin igapäevale kutse. 18. veebruaril 1995 tuli meid juba kokku 42 ja nii me moodustasimegi Tapa Linna Invaühingu, mille esimeheks valiti mind (nüüdseks on mind esimeheks valitud juba neli korda). Hakkasin koostama põhikirja ja 28. aprillil 1995 ühing registreeriti.

Tapa Linna Invaühing on neljateistkümneaastane. Selle ajaga on meil välja kujunenud oma traditsioonid – käime koos, vedame aega maletades ja kabetades, peame ühiselt sünnipäevi, kuulame loenguid, pidutseme, tegeleme tervisevõimlemisega, käime ekskursioonidel jm. Viimasel ajal külastame koole ja räägime lastele puuetega inimestest.

Tähtis on puudega inimeste nõustamine, sest paljud ei tea oma õigusi. Ka mul on tulnud oma õiguste eest võidelda kuni kohtuni välja, kui mult võeti ära raske puue, sest leiti, et olen järsku nii kohanenud, et saan ise kodus kõigega hakkama. Aga ega ikka ei saa küll. Kohane sa nii palju kui kohaned, aga proteesid jäävad proteesideks ja kõiki töid neid kandes teha ei saa.

Ühingus on praegu 58 liiget.

Tartu Liikumispuuetega Inimeste Ühing

Heldur Otsa,

Tartu Liikumispuuetega Inimeste Ühingu juhatuse esimees aastast 1994

Heldur Otsa on sündinud 31. mail 1957. Ühe aasta ja nelja kuuselt põdes ta lastehalvatust, millest tekkis liikumispuue. Kooliteed alustas Tartu 1. Keskkoolis, edasi õppis Põltsamaa Kutsekeskkoolis. 1977. aastal asus tööle õmblusvabrikusse Sangar, kus töötas 20 aastat õmblusmasinate mehaanikuna. 1995. aastal käivitas Tartus ja esimesena Eestis invatakso teenuse. Samast ajast juhtis MTÜ Invatakso tegevust. 1997–2000 oli Tartu Puuetega Inimeste Koja tegevdirektor.

Heldur on abielus, tal on kaks täiskasvanud last ja üks lapselaps.

Algatusrühm lõi Tartu Liikumispuuetega Inimeste Ühingu 2. novembril 1994. Juhatuse esimeheks valiti Heldur Otsa, kes on esimees olnud tänase päevani. Heldur on kuulunud nii Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu kui ka Eesti Invaspordi Liidu juhatusse ning sihtasutuse Karaski Keskus nõukogusse.

Ühingu märkimisväärseim tegevus on olnud 11-aastane koostöö Mikkeli ja Kagu-Soome invaühinguga. Kuuel korral on käidud Soomes ja kümnel korral võõrustatud soomlasi Tartus. Sellest on välja arenenud mitu koostööprojekti ja palju isiklike kontakte.

Ühingu igapäevatööks on teavitada liikumispuudega inimesi tugiteenustest (isikliku abistaja teenus, korterite kohandamine, invatransport jm). Plaanis on rajada Jõgevamaale Vooremaa maastikukaitsealale järve äärde puuetega inimeste vajadusi arvestav puhkekompleks. Ise loodame, et 2010. aastal võiks midagi juba valmis olla.

Tartu linn on meie tegevust alati tunnustanud ja arengule kaasa aidanud. Kahasse MTÜ Händikäpaga on meie kasutusse antud saal ja kontoriruumid aadressil Tähe 101, kus toimub igapäevatöö ja peetakse kuukoosolekuid. Ühingul on 66 liiget.

Ühingu liikmed on ka aktiivsed invaspordlased. Pea igalt Liikumispuudega Inimeste Liidu tiitlivõistluselt tuuakse kaasa medaleid ja karikaid.

Valdkond, kus me tegutseme, on tänuväärne, aga vähe tunnustatud, seetõttu napib ka aktiivseid ja teotahtelisi liikmeid.

Tõrva Puuetega Inimeste Liit

Ersika Ilisson,

Tõrva Puuetega Inimeste Liidu esimees aastast 2003

Ersika Ilisson on sündinud 22. veebruaril 1945 Võrumaal talupidaja viienda lapsena. Isa hukkus Kuramaal, kui Ersika oli umbes ühe kuu vanune. Ema kasvas lapsed üksi üles. Lapsena käis Ersika karjas. Õppis Linnamäe 8-klassilises Koolis, 1965. aastal lõpetas Antsla Näidissovhoostehnikumi agronoomi-agrokeemiku erialal. Sai koolist ka autojuhi-, mootorrattajuhi-, väikelaevajuhi ja traktoristi load. Suunati tööle Valgamaale Üksmeele kolhoosi. Töötas kuni pensionini samas farmijuhatajana, raamatupidajana.

Ersika Ilisson on pälvinud kaks sotsiaalministeeriumi tänukirja, teda on autasustatud Valgamaa ja Tõrva linna teenetemärgiga ja omavalitsuse mitme aukirjaga.

Abielus, viie lapse ema, kaheksa lapse vanaema, ühe lapse vaarema.

Kalle Maijo,

Tõrva Puuetega Inimeste Liidu esimees 2000–2003

Kalle Maijo on sündinud 25. juulil 1959 Tõrvas. Õppis Hummuli 8-klassilises Koolis, mille lõpetas 1974. aastal. Seejärel astus Helme Maakutsekeskkooli nr 30, kus omandas laia profiiliga mehhanisaatori kutse. Pärast teenistust Nõukogude armees töötas autojuhina Valga Metsamajandis, Valga KEK-is ja Hummuli kolhoosis. On olnud AS-is Vallai, AS-is Valga Soojus katlakütja ja Valga Lihatööstuse Hummuli abitsehhis valvur. Abielus, tütar.

Anu Veiderpass,

Tõrva Puuetega Inimeste Liidu esimees 1992–2000

Anu Veiderpass on sündinud 5. märtsil 1977 Tartus. 1974. aastal lõpetas Põlva rajoonis Tilsi 8-klassilise Kooli, 1979. Tartus H. Kullmani nimelise Kutsekeskkooli maalri-viimistleja erialal, 1984. Põlva Kaugõppe Keskkooli. Praegu õpib Kõrgemas Usuteaduslikus Seminaris. Abielus, kolm last.

Tõrva Puuetega Inimeste Liit on asutatud 22. septembril 1992. Liitu kuuluvad Helme, Põdrala ja Hummuli valla ning Tõrva linna puudega inimesed. 1996–1997 korraldati juhatuse liikmetele soome keele kursus ja käidi külas Soome sõprusühingul. Suurejooneliseks kujunes 1996. aasta laager Kadajärvel ja 1997. aasta spordilaager Helmes, kus oli ligi 300 osavõtjat ja

külla oli tulnud ka soomlaste delegatsioon. Praegu on liidul 110 liiget, nendest 55–70 on aktiivsed. Liidul on Tõrva linna kultuurimajas kolm tuba, kus käiakse kaks korda nädalas isetegevusringi proovidel, tehakse käsitööd (kangastelgedel kudumine, heegeldamine, portselanimaalimine, kudumine, puutöö jm), kuulatakse loenguid. Ühingu taidlejad võtavad osa Viljandi puuete inimeste taidlusfestivalist, käivad üle-eestilistel spordivõistlustel ja puhkelaagrites. Augustikuus korraldatakse piknik Tantsumäel, kus esinevad isetegevuslased, tehakse sporti ja mängitakse rahvuslikke mänge. Igal aastal tähistatakse restoranis jõule, kuhu oleme kutsunud esinema tuntud näitlejaid – Nikopensus, Voldemar Kuslap, Heino Tartes jt.

Valga Liikumispuuetega Inimeste Selts

Helle Keek,

Valga Liikumispuuetega Inimeste Seltsi juhatuse esimees aastast 2005

Helle Keek on sündinud 1. jaanuaril 1944 Mulgimaal. Õppis Kärstna 7-klassilises Koolis, Viljandi II Keskkoolis ja EKP KK Nõukogude Parteikoolis Kehtnas. Tegi partei- ja kultuuritööd, oli kuni likvideerimiseni Valga Teenindustootmisvalitsuses tehnoloogiainsener. Praegu töötab Valga saunas kassapidajana. Pensionär. Abielus.

Grigori Hadorkin,

Valga Liikumispuuetega Inimeste Seltsi esimees 2003–2005

Grigori Hadorkin on sündinud 23. jaanuaril 1952 Kasahstanis. Tema vanemad kolisid Valka, kui Grigori oli alles sülelaps. Lõpetas Valgas õhtukooli ja Riias raadioelektronika tehnikumi. Lahutatud, poeg.

Raivo Pruuli,

Valga Liikumispuuetega Inimeste Seltsi juhatuse esimees

Aina Taniel,

Valga Liikumispuuetega Inimeste Seltsi juhatuse esimees

Valga Liikumispuuetega Inimeste Selts on registreeritud 23. mail 2001 Tartu Maakohtu Registriosakonnas. Seltsi nimekirjas on 45 inimest. Oleme korraldanud malevõistlusi ja spordipäevi, võtame osa EIL-i potsia- ja *bowling* 'uvõistlustest. Seltsi juures tegutseb instrumentaalansambel Kungla, kes esineb oma seltsi üritustel ja keda kutsutakse ka mujale mängima. Instrumentaalansambel käib mõõtu võtmas Viljandis toimuval vabariiklikul puuetega inimeste kultuurifestivalil.

Oleme sõlminud sõprussidemed Põlva, Saaremaa ja Hiiumaa ühinguga, käime ekskursionidel ja korraldame suvepäevi, tähistame seltsi liikmete sünnipäevi.

Viljandi Linna Invaühing

Vaike Salumaa,

Viljandi Linna Invaühingu juhatuse esimees aastast 1994

Vaike Salumaa on sündinud 30. novembril 1951 Põltsamaal. Õppis Viljandi IV 8-klassilises Koolis ja C.R. Jakobsoni nimelises Keskkoolis, jätkas õpinguid Tartu Riikliku Ülikooli majandusteaduskonnas, kus omandas finantsisti-ökonomisti kutse. On töötanud Viljandi Tarbijate Kooperatiivis, Viljandi Rajooni Põllumajandustehnika Tootmiskoondises ja Tootmiskoondise Rakvere Viljandi filiaalis.
Harrastused: käsitöö ja aiandus.

MTÜ Viljandi Linna Invaühing on loodud 9. detsembril 1994. Ühingu tegevuse eesmärgiks on aidata oma liikmeid ja nende tugiisikuid igapäevaelus toime tulla, edastada infot ja arendada seltsielu.

Aastate jooksul on korraldatud hulgaliselt koolitusi ja teabepäevi teemadel:

- sotsiaalhoolekanne
- abivahendid, nende saamine ja kasutamine
- tervislikud eluviisid ja tervislik toitumine
- liiklus tänavatel ja teedel
- tuleohutus – suitsuanduri vajalikkus
- Viljandi linna arengukava
- ravimtaimed ja kuidas neid korjata.

Ühing on korraldanud tervisepäevi Pärnumaal Treimanis ja tervisekontrolle, kus mõõdetakse liikmete vererõhku, veresuhkrut ja kolesteroolitaset.

Ühingu liikmetele on käinud loenguid pidamas erialaarstid, juristid, notar ja proviisor.

Meelelahutusüritused

Ühing tähistab

- vabariigi aastapäeva
- emadepäeva
- jõule
- ühingu aastapäeva.

Oleme korraldanud ühiskülastusi Tartu ja Pärnu teatrisse, Tartu näituste paviljonidesse, Tartu muuseumitesse, botaanikaaeda, oleme käinud Kumus ja tutvunud Tallinna vaatamisväärsustega.

Ühingu juures töötab käsitööring, kus heegeldatakse, kootakse, tikitakse. Valmis esemeid müüakse käsitöölaatel.

Viljandimaa Invaühing

Krista Neering,
Viljandimaa Invaühingu juhatuse esimees aastast 1996

Krista Neering on sündinud 14. aprillil 1963 Abja-Paluojaal. Kooliteed alustas Saarepeedi 8-klassilises Koolis, jätkas Viljandi V Keskkoolis ja C.R. Jakobsoni nimelises I Keskkoolis, täiendas end Tampere Sotsiaalteaduste Koolis, mille lõpetas 1997. On töötanud Viljandi Linna RSN Täitevkomitees, ELKNÜ Viljandi Rajoonikomitees sekretär-instruktorina, olnud Viljandi Maavalitsuse Sotsiaal- ja Tervishoiuosakonnas puuetega inimeste kaitse spetsialist. Praegu on OÜ ITAK Viljandi filiaali juhataja.

Harrastused: tantsimine, ujumine, rulluisutamine. 2007. ja 2008. aastal saavutas Kalevipoja rahvarullil oma klassis 22 km sõidus esikoha.

Abielus, kaks tütart.

Aldo Kala (18.08.1937–16.10.2003),
Viljandimaa Invaühingu juhatuse esimees 1995–1996

Aldo Kala sündis 18. augustil 1937 Viljandimaal Viiratsi vallas Vana-Võidu külas. Kooliteed alustas Aruküla Algkoolis. Pärast Viljandis keskkooli lõpetamist jätkas õpinguid Luua Metsanduskoolis. Kolmeaastase NSV Liidu sõjaväeteenistuse järel töötas Viljandi Lennujaamas radistina, hiljem ülemana. Viimaseks töökohaks jäi Viljandi KEK, sest raske liigesehaigus ei võimaldanud enam edasi töötada.

Mati Tismus (11.04.1946–29.03.1997),
Viljandimaa Invaühingu juhatuse esimees 1989–1995

Tiiu Animägi (24.03.1942 – 07.03.2006),
Viljandimaa Invaühingu juhatuse esimees 1988–1989

Tiiu Animägi sündis Viljandimaal Karksis 6-lapselise pere teise lapsena. Noorusaastad möödusid Mustlas. Kui oli 3-aastane, kaotas õnnetuses vasaku jala. Käis karkudega iga päev 6 km kaugusel Kärstna 7-klassilises Koolis. Lõpetas Mustla Keskkooli. Vaatamata invaliidsusele oli kooliajal väga optimistliku ellusuhtumisega ja aktiivne. Kooli esivõistlustel võitis tütarlaste hulgas diplomeid kabes ja males. Oli 17-aastane, kui sai jalaproteesi. III grupi invaliid. Hiljem omandas Tallinnas raamatupidaja elukutse. Töötas raamatupidajana Tipu Metskonnas, Viljandi Leivakombinaadis, Viljandi Puuetega Inimeste Kojas. Abiellus 1973. Kasvatas üles 4 last. Alates 1979. aastast elukohaks Viljandimaa, Karula, Silla talu. Kui 1997. aasta septembris moodustasid Viljandi invaspordihuvilised oma spordiklubi, hakkas seda juhtima. 2004. aasta sügisel kolis Kolga-Jaani, kus raske haiguse tagajärjel lõppes pooleteise aasta pärast tema elutee.

Viljandimaa Invaühing loodi 24. septembril 1988. Möödunud 20 aasta jooksul on ühing korraldanud mitmesuguseid üritusi ja tegelenud paljude valdkondadega. Nõukogude aja lõpus aidati liikmetel muretseda autoostulubasid. 1989. aastal, kui valitses bensiinikriis, eraldati liikmetele bensiinitalonge, mistõttu ühingu liikmete arv kasvas kiiresti üle viiesaja.

Taasiseseisvunud Eesti Vabariigi algusaastatel jagati humanitaarabi – riideid ja toidukraami. Kogu aeg on tehtud sotsiaaltööd, kuulatud inimeste muresid ja jõudumööda antud hingeabi. Kingitud ja renditud on abivahendeid ja oldud liikmetele abiks linnalt eluaseme taotlemisel.

Palju kasu oli rootslaste korraldatud koolitusest (1997–1999). See liitis Eesti liikumispuudega inimesed ühte ja andis julgust enda eest seista ning puudega inimestele teistega võrdseid võimalusi nõuda. Tol ajal tundusid nii mõnedki rootslaste ideed utoopilistena. Näiteks, et ühiskondlikes hoonetes peavad olema inva-WC-d, liftid, välistreppide kõrval või asemel kaldteed, et ratastoolis inimesed majja pääseksid. Nüüd tegeleb meie ühingu liige Villu Urban aktiivselt linnavalitsuse ja ELIL-i toel Viljandi invasõbralikuks muutmisega.

Meie käsitöönaised on esinenud oma kaunite käsitööesemetega paljudel suvistel kokkutulekutel ja Viljandi puuetega inimeste kultuurifestivalil.

Kuus korra tuleva ühingu liikmed kokku, et kuulda linnas toimuvast, kuulata terviseloenguid või tähistada riiklikke ja rahvuslikke tähtpäevi. Kindlasti võetakse osa kõikidest Viljandi Puuetega Inimeste Nõukogu üritustest – spordipäevadest, koolitustest, laagritest.

Ühingu liikmetele meeldib sportida. Käiakse pea kõikidel Eesti Invaspordi Liidu võistlustel. Meie ühingu korraldada on olnud ratastoolivõidusõidud, male-kabe- ja potsiavõistlused, viimastel aastatel ka kergejõustiku heitealad ja *bowling*.

Tihedad sõprussidemed oleme loonud Tõrva Puuetega Inimeste Liiduga, Otepää Invaühinguga, Tallinna Liikumispuudega Inimeste Ühinguga. Võtame osa nende üritustest ja oleme alati ka nende liikmeid oma suvelaagrisse kutsunud.

Algul ühendas Viljandimaa Invaühing kõiki puudega inimesi. Nüüd on read hõredamaks jäänud, sest loodud on palju uusi diagnoosipõhiseid ühinguid.

Viljandimaa Invaühingus on 159 liiget.

Võru Maakonna Invaühing

Võru Maakonna Invaühing on Võru Invaorganisatsiooni (asutatud 28.11.1988) õigusjärglane. Võru Maakonna Invaühinguks nimetati ta üldkoosoleku otsusega 14. augustist 1992 ja registreeriti Võru maavalitsuse istungil 11. septembril 1992. Võru Maakonna Invaühinguna on ta kantud Tartu Maakohtu Registriosakonna registrisse 26.04.1999.

Valev Vaikmets,

Võru Maakonna Invaühingu juhatuse esimees aastast 1994

Valev Vaikmets on sündinud 19. jaanuaril 1962 Võrumaal Rõuge vallas Kaugu külas. Kooliteed alustas Säna Algkoolis, pärast I klassi läks Nursi 8-kl Kooli, mille lõpetas 1977. Astus Helme Maakutsekeskkooli nr 30, mille lõpetas II liigi traktorist-autojuhina ja II kategooria lukksepp-mehhaanikuna. Töötas Rõuge sovhoosis. 1980. aastal haigestus, mille tõttu kustusid kõik tema tulevikuplaanid. Huvialadeks jäid sport, fotograafia. 1986. aastal lisandus spordile täiendsõna inva-.

Külli-Mare Raat,

Võru Maakonna Invaühingu juhatuse esimees 1992–1994

Külli-Mare Raat on sündinud 26. juunil 1948 Vastseliina vallas Halla külas. Õppis Siksali ja Hinsa algkoolis, 9. klassi lõpetas Vastseliina Keskkoolis. 1964–1969 käis Riiklikus Kooperatiivkaubanduse Tehnikumis, kus õppis toiduvalmistamise tehnoloogiat. Ta on töötanud Võru Tarbijate Kooperatiivis, on olnud söökla Tamula ja söökla nr 3 juhataja. 1975. aastal läks südameoperatsioonile, mille järel määrati talle invaliidsusgrupp. Oli 10 aastat ALMAVÜ Võru Rajoonikomitee instruktor. Praegu ITAK-i Võru kontori juhataja. Armastab maalida, õmmelda, toitu valmistada, kala püüda.

Friedrich Lauk (04.07.1937–05.02.2004),

Võru Invaorganisatsiooni juhatuse esimees 1991–1992

Friedrich Lauk sündis 4. juulil 1937 Võrumaal Lauga külas. Lõpetas Valga Arveplaaninduse Tehnikumi. Töötas kaubanduses vanemmüüjana, raamatupidajana, ökonomistina. Oli teeninduskombinaadi Tamula transpordiosakonna juhataja.

Riina Toding,

Võru Invaorganisatsiooni juhatuse esimees 1990–1991

Riina Toding on sündinud 7. septembril 1960 Tartus. Õppis Tartu III Keskkoolis 1976–1981. Lõpetas Tartu Meditsiinikooli. On töötanud Tartu ja Võru haiglas, Valga keskvelskripunktis. Hobid: õmblemine, kudumine, korvpall.

Abielus, kaks last.

Valter Liiv (13.01.1932–25.06.2005),

Võru Invaorganisatsiooni juhatuse esimees 1988–1990.

Valter Liivi pilt ja elulugu, vt artiklit „Võru Ratastooliklubi“.

Ühingul on praegu 132 liiget. Selle ringis on kõikunud liikmete arv juba aastaid. Ühinge tegeleb aktiivselt invaspordiga. Korraldatakse võistlusi, ka vabariiklikke meistrivõistlusi. Osaletakse EIL-i võistlustel, kust on koju toodud hulgaliselt karikaid ja medaleid potsias, kabes, males, kergejõustikus. Organiseerime suveüritusi ja tähistame koos jõule. 1994. aasta maist on ühingul pidev koostöö AS-iga Gadox, kes osutab teenust ka Võrus. Lahendame nii palju kui võimalik invaprobleeme ja edastame vajalikku infot. Ühingu tähelepanu all on ligipääsetavus ja invaparklad. Töö nende probleemide lahendamiseks ei näi kunagi lõppevat. Aitame hankida abivahendeid, neid korrastada ja kätte toimetada. Osaleme Võrumaa Puuetega Inimeste Koja üritustel (ekskursioonid, teatrikülastused). Ühingu juures tegutses kaua ansambel „Rõõm“. Kui sellega liitusid lauljad teistest ühingutest, võttis lauluansambel endale nimeks „Elurõõm“. Töötab näitering. Koos käiakse Võru Puuetega Inimeste Koja ruumides.

Valev Vaikmetsa meenutab Võru Invaorganisatsiooni sünnilugu:

„Kõik sai alguse Võru ühingu Autom juurde moodustatud käsijuhtimisega mootorsõidukite omanike tööseksioonist. Mõtte sektsiooni loomiseks andis Tallinnas töötanud Valdur Tamming (esines TV-s). Mõni aeg temaga sidet pidanud ja huvilisi kogunud, otsustasin pöörduda Võru Automi poole. Nõusolek saadud, toimuski 12. aprillil 1986 asutamiskoosolek Võru Mööblivabriku liiklusklassis koos Tallinna külalistega. Loodi tööseksioon, mille esimeheks valiti Valev Vaikmets. Edasi läks aktiivseks tegevuseks – korraldasime kutsemeisterlikkuse võistlusi, invasõidukite tehnöülevaatusi, tutvusime uute liikluseeskirjadega ja -testidega. Väga populaarsed olid invaautode rallid ja kompleksvõistlused nii Eestis kui Lätis.

Kuna Eestis hoogustus sel ajal invaliikumine, siis hakkas Valter Liiv, kes oli ka Võrus ühingu Autom aktiivne liige, tegelema Võru Invaorganisatsiooni loomisega. 28. novembriks 1988 olid ettevalmistused jõudnud niikaugele, et Võru kultuurimajas Kannel toimus asutamiskoosolek. Koosolekust võttis osa 47 puudega inimest ja nende hooldajat (nendest 26 Automist). Ühiselt tõdeti invaorganisatsiooni vajalikkust. Valiti 5-liikmeline juhatus ja 3-liikmeline revisjonikomisjon. Juhatuse esimeheks valiti Valter Liiv.

Mäletan väga hästi, kuidas ma 28. novembril 1988 kultuurimajja läksin. Oli karge talveilm, külma kümne kraadi ringis. Nagu kiuste oli minu sõiduk õhtul üles ütelnud. Kohale oli aga vaja jõuda. Otsustasin sõita juhuslike autodega. Kadunud ema-isa tulid tee äärde appi hääletama. Ilm oli jahe, liiklus hõre. Lõpuks tuli piimaauto, mis peatus. Mind upitati juhi kõrvale ja nii sain linna äärde. Kuidas edasi? Õnneks esimene käetõstmine kandis vilja. Tumeda Ziguliga noorepoolne abielupaar sõidutas mind kultuurimaja ette just õigeks ajaks.“

Võru Ratastooliklubi

Väino Marjak,

Võru Ratastooliklubi juhatuse esimees aastast 2003

Väino Marjak on sündinud 12. jaanuaril 1948 Rõuge vallas. Haridus: Rõuge Põhikool, A. Müürissepa nimeline Kutsekeskkool nr 3 (Raudtee kool), Võru Tööstustehnikum. Täienduskoolitused: arvuti abiga maailma, projektijuhtimise algõpe, meeskonna analüütiline seikluskoolitus, ettevõtluse alustamine ja äriplaani koostamine, protokoll ja etikett, enesekehtestamine ja suhtlemiskoolitus. Varasemad tööalased kogemused: 1969–1970 Eesti raudteel vedurijuhi abi. 1970–1972 Nõukogude armee, 1972–1994 Võru Mööblivabrikus tehnoloog, autojuht, varustaja, 1994–1997 Võru Tarbijate Ühistus katlakütja. 1997. sattus avariisse ja invaliidistus. Aasta aega haiglas, mitu operatsiooni. Koju saabus ratastoolis. Talle

määrati sügav puue.1998 – 1999 kodune treening. Algul käis karkudega, kuni edenes kepi abil liikumiseni.

Kuna Valter Liivi tervis halvenes, ei suutnud ta enam ratastooliklubi esimehe kohustusi täita. 2003. aastal valiti klubi esimeheks Väino Marjak. 2006. valiti Väino Marjak ka Võru Puuetega Inimeste Koja tegevjuhiks.

Abielus, kahe poja ja tütre isa.

Valter Liiv (13.01.1932–27.06.2005),
Võru Ratastooliklubi juhatuse esimees 1999–2003

Valter Liiv sündis 13. jaanuaril 1932 Võrumaal Rõuge vallas Sadrametsa külas. Valteri isa oli osa võtnud Vabadussõjast ja selle tõttu saanud väikese maalapikese metsa. Mets tuli omal jõul maha raiuda ja muuta põllumaaks, maja ja hooned üles ehitada. Kui Valter oli 8-aastane suri isa. Valterit kasvas ema üksi.

1940. astus Valter kohalikku Ristemäe Algkooli I klassi. Kuna tal olid lugemine, kirjutamine ja arvutamine selged, sai ta seal olla ainult ühe päeva. Ta viidi kohe II klassi. Valter lõpetas Ristemäe kooli kuus klassi 1946 ja asus edasi õppima Varstu Miku kooli (praegu Varstu Keskkool). Seitsmenda klassi lõpetamise järel läks õppima Helme Maakutsekeskkooli nr 30, kus omandas autojuhi kutse. Ta asus autojuhina tööle kohalikus kolhoosis. Hiljem omandas I liigi autojuhi kutse, mis andis õiguse töötada bussijuhina. Valter hakkas sõitma Võru – Aluksne – Võru liini.

Abiellus 1967, töötades sel ajal Võru Metsakombinaadis bussijuhina. Tasapisi tervis halvenes. Võru arstid suunasid ta Tartusse seljaoperatsioonile. Esimene operatsioon läks hästi. Valter tuli haiglast ise liinibussiga koju. Kuid viis aastat hiljem hakkas ta uuesti tundma seljavalusid. Valter suunati Tartusse teisele operatsioonile, mis ei õnnestunud. Valter jäi voodihaigeks. Kolm aastat järjest käis Haapsalus taastusravil. Paranes niipalju, et sai kahe karguga kõndima, hiljem kasutas küünarkarke. 1987. kolis elama Võrru.

1988. aasta 28. novembril valiti Valter Liiv esimeseks Võru Maakonna Invaühingu esimeheks.

Võru Ratastooliklubi asutati 23. detsembril 1999. Asutajaks oli Valter Liiv, kes valiti ka juhatuse esimeheks. Võru Ratastooliklubi tegevus on suunatud vabatahtlikule ja omaalgatuslikule enesetäiendamisele. Vabatahtlikkus tähendab seda, et liikmetele ei esitata kindlaid nõudmisi ja antakse vähe kohustusi. Klubi tegevus on suunatud isiksuse arengule, liikmete toimetuleku parandamisele ja kompetentsuse suurendamisele.

Klubi osaleb Eesti Invaspordi Liidu korraldatud võistlustel ja laagrites. Organiseerime ka ise mitmesuguseid üritusi ja võistlusi. Eriti populaarsed on potsia ja *bowling*. Rõuge Ööbikuoru karikavõistlustest potsias on avaldanud osavõtusoovi ka Läti ja Venemaa invasportlased. Võistlemine ei suurenda üksnes jõudu ja osavust, vaid annab eluhariduse ning parandab inimeste valmisolekut toimetulekuks igapäevaelu probleemidega.

26. jaanuaril 2003 valiti MTÜ Võru Ratastooliklubi esimeheks Väino Marjak. Võru Linnavalitsuse abiga sai klubi oma käsutusse päevinäinud invabussi, mis teenib peale korralikku putitamist klubi liikmeid tänaseni. Bussi tõttu on esimehel võimalik pakkuda Võrumaal ja Lõuna-Eestis invatranspordi teenust.

Miks terved inimesed spordivad? Selleks et olla tugevad nii kehalt kui vaimult. Miks puudega inimesed spordivad? Eks ikka samal põhjusel.

Puudega inimest võib koolitada ja teha temaga sada imet, aga kui tal on jäsemed amputeeritud või paranematu seljavigastus, siis peab ta ikka leppima ratastooliga ja oma eluga hoolimata kõigest toime tulema.

Summary

Kuni 1980. aastani oli puudega inimestest Eesti NSV-s oma organisatsioon vaid pimedatel ja kurtidel. 1970-ndate lõpul muutusid olud Nõukogude Liidus nii palju vabamaks, et ka liikumispuudega inimesed võisid hakata mõtlema oma ühingu. **15. märtsil 1980** koguneski rühm liikumispuudega inimesi Keila kohtumaja saali, kus loodi ENSV Auto-Motoühingu Autom käsijuhtimissõidukite omanike seksioon. Seda kuupäeva loetakse Eestis invaliikumise alguseks.

Seksiooni tegevus algas liikmetele loengute korraldamisega uutest liikluseeskirjadest, seejärel hakati harjutama vigursõitu, suvel korraldati käsijuhtimisega autode ralli.

Mitte kõigil invaliididel ei olnud isiklikku sõidukit – käsijuhtimisega Zaporozetsit, Moskvitši või mootorkäru. Kuid ka nemad tahtsid kaasa lüüa, kodunt välja tulla. **26. detsembril 1982** asutasid Automi käsijuhtimissõidukite seksiooni liikmed iseseisva ühingu – rahvaspordiklubi **Invasport**. Algasid korraldajate entusiasmil põhinevad autorallid, vigursõiduvõistlused, jäärajasõidud, spordipäevad jm.

27. mail 1988 loodi Tallinnas **Eesti** (Füüsiliste Puuetega) **Invaliidide Ühingu**, millele tekkisid allorganisatsioonid Võrus, Haapsalus, Viljandis ja teistes linnades. **27. novembril 1989** asutati **Eesti Invaühingute Liit** (asutajaliikmeid oli kaheksa), mis pärast nimemuudatusi (Eesti Invaorganisatsioonide Liit, Eesti Liikumispuudega Inimeste Ühingu Liit) sai 13. novembril 1998 nimeks **Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit**. Nelja kuu

pärast 21. märtsil 1990 asutati Eesti Invaspordi Liit, mis tegeleb ainult liikumispuudega inimeste spordi ja rehabilitatsiooni probleemidega.

20. augustil 1991 taastati Eesti iseseisvus. NSV Liit tunnustas Eesti Vabariiki.

Pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumist ühingute loomisele kodanikualgatuse korras enam takistusi polnud. Igas maakonnas asutatakse nüüd invaühing, mõnes koguni mitu.

Praegu koondab Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit 26 ühingut. Nendeks on

Ida-Harjumaa Invaühing

Jõgevamaa Liikumispuudega Inimeste Ühing

Järva Liikumispuuetega Inimeste Selts

Liikumispuudega Laste Tugiühing

Lääne-Harjumaa Invaühing

Läänemaa Invaühing

MTÜ Viru Valere

Nissi Valla Invaühing

Otepää Invaühing

Põlvamaa Invaühing

Pärnumaa Invaühing

Pärnu Ratastooli Klubi

Rakvere Liikumispuuetega Inimeste Ühing

Rapla Linna Puuetega Inimeste Selts

Saare Maakonna Invaühing

Saue Linna Invaühing

Tallinna Invaspordiühing

Tallinna Liikumispuudega Inimeste Ühing

Tapa Linna Invaühing

Tartu Liikumispuuetega Inimeste Ühing

Tõrva Puuetega Inimeste Liit

Valga Liikumispuuetega Inimeste Selts

Viljandi Linna Invaühing

Viljandimaa Invaühing

Võru Maakonna Invaühing

Võru Ratastooliklubi

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu suurprojektid on olnud Karaski Keskuse rajamine, Rootsi DHR-i ja ELIL-i koolitus 1997–1999, tänuüritus „Aasta tegu“, kus avaldatakse tunnustust ja tänu puudega inimesi abistanud üksikisikutele ja organisatsioonidele. Tänuüritusi hakati korraldama 2002. aastal ja need kestavad. 10.–11.06.2006 toimusid Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu ja Suomen Invalidiliitto kultuuripäevad. Käesolevaks ajaks on ELIL korraldanud viisteist suvelaagrit, viimased kaks toimusid Käsmus. Projekt „Liikumisvabadus“ uurib üldkasutatavatele hoonetele ligipääsetavust ja teeb andmed kättesaadavaks oma infoportaalil. Hea koostöö on ELIL-il kujunenud TV-2-ga. Kui algas menusaade „Tantsud tähtedega“, otsustati ühiselt abistada liikumispuudega lapsi, kellele annetakse pool telefonihääletuse tulust.

Järjekindlalt on ELIL võidelnud puuetega inimeste õiguste eest. Puuetega inimeste sotsiaaltoetuse tõstmiseks korraldati Toompeal 2006. aastal pikett.

Kui vaadelda kohalike ühingute tegemisi, siis märkab palju ühisjooni: kuulatakse loenguid, võetakse osa koolitustest, korraldatakse teabepäevi ja kohtumisi huvitavate inimestega, käiakse koos teatris ja ekskursioonidel Eestis ja välismaal. Paljudel ühingutel on Soomes sõprusühingud, keda külastatakse, kellega vahetatakse kogemusi. Mitu ühingut on loonud oma lauluansambli, pannud tööle käsitöö- ja näiteringi. Ühingud kontrollivad, kas kohalikes ühiskondlikes hoonetes on olemas nõuetekohased kaldteed, inva-WC-d, välistreppidel käsipuud. Tähistatakse rahvuslikke tähtpäevi (jõulud, vastlapäev, jaanipäev) ja väikese liikmete arvuga ühingutes peetakse meeles ühinguliikmete sünnipäevi.

Kokku võttes võib öelda, et kõik ühingud korraldavad oma liikmetele silmaringi laiendavaid, meelelahutuslikke ja sportlikke üritusi, andes nõnda puudega inimestele põhjuse kodunt välja rahva sekka tulla, mis aitab kaasa nende sotsiaalsele rehabilitatsioonile. Ühingud informeerivad omavalitsusi ka puudega inimeste probleemidest ja aitavad kaasa probleemide lahendamisele.

Lisa 1

ELIL-i liikmesorganisatsioonid 2009

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit Endla 59, 10615 Tallinn elil@elil.ee www.elil.ee	tel 6 720 223 faks 6 564 048	80067455 ELILi president Ants Leemets 50 13584 Tegevjuht Auli Lõoke 52 93144 Raamatupidaja Tanja Jaansoo 52 26076
1. Jõgevamaa Liikumispuudega Inimeste Ühing 80026195 esimees LEINO JUHKAM 50 78286 Puiestee 23-29, 48303 Jõgeva lj484@hotmail.ee		14. Rapla Linna Puuetega Inimeste Selts 80049693 esimees VLADIMIR KOROLKOV 56 668134 Nurme 2-33, 79511 Rapla vladiko@hotmail.ee
2. Järva Liikumispuuetega Inimeste Selts 80067700 esimees SIINA TRUTIN 56 985049 t 38 52553 Tallinna 13, 72 713 Paide striina3@hotmail.ee		15. Saare Maakonna Invaühing 80090282 esimees MAIRE PEIRUMAA 53 488381 k 45 33065 Suur Sadama 49, 93813 Kuressaare t 45 39871 peirumaamaire@hotmail.ee
3. Ida-Harjumaa Invaühing 80052235 esimees AGNES VALGISTE 53 410433 t 6 072447 Kuusalu tee 25, 74601 Kuusalu www.idaharjuinvayhing.ee alma.keskus@mail.ee		16. Saue Linna Invaühing 80136630 esimees ELENA KALBUS 51 944767 Kütise 4, 76505 Saue elena7787@hotmail.ee
4. Liikumispuuetega Laste Tugiühing 80106675 esimees KÜLLI URB 55 672585 t 6 564048 Sambla 21-2, 11618 Tallinn kylly@samm.ee		17. Tallinna Invaspordiühing 80064793 esimees RITA GORUSKINA 55 48505 t 6 567804 Endla 59, 10615 Tallinn ritasport@hotmail.ee
5. Lääne-Harjumaa Invaühing 80064037 esimehe kt RIINA SIPPOL 51 76796 t 6 791570		18. Tallinna Liikumispuudega Inimeste Ühing 80048601

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit Endla 59, 10615 Tallinn elil@elil.ee www.elil.ee		80067455 ELILi president Ants Leemets 50 13584 Tegevjuht Auli Lõoke 52 93144 Raamatupidaja Tanja Jaansoo 52 26076	
Keskväljak 17, 76605 Keila lhiu@hot.ee		esimees MATI MUGUR 51 03235 t 6 543556 Endla 59, 10615 Tallinn tliy@hot.ee	
6. Läänemaa Invaühing 80018095 esimees LUULE LEIT 55 649811 t 47 56448 Kastani 7, 90508 Haapsalu laanemaa.invaehing@mail.ee		19. Tapa Linna Invaühing 80050242 esimees LAINE VALLI 53 952311 t 32 71252 1. Mai pst 5, 45106 Tapa lainevalli@hotmail.ee	
7. MTÜ Viru Valere 80128501 Esimees Andželika Apfelbaum 56616998 Lille 8, 44311 Rakvere viru.valere@mail.ee		20. Tartu Linna Invaühing 80072901 esimees HELDUR OTSA 55 11411 t 7 401226 Saare 1, 50605 Tartu heldur.otsa@mail.ee	
8. Nissi Valla Invaühing 80110501 esimees LIIVI PAJUVÄLI 51 948132 k 6 087193 Metsa 5-17, 76202 Nissi, Harjumaa nissiy@hotmail.ee		21. Tõrva Puuetega Inimeste Liit 80051945 esimees ERSIKA ILISSON 53 461471 k 76 71134 Männiku 5, 68605 Tõrva torvapil@hotmail.ee	
9. Otepää Invaühing 80051618 esimees EINO SAAR 53 460758 t 76 55330 Kopli 8A-7, 67403 Otepää valgakoda@hotmail.ee		22. Viljandimaa Invaühing 80094742 esimees KRISTA NEERING 55 38453 t 43 30575 Uku 1-6, 71013 Viljandi viljandi@itak.ee	
10. Põlvamaa Invaühing 80109923 esimees HELI PUUSTA 51 978669 t 79 94864 Uus 2, 63608 Põlva helipuusta@hotmail.ee		23. Viljandi Linna Invaühing 80065367 esimees VAIKE SALUMAA 56 621130 t 43 47680 Kunderi 8, 71005 Viljandi	
11. Pärnumaa Invaühing 80083589 esimees ANTS JAAKSON k 44 52301 Põhja 2B, 86703 Sindi antsuleele@hotmail.ee		24. Võru Maakonna Invaühing 80087663 esimees VALEV VAIKMETS 56 646726 t 78 24626 Karja 17, 65608 Võru valev.vaikmets@mail.ee	
12. Pärnu Ratastooli Klubi 80083566 esimees TOOMAS MIHKELSON 56 648265 t 44 25741 Riia mnt 70, 80010Pärnu parnukoda@hotmail.ee		25. Võru Ratastooliklubi 80117561 esimees VÄINO MARJAK 56 220512 t 78 60597 Karja 17, 65608 Võru marjak48@hotmail.ee	
13. Rakvere Liikumispuuetega Inimeste Ühing 80050118 esimees MARIINA LÄTT 55 919 700 Lai 14-19, 44308 Rakvere mariina777@hotmail.ee		26. Valga Liikumispuuetega Inimeste Selts 80144718 esimees HELLE KEEK t 76 41227 k 76 63100 Kungla 15, 68204 Valga luuletaja1944@hotmail.ee	

Lisa 2

Kronoloogia

15. märts 1980

Loodi Eesti NSV Auto- Motoühingu „Autom“ käsijuhtimissõidukite omanike seksioon Keilas.

26. dets 1982

Eesti NSV Auto-Motoühingu „Autom“ käsijuhtimissõidukite omanike seksioonist kasvas välja rahvaspordiklubi **Invasport**, mille põhikirja kinnitas Tallinna RSN Täitevkomitee 3. jaanuaril 1983. 12. jaanuaril 1999 nimetati RSK Invasport ümber **Tallinna Invaspordiühinguks**.

27. mai 1988

loodi Tallinnas **Eesti (Füüsiliste Puuetega) Invaliidide Ühing**.

27. november 1989

loodi **Eesti Invaühingute Liit**. Liitus 8 ühingut.

21. märts 1990

loodi **Eesti Invaspordi Liit**, mis tegeleb ainult liikumispuudega inimeste spordi ja rehabilitatsiooni probleemidega.

26. veebruar 1993

loodi **Eesti Puuetega Inimeste Koda (EPIK)**.

9. märts 1995

Eesti Invaühingute Liit nimetati ümber **Eesti Invaorganisatsioonide Liiduks**.

2. mai 1995

Eesti Invaorganisatsioonide Liit nimetati ümber **Eesti Liikumispuudega Inimeste Ühingute Liiduks**.

13. november 1998

Eesti Liikumispuudega Inimeste Ühingute Liit nimetati ümber **Eesti Liikumispuudega Inimeste Liiduks**. Registreeriti 29. jaanuaril 1999 Harju Maakohtu Registriosakonnas.

